

Tomasz Fimowicz

Jarosław Ruszewski

Patrycjusz Krzysztof Kalinowski

PORADNIK OBYWATELSKI

Augustów 2009

Redakcja: Jarosław Ruszewski

Poszczególne rozdziały napisali:

Tomasz Fimowicz – 2, 3, 4

Patrycjusz Kalinowski – 5, 6, 7

Jarosław Ruszewski – 1, 8, 9, 10, 11

Stan prawny na dzień 1 grudnia 2009 r.

ISBN 83-917544-7-2

Projekt graficzny i skład:

Xpression Drukarnia Studio Graficzne

Druk:

Xpression Drukarnia Studio Graficzne

tel. 87 566 74 98, www.xpression.com.pl

Wydawnictwo:

Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych im. Króla Zygmunta Augusta,

ul. Rynek Zygmunta Augusta 27, 16-300 Augustów, tel./fax: 87 643 01 00,

e-mail: sisg@sisg.org.pl, strona internetowa: www.sisg.org.pl

Publikacja przygotowana i wydana w ramach projektu
„Społeczeństwo obywatelskie – świadome społeczeństwo”

**Społeczeństwo
obywatelskie**
– świadome społeczeństwo

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt „Społeczeństwo obywatelskie – świadome społeczeństwo”
współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis treści

Wstęp	5
1. Rodzina.....	6
1.1. Małżeństwo	6
1.2. Pochodzenie dziecka	14
1.3. Władza rodzicielska	17
1.4. Obowiązek alimentacyjny	23
1.5. Rozwód.....	29
1.6. Separacja	34
2. Ubezpieczenie.....	38
3. Darowizna	43
4. Dziedziczenie	46
5. Najem lokali.....	52
6. Praca	59
7. Pomoc społeczna	77
8. Fundusz alimentacyjny	97
9. Przemoc	101
9.1. Prawo w ochronie ofiar przemocy.....	101
9.2. Zadania instytucji i organizacji w obszarze przeciwdziałania przemocy	106
9.3. Wskazówki praktyczne	112
10. Mediacja	117
11. Informator	121

Wstęp

Poradnik obywatelski, który wydaliśmy jest kierowany do wszystkich osób, którzy chcą uzyskać lub pogłębić wiedzę w zakresie informacji przydatnych w życiu codziennym.

Żyjemy w czasach, w których prawo jest w naszym życiu wszechobecne. Spotykamy się z nim na każdym kroku i we wszystkich dziedzinach życia. Jednak kiedy stajemy w sytuacji konieczności zastosowania prawa, okazuje się ono zbyt trudne. Nie wiemy gdzie szukać ratunku. A przecież Ignorantia iuris nocet - nieznanostwo prawa szkodzi, jak mawiali starożytni Rzymianie. Okazuje się, że przepisy prawa są pisane językiem zbyt trudnym dla osób nie mających z tym do czynienia na co dzień. Wtedy szukamy prawnika, który może nam pomóc. Ale nawet w tej sytuacji, powinniśmy znać przynajmniej podstawowe pojęcia i reguły prawne. Temu służy nasz poradnik.

Krótkie i treściwe informacje są opisane w sposób przystępny i zrozumiały, tak aby każdy mógł śmiało z nich korzystać. Poszczególne tematy zostały także wzbogacone przykładowymi wzorami pism procesowych, które ułatwią podejmowanie skutecznych kroków, zmierzających do ochrony swych interesów i obrony swoich praw.

Mamy nadzieję, że każda osoba może znaleźć w tej publikacji coś przydatnego.

Krzysztof Anuszkiewicz

Prezes Zarządu
Stowarzyszenia Inicjatyw
Społeczno-Gospodarczych

1. RODZINA

1.1. MAŁŻEŃSTWO

Co to jest małżeństwo?

Małżeństwo jest trwałym (ale nie nierozwalnym) i legalnym związkiem mężczyzny i kobiety, powstałym z ich woli, jako równoprawnych stron w celu wspólnego pożycia, realizacji dobra małżonków, dobra założonej rodziny i jej celów społecznych. Konstytucja definiuje małżeństwo jako związek mężczyzny i kobiety. Związek ten polega zarówno na powiązaniu małżonków w sferze ich stosunków osobistych, jak i na poważnym powiązaniu w sferze stosunków majątkowych.

Do przesłanek zawarcia małżeństwa należy zaliczyć:

- odmienność płci osób zamierzających zawrzeć związek małżeński;
- złożenie przez mężczyznę i kobietę zgodnych oświadczeń przed kierownikiem stanu cywilnego, że wstępują w związek małżeński;
- jednoczesna obecność osób zamierzających zawrzeć związek (nupturientów) w czasie składania oświadczeń (sąd może zezwolić, aby z ważnych powodów oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński zostało złożone przez pełnomocnika;
- brak przeszkód małżeńskich.

Jakie są przeszkody do zawarcia małżeństwa?

- Brak różnicy płci nupturientów.
- Brak odpowiedniego wieku. Wymagana przez prawo granica wieku do zawarcia małżeństwa wynosi 18 lat. Jednakże kobieta, która ukończyła lat 16, może uzyskać z ważnych powodów zezwolenie sądu opiekuńczego na wstąpienie w związek małżeński, przed osiągnięciem 18 roku życia. Zezwolenie takie nie dotyczy mężczyzny. W utrwalonym już orzecznictwie sądowym wśród ważnych powodów uzasadniających udzielenie zezwolenia na zawarcie małżeństwa wymienia się: urodzenie dziecka ze stosunków osób mających zawrzeć małżeństwo, długotrwałe pożycie między takimi osobami czy też ciążę wynikającą ze stosunków przysłych małżonków.
- Ubezważnowolnienie całkowite.
- Choroba psychiczna albo niedorozwój umysłowy. Jeżeli jednak stan zdrowia lub umysłu takiej osoby nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłego potomstwa i jeżeli osoba ta nie została ubezwłasnowolniona całkowicie, sąd może jej zezwolić na zawarcie małżeństwa.
- Istniejący związek małżeński (bigamia).

- Pokrewieństwo i powinowactwo w określonej linii. Nie mogą zawrzeć ze sobą małżeństwa krewni w linii prostej, rodzeństwo ani powinowaci w linii prostej. Przykłady powinowactwa w linii prostej: ojczym-pasierbica, macocha-pasierb, teściowa-zięć, teść-synowa. Jednakże z ważnych powodów sąd może zezwolić na zawarcie małżeństwa między powinowatymi.
- Przyniesienie.
- Istniejący węzeł małżeński w razie orzeczenia separacji.
- Wady oświadczenia woli:
  - brak świadomości,
  - błąd, co do tożsamości drugiej osoby,
  - bezprawna groźba.

Jakie są formy zawarcia małżeństwa?

Aktualnie obowiązujące ustawodawstwo dopuszcza następujące formy zawarcia małżeństwa:

- małżeństwo cywilne zawarte przed kierownikiem stanu cywilnego;
- małżeństwo zawarte przed duchownym według prawa wewnętrznego określonego kościoła ze skutkami cywilnoprawnymi;
- małżeństwo zawarte wyłącznie w formie religijnej;
- małżeństwo cywilne, po zawarciu, którego zawarto małżeństwo w formie religijnej.

Do przesłanek o charakterze organizacyjnym należy zaliczyć:

- złożenie przez nupturientów pisemnego oświadczenia, iż nie wiedzą oni o okolicznościach wyłączających możliwość zawarcia małżeństwa;
- 30-dniowy okres oczekiwania;
- złożenie niezbędnych dokumentów, w szczególności akt stanu cywilnego i potwierdzenie miejsca zamieszkania każdego z nupturientów;
- obecność dwóch świadków;
- zachowanie uroczystej formy zawarcia małżeństwa;
- złożenie oświadczeń o nazwisku małżonków oraz ich dzieci oraz złożenie takiego oświadczenia przez nupturientów;
- podpisanie aktu małżeństwa przez małżonków i świadków.

W przypadku formy cywilnej, małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego zgodne oświadczenia, że wступują ze sobą w związek małżeński. Polscy obywatele mogą także zawrzeć związek małżeński, gdy przebywają poza granicami kraju. W tym wypadku możliwe jest zawarcie małżeństwa przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula.

W przypadku formy wyznaniowej małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta, zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu danego

kościół albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego, oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa. Gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego.

Osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo w formie wyznaniowej są zobowiązane przedstawić duchownemu zaświadczenie sporządzone przez kierownika urzędu stanu cywilnego i stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz treść i datę oświadczeń w sprawie nazwisk przyszłych małżonków oraz ich dzieci. Zaświadczenie to jest ważne przez okres 3 miesięcy od daty jego wydania. Dodatkowymi wymogami w przypadku małżeństwa zawieranego w formie wyznaniowej są: zawarcie małżeństwa podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła lub związku wyznaniowego, następnie przekazanie przez duchownego do urzędu stanu cywilnego w terminie 5 dni zaświadczenia potwierdzającego, iż zostały przed nim złożone zgodne oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński (zaświadczenie to musi być podpisane przez duchownego udzielającego ślubu, małżonków oraz dwóch pełnoletnich świadków), a nadto konieczne jest sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika urzędu stanu cywilnego.

Jakie prawa i obowiązki wynikają z zawarcia małżeństwa?

W wyniku zawartego związku małżeńskiego, między małżonkami powstaje szereg praw, jak i obowiązków w sferze niemajątkowej i majątkowej. W zakresie sfery niemajątkowej należy wymienić:

- obowiązek wspólnego pożycia – na obowiązek ten składają się trzy rodzaje więzi: wspólnota duchowa (oznacza wewnętrzną więź psychiczną między małżonkami i pełną wzajemną lojalność), wspólnota fizyczna (nakłada na małżonków obowiązek fizycznego współżycia, z tym, że konkretne okoliczności mogą uzasadnić niewykonywanie tego obowiązku), wspólnota gospodarcza (polega na prowadzeniu wspólnego gospodarstwa domowego, chyba, że małżonkowie z konieczności pozostają w rozłączeniu);
- obowiązek wzajemnej pomocy i współdziałania – obejmuje świadczenie codziennych usług, jak i pomoc wyjątkową, np. w wypadku ciężkiej choroby oraz czynności, które są potrzebne dla prawidłowego funkcjonowania rodziny, w tym także dla właściwego wychowania dzieci;
- obowiązek wierności – o jego naruszeniu można mówić nie tylko wtedy, gdy ma miejsce nawiązanie pożycia fizycznego z inną osobą, ale także wówczas, gdy małżonek przestaje być lojalny względem współmałżonka, choć nie można mu jeszcze zarzucić zdrady w wyżej wskazanym sensie (przykładowo: wyprowadza się od swego małżonka i zamieszkuje u innej osoby).

Wzór pozwu o ustanowienie rozdzielności majątkowej

Augustów, dnia 7 marca 2009 r.

Sąd Rejonowy
w Augustowie
Wydział Rodzinny i Nieletnich

Powódka: Matylda Towolska
zam. Augustów, ul. Miła 3 m. 14

Pozwany: Andrzej Towolski
zam. Augustów, ul. Miła 3 m. 14

Pozew o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami

Wnoszę o:

1. ustanowienie rozdzielności majątkowej powódki Matyldy Towolskiej i pozwanego Andrzeja Towolskiego: wspólność ustawowa wynika z zawartego przez nich małżeństwa w dniu 10 marca 1989 r. przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego w Augustowie, nr aktu małżeństwa 130/89
2. zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki kosztów procesu według norm przepisanych
3. przeprowadzenie rozprawy pod nieobecność powódki.

Uzasadnienie

Matylda i Andrzej Towolscy zawarli związek małżeński w dniu 10 marca 1986 roku. Z tego małżeństwa mają dwoje małoletnich dzieci w wieku 9 i 12 lat.

dowód: odpis aktu małżeństwa

Pozwany w 1999 r. zmienił pracę i od tego czasu niemal każdego dnia wraca w stanie nietrzeźwym. W związku z tym, że przekazywał na utrzymanie domu i rodziny coraz mniej pieniędzy, powódka wystąpiła o alimenty. Sąd Rejonowy w Augustowie wyrokiem z dnia 15 marca 2008 r., I RC 124/08 zasądził od pozwanego na rzecz małoletnich Anny i Karola Konopki alimenty po 400 miesięcznie na rzecz każdego z nich.

dowód: akta sprawy I RC 122/08 Sądu Rejonowego w Augustowie

Pozwany z powodu nadużywania alkoholu wpadł w uzależnienie. Pożycza pieniądze od sąsiadów, zaciąga kredyty w banku i bierze pożyczki z zakładu pracy. Zdarza się też, iż bez wiedzy powódki wynosi z domu sprzęt i sprzedaje go.

dowód: zeznania świadków:

Marii Kurzyły, zam. Augustów, ul. Botko 11

Witolda Barabickiego, zam. Sztabin, ul. Klonowa 54/6

Utrzymywanie w tej sytuacji wspólności ustawowej zagraża dobru powódki i rodziny stron. Zachodzi więc ważny powód uzasadniający ustanowienie rozdzielności majątkowej.

Matylda Towolska

Załączniki:

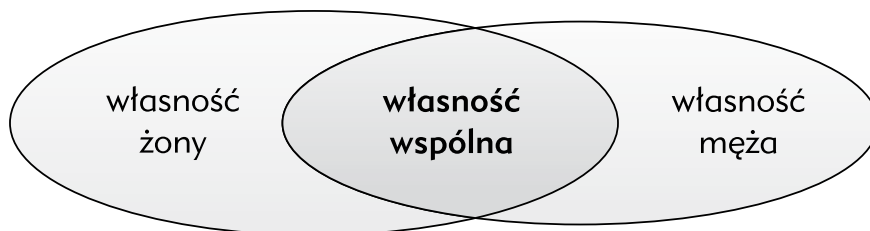
1. skrócony akt małżeństwa
2. odpis pozwu.

W jaki sposób prawo reguluje sytuację majątkową między małżonkami?

W zakresie sfery majątkowej między małżonkami powstaje:

1. Ustrój wspólności ustawowej, która powstaje z mocy prawa z chwilą zawarcia małżeństwa i istnieje przez cały czas trwania małżeństwa w razie braku odmiennej małżeńskiej umowy.
2. Ustrój umownej wspólności majątkowej, na mocy, której małżonkowie mogą:
  - a) rozszerzyć wspólność ustawową,
  - b) ograniczyć tę wspólność
  - c) wyłączyć wspólność, czyli ustanowić ustrój rozdzielności majątkowej.
3. Ustrój rozdzielności majątkowej, który powstaje w razie
  - a) umownego wyłączenia wspólności,
  - b) zniesienia wspólności ustawowej lub umownej przez sąd,
  - c) ubezwłasnowolnienia lub ogłoszenie upadłości jednego z małżonków;
  - d) w razie orzeczenia separacji małżonków.

Jeżeli małżonkowie nie podejmą żadnych decyzji dotyczących ustroju majątkowego, to ich sytuacja majątkowa będzie wyglądać tak, jak przedstawi to graf:

W systemie ustawowej wspólności majątkowej istnieją zazwyczaj trzy majątki: majątek wspólny, osobisty męża oraz osobisty żony. Z chwilą zawarcia małżeństwa powstaje między małżonkami wspólność obejmująca ich dorobek, natomiast pozostałe przedmioty majątkowe, które nie wejdą w skład takiego majątku wspólnego, będą stanowić majątki osobiste małżonków. Własność wspólną stanowią przedmioty, których małżonkowie dorobili się razem w trakcie trwania małżeństwa (w okresie istnienia wspólności ustawowej) przez oboje małżonków lub przez jednego z nich.

Do dorobku wspólnego małżonków należy zaliczyć:

- wynagrodzenie za pracę oraz za inne usługi świadczone osobiście przez któregośkolwiek z małżonków;
- dochody z majątku wspólnego, jak również z majątku osobistego każdego z małżonków;
- środki zgromadzone przez nich na rachunkach otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego.

Z kolei do majątków osobistego każdego z małżonków należą:

- przedmioty majątkowe nabyte przez nich przed powstaniem wspólności ustawowej;
- przedmioty majątkowe nabyte w drodze dziedziczenia, zapisu lub darowizny, chyba, że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił (a zatem wyraźnie przesądził, że dany przedmiot wejdzie do wspólnego dorobku małżonków);
- prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom;
- przedmioty majątkowe służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków;
- prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie;
- przedmioty uzyskane z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; nie dotyczy to jednak renty należnej poszkodowanemu małżonkowi z powodu całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej albo z powodu zwiększenia się jego potrzeb lub zmniejszenia widoków powodzenia na przyszłość;
- wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za prace lub z tytułu innej działalności zarobkowej jednego z małżonków;
- przedmioty majątkowe uzyskane z tytułu nagrody za osobiste osiągnięcia jednego z małżonków;
- prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy;
- przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego, chyba, że przepis szczególny stanowi inaczej.

Przedmioty zwykłego urządzenia domowego służące do użytku obojga małżonków są objęte wspólnością ustawową także w wypadku, gdy zostały nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba, że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił. Małżeńska wspólność majątkowa ustaje w przypadku orzeczonego rozwodu lub separacji albo ustania małżeństwa w związku ze śmiercią jednego z małżonków. Nadto wspólność ustawowa może przestać istnieć jeszcze w trakcie trwania małżeństwa – albo z woli obojga małżonków (poprzez zawarcie stosownej umowy), albo z mocy orzeczenia sądu wydanego na żądanie jednego z małżonków, albo też wskutek zajścia innych, określonych w ustawie, zdarzeń prawnych (ubezwłasnowolnienie lub ogłoszenie upadłości jednego z małżonków). Roszczenie o ustanowienie rozdzielności majątkowej można zgłosić do sądu tylko „z ważnych powodów”.

Małżonkowie mogą przez umowę wspólność ustawową rozszerzyć, ograniczyć lub wyłączyć. Umowa powinna być zawarta w formie aktu notarialnego. Można ją zawrzeć także przed zawarciem małżeństwa. Małżonkowie mogą powoływać się względem osób trzecich na rozszerzenie, ograniczenie lub wyłączenie wspólności tylko wtedy, gdy zawarcie przez nich umowy majątkowej oraz jej rodzaj były tym osobom rzeczywiście wiadome.

Wzór pozwu o ustalenie ojcostwa i alimenty

Suwałki, dnia 09 lutego 2009 r.

Sąd Rejonowy
Wydział Rodzinny i Nieletnich
w Suwałkach

Powodowie:

1.
Młodoletni Karol Bąk
reprezentowana przez matkę Barbarę Bąk
zam. w Suwałkach, ul. Sosnowa 71 m. 3
2.
Barbara Bąk
zam. w Suwałkach, ul. Sosnowa 71 m. 3

Pozwany:

Mariusz Solny
zam. w Suwałkach, ul. Krotka 34 m/ 56

Wartość przedmiotu sporu: .....

(Wysokość alimentów jakich się żąda x 12 miesięcy = kwota stanowiąca wartość przedmiotu sporu)

Pozew o ustalenie ojcostwa i alimenty

W imieniu małoletniego powoda Karola Bąka i w imieniu własnym wnoszę o:

1. ustalenie, że pozwany Mariusz Solny, urodzony 10 marca 1973 r. w Suwałkach, jest ojcem Karola Bąka urodzonego 4 stycznia 2006 r. w Suwałkach, którego akt urodzenia został sporządzony w Urzędzie Stanu Cywilnego w Suwałkach nr 234,
2. nadanie Karolowi Bąkowi nazwiska Solny,
3. orzeczenie, że pozwanemu Mariuszowi Solnemu nie będzie przysługiwała władza rodzicielska nad dzieckiem Karolem Bąkiem,
4. zasądzenie od pozwanego na rzecz małoletniego Karola Bąka do rąk matki Barbary Bąk, jako przedstawicielki ustawowej, tytułem alimentów po 600 (sześćset) złotych miesięcznie, płatnych do 10 każdego miesiąca, poczynając od 10 marca 2009 r. z ustawowymi odsetkami od dnia płatności każdej raty,
5. zasądzenie na rzecz powódki kwoty 3000 (trzech tysięcy) złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 4 stycznia 2009 r.,
6. nadanie wyrokowi w części zasadzającej roszczenie wymienione w pkt. 4 i 5 ryguru natychmiastowej wykonalności.

Ponadto wnoszę o wezwanie świadków:

- a. Ireny Sikorka zam. w Suwałkach, ul. Klonowa 12
- b. Maurycego Wróbla, zam. w Suwałkach, ul. Nowa 12 m. 76

Uzasadnienie

Pozwany Mariusz Solny od dwóch lat mieszkał z powódką Barbarą Bąk w jej mieszkaniu w Suwałkach. Wspólnie planowali małżeństwo. W tym czasie strony współżyły fizycznie. Powódka nie utrzymywała w tym czasie stosunków cielesnych z innymi mężczyznami.

Dowód: świadek Irena Sikorka

Gdy powódka zaszła w ciążę, we wrześniu 2008 r. pozwany wyprowadził się od niej.

Dowód: świadek Maurycy Wróbel

W wyniku pożycia z pozwanym powódka 4 stycznia 2009 r. urodziła syna Karola Bąka. Jak z tego wynika, pozwany jest ojcem powoda.

Dowód: akt urodzenia małoletniego

Pozwany, jako ojciec Karola Bąka powinien wywiązywać się z ciążącego na nim obowiązku alimentacyjnego w stosunku do niego oraz pokryć wydatki, jakie poniosła powódka w związku z ciążą i porodem. Pozwany pracuje, jako kierownik sklepu meblowego „Fotelik” i zarabia przeciętnie 3500 (słownie: trzy tysiące pięćset) złotych. Nie ma nikogo na utrzymaniu. Powódka jest pielęgniarką i także pracuje w Szpitalu Dziecięcym w Suwałkach. Zarabia przeciętnie ok. 1000 (słownie: jeden tysiąc) złotych.

Dowód: zaświadczenie o zarobkach – 2 szt.

Pozwany nie interesował się dzieckiem. Po opuszczeniu przez powódkę szpitala ani razu go nie odwiedził. Z uwagi na to, że to powódka ponosi trud wychowania dziecka oraz ze względu na różnice dochodów pozwanego i powódki, należy przyjąć, że kwota 600 (słownie: sześćset) złotych miesięcznie odpowiada udziałowi, jaki powinien pozwany ponieść w kosztach utrzymania dziecka.

Natomiast koszty lepszego odżywiania powódki w okresie trzech miesięcy przed porodem wynoszą 3000 (słownie: trzy tysiące) złotych. Wózek dla dziecka kosztował 1000 (słownie: jeden tysiąc złotych).

Dowód: rachunek za wózek.

Z tych też względów powództwo niniejsze jest w pełni uzasadnione.

Barbara Bąk

Załączniki:

1. akt urodzenia dziecka
2. zaświadczenie o zarobkach
3. rachunek za wózek
4. odpis pozwu i załączników.

W przypadku, gdy któryś z małżonków nie chce zawrzeć umowy o ustanowienie rozdzielności majątkowej drugi z małżonków może wystąpić do sądu o ustanowienie tej rozdzielności w drodze wyroku sądowego. Ustanowienia rozdzielności majątkowej przez sąd może żądać każdy z małżonków z ważnych powodów. Tym ważnym powodem może być: faktyczna separacja małżonków, trwonienie przez jednego z małżonków majątku wspólnego, nie uzgadnianie przez jednego z małżonków z drugim zobowiązań dotyczących majątku wspólnego, zaciąganie kredytów, pożyczek czy wreszcie nadużywanie alkoholu i narkotyków. Z pozwem o ustanowienie rozdzielności majątkowej może również wystąpić wierzyciel jednego z małżonków. Zobowiązany jest jednak wykazać w sądzie, że zaspokojenie wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym wymaga podziału majątku wspólnego. Rozdzielność majątkowa powstaje z dniem oznaczonym w wyroku sądu. W wyjątkowych sytuacjach sąd może ustanowić rozdzielność majątkową z datą wcześniejszą niż dzień wytoczenia powództwa. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, w których od określonej daty nastąpiły zdarzenia dające ważny powód do ustanowienia rozdzielności.

1.2. POCHODZENIE DZIECKA

Jakie są sposoby na ustalenie ojcostwa dziecka?

Przepisy prawa przewidują 3 sposoby pozwalające zostać ojcem. Są to:

- 1) domniemanie pochodzenia dziecka od męża matki;
- 2) uznanie dziecka przez ojca;
- 3) sądowe ustalenie ojcostwa.

Na czym polega domniemanie ojcostwa?

Jeżeli dziecko urodziło się w czasie trwania małżeństwa albo przed upływem 300 dni od jego ustania lub unieważnienia, domniemywa się, że pochodzi ono od męża matki. Domniemania tego nie stosuje się, jeżeli dziecko urodziło się po upływie 300 dni od orzeczenia separacji. Natomiast, jeżeli dziecko urodziło się przed upływem 300 dni od ustania lub unieważnienia małżeństwa, lecz po zawarciu przez matkę drugiego małżeństwa, domniemywa się, że pochodzi od drugiego męża.

Domniemania powyższe mogą być obalone tylko na skutek powództwa o zaprzeczenie ojcostwa poprzez wykazanie niepodobieństwa ojcostwa męża matki dziecka. W trakcie tego postępowania należy wykazać, że mąż matki nie jest ojcem dziecka. Jak wynika ze stanowiska Sądu Najwyższego, niepodobieństwo takie zachodzi nie tylko wtedy, gdy wyłączona była możliwość cielesnego obcowania małżonków w okresie koncepcyjnym, ale również w każdej innej sytuacji, która wyłącza ojcostwo męża matki. Dotyczy to przypadków, gdy np. mąż nie miał zdolności zapłodnienia lub gdy dowody biologiczne wykluczają ojcostwo męża matki.

Powództwo o zaprzeczenie ojcostwa może wnieść mąż matki (w ciągu 6 miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o urodzeniu dziecka przez żonę, nie później jednak

niż do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności), matka (w ciągu 6 miesięcy od urodzenia dziecka) lub samo dziecko (po dojściu do pełnoletności – w ciągu 3 lat od jej osiągnięcia). Powództwo takie może również wytoczyć prokurator i Rzecznik Praw Obywatelskich, występujący na prawach prokuratora, jeżeli wymaga tego dobro dziecka oraz ochrona interesu społecznego. Zaprzeczenie ojcostwa nie jest dopuszczalne, jeżeli dziecko zostało poczęte w następstwie zabiegu medycznego (czyli sztucznego zapłodnienia), na który mąż matki wyraził zgodę. Zaprzeczenie ojcostwa nie jest również dopuszczalne po śmierci dziecka.

Na czym polega uznanie dziecka?

Ustalenie ojcostwa może nastąpić albo przez uznanie dziecka przez ojca, albo na mocy orzeczenia sądu. Jest to możliwe w przypadkach, gdy nie zachodzi domniemanie, że ojcem dziecka jest mąż jego matki, albo, gdy domniemanie takie zostało obalone. Uznanie ojcostwa wywiera skutki prawne z mocą wsteczną – od chwili urodzenia się dziecka – a w razie uznania dziecka nieurodzonego, jeżeli zostało już poczęte – od chwili poczęcia dziecka. Na skutek uznania między dzieckiem a uznającym je mężczyzną powstaje stosunek prawnorodzinny ze wszystkimi tego konsekwencjami. Można uznać dziecko niezależnie od wieku (także pełnoletnie), a uznać je może mężczyzna niezależnie od stanu cywilnego. Do uznania dziecka przez ojca mającego ograniczoną zdolność do czynności prawnych potrzebna jest zgoda jego przedstawiciela ustawowego. Można uznać dziecko nawet nieurodzone, jeżeli zostało już poczęte.

Jeżeli dziecko jest małoletnie, do jego uznania potrzebna jest zgoda matki. Jeżeli matka nie żyje albo, jeżeli nie przysługuje jej władza rodzicielska, albo, jeżeli porozumienie się z matką napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody, zamiast jej zgody potrzebna jest zgoda ustawowego przedstawiciela dziecka. Do uznania dziecka poczętego potrzebna jest zgoda matki. W przypadku dziecka pełnoletniego potrzebna jest jego zgoda oraz zgoda matki, chyba, że matka nie żyje albo, że porozumienie się z nią napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody.

Uznanie dziecka może nastąpić przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego albo przed sądem opiekuńczym, a za granicą – przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula, jeżeli uznanie dotyczy dziecka, którego rodzice są obywatelami polskimi. W razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu ojca lub dziecka, uznanie dziecka może nastąpić także przed notariuszem. Uznanie dziecka następuje ustnie przez złożenie oświadczenia woli przed kierownikiem stanu cywilnego albo przed sądem opiekuńczym i wymaga sporządzenia protokołu.

Mężczyzna, który dziecko uznał, może w ciągu roku od daty uznania żądać jego unieważnienia z powodu wady swego oświadczenia woli. Wadami oświadczenia woli, na podstawie, których mężczyzna może żądać unieważnienia uznania, są: brak świadomości albo swobody powzięcia decyzji i wyrażenia woli, błąd, co do treści czynności prawnej, a także bezprawna groźba. Jeżeli uznanie dziecka zostało wywołane podstępnie przez matkę dziecka, uznający dziecko mężczyzna może żądać unieważnienia uzna-

nia na podstawie błędu z zakresu sfery motywacyjnej. Mężczyzna, który dziecko uznał, zadając unieważnienia swego uznania, winien wytoczyć powództwo przeciwko dziecku i matce, a jeżeli matka nie żyje – przeciwko dziecku.

Także dziecko, które zostało uznane przed osiągnięciem pełnoletności, może żądać unieważnienia uznania, jeżeli mężczyzna, który je uznał, nie jest jego ojcem. Z żądaniem tym dziecko może wystąpić po dojściu do pełnoletności, nie później jednak jak w ciągu trzech lat od jej osiągnięcia. Jeżeli dziecko żąda unieważnienia uznania, powództwo powinno być wytoczone przeciwko mężczyźnie, który dziecko uznał, i przeciwko matce, a jeżeli matka nie żyje – przeciwko mężczyźnie, który dziecko uznał. Jeżeli mężczyzna ten nie żyje, powództwo powinno być wytoczone przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy. Po śmierci dziecka unieważnienie uznania nie jest dopuszczalne.

W przypadku, gdy matka żąda unieważnienia uznania, powództwo powinno być wytoczone przeciwko dziecku i mężczyźnie, który dziecko uznał, a jeżeli mężczyzna ten nie żyje – przeciwko dziecku. Powództwo o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka oraz o unieważnienie uznania dziecka może wytoczyć także prokurator.

Prawomocny wyrok o unieważnieniu uznania wywiera skutki prawne z mocą wsteczną.

Na czym polega sądowe ustalenie ojcostwa?

W przypadku dziecka, co, do którego nie ma zastosowanie domniemanie ojcostwa lub zostało ono obalone, możliwym sposobem na ustalenie ojcostwa jest powództwo o sądowe ustalenie ojcostwa narodzonego dziecka. Sądowe ustalenie ojcostwa jest sposobem pozwalającym matce dziecka na ustalenie pochodzenia dziecka od swojego partnera, który nie chciał go uznać za swoje. Umożliwia także faktycznemu ojcu dziecka potwierdzenie swojego ojcostwa wobec dziecka, którego matka blokowała możliwość uznania.

Sądowego ustalenia ojcostwa może żądać dziecko, jego matka oraz domniemany ojciec dziecka. Jednakże matka ani domniemany ojciec nie mogą wystąpić z takim żądaniem po śmierci dziecka lub po osiągnięciu przez nie pełnoletności. Powództwo o ustalenie ojcostwa mogą również wytoczyć, prokurator i Rzecznik Praw Obywatelskich, występujący na prawach prokuratora, jeżeli wymaga tego dobro dziecka lub ochrona interesu społecznego.

Dziecko albo matka wytacza powództwo o ustalenie ojcostwa przeciwko domniemanemu ojcu, a gdy ten nie żyje – przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy. Domniemany ojciec dziecka wytacza powództwo o ustalenie ojcostwa przeciwko dziecku i matce, a gdy matka nie żyje – przeciwko dziecku. W razie śmierci dziecka, które było powodem w sprawie o ustalenie ojcostwa, ustalenia mogą dochodzić jego zstępni. Do złożenia takiego powództwa nie potrzeba niczyjej zgody, a strona dochodząca ustalenia ojcostwa nie ma obowiązku uiszczenia kosztów sądowych.

W toku postępowania o ustalenie ojcostwa domniemywa się, że ojcem dziecka jest ten, kto obcował (utrzymywał stosunki cielesne) z matką dziecka nie dawniej niż w 300, a nie później niż w 181 dniu przed urodzeniem się dziecka. Okoliczność, że matka w tym okresie obcowała także z innym mężczyzną, może być podstawą do obalenia domniemania tylko wtedy, gdy z okoliczności wynika, że ojcostwo innego mężczyzny jest bardziej prawdopodobne. Ciężar wykazania, że ojcostwo innego mężczyzny jest bardziej prawdopodobne spoczywa na „pierwszym” domniemanym ojcu, gdyż ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne. Ojcostwo „bardziej prawdopodobne” innego mężczyzny nie uzasadnia wezwania go do udziału w sprawie w charakterze strony i w procesie o ustalenie ojcostwa. Może być on jedynie przesłuchany w charakterze świadka. Brak jest także podstaw prawnych, by zmusić go do poddania się badaniom grupowym krwi, badaniom antropologicznym czy też innym badaniom biologicznym.

Do środków dowodowych w zakresie ustalenia ojcostwa należy zaliczyć: dowód z analizy DNA, z grupowego badania krwi, z badania linii papilarnych, badania śliny, badania zdolności zapłodnienia, badania stopnia dojrzałości płodu.

1.3. WŁADZA RODZICIELSKA

Co należy rozumieć przez władzę rodzicielską i jak długo ona trwa?

Generalnie przez władzę rodzicielską rozumiemy obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowywania dziecka. Na treść władzy rodzicielskiej składają się 3 elementy:

1. piecza nad osobą dziecka;
2. zarząd jego majątkiem,
3. reprezentowanie dziecka.

Władza rodzicielska obejmuje takie elementy: jak wychowanie i kierowanie dzieckiem (fizyczny i duchowy rozwój dziecka, przygotowywanie należycie do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień), dbanie o jego majątek i reprezentację dziecka (np. wobec urzędów). Z kolei dziecko jest winne obowiązku posłuszeństwa wobec swoich rodziców.

Władza rodzicielska powstaje z chwilą urodzenia się dziecka i trwa aż do jego pełnoletności. Rodzice nie mają możliwości skrócenia ani też wydłużenia czasu trwania władzy rodzicielskiej poza okres pełnoletności dziecka. Władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom mającym pełną zdolność do czynności prawnych. W przypadku, sądowego ustalenia ojcostwa władza ta przysługuje ojcu tylko wtedy, gdy przyzna mu ją sąd w wyroku ustalającym ojcostwo. Jeżeli sąd w takim wypadku nie orzeknie o władzy rodzicielskiej, może to uczynić w okresie późniejszym sąd opiekuńczy w odrębnym postępowaniu. Jeżeli ojcu nie przyznano w wyroku władzy rodzicielskiej, ma on prawo złożyć wniosek o jej przyznanie, w sytuacji, gdy nastąpiła zmiana okoliczności faktycznych, a w szczególności zmiana jego dotychczasowego stosunku do dziecka.

Wzór wniosku o pozbawienie władzy rodzicielskiej

Suwałki, dnia 22 grudnia 2009 r.

**Sąd Rejonowy
III Wydział Rodzinny i Nieletnich
w Suwałkach**

Wnioskodawca:
Gabriela Kos
zam. w Suwałkach, ul. Sierpniowa 23 m. 24

Uczestnik postępowania:
Jan Kos
zam. w Suwałkach, ul. Lipcowa 43

Wniosek o pozbawienie władzy rodzicielskiej

Wnoszę o:

- 1) pozbawienie Jana Kosa władzy rodzicielskiej nad jego małoletnim synem Miłozem Kosem, urodzonym 12 grudnia 1999 r. w Suwałkach

Ponadto wnoszę o:

- 2) Wezwanie na rozprawę świadków:
  - a) Joannę Malewską, zam. w Suwałkach, ul. Bliźniacza 76
  - b) Marcina Nioska, zam. w Suwałkach, ul. Porowa 96 m. 87

Uzasadnienie

Małoletni Miłoz Kos, urodzony 12 grudnia 1999 roku, jest synem Gabrieli i Jana Kos. W dniu 20 grudnia 1999 roku ojciec dziecka uznał je przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego w Suwałkach.

Dowód: odpis skrócony aktu urodzenia

Jan Kos od samego początku nie interesował się wychowaniem syna. W sierpniu br. pozwany opuścił wspólne miejsce zamieszkania i zaprzestał widywania się z synem, jak również zaniechał regularnego płacenia kosztów jego utrzymania i wychowania. Od tego czasu uczestnik postępowania przestał się interesować całkowicie losem swojego. Nie wiem co się z nim teraz aktualnie dzieje.

Dowód: zeznania świadka Joanny Malewskiej

Wnioskodawczyni wielokrotnie próbowała nakłonić uczestnika postępowania do kontaktów z małoletnim dzieckiem, jednak ten nie wykazywał i w dalszym ciągu nie przejawia jakiegokolwiek woli uczestniczenia w życiu swego syna.

Dowód: zeznania świadka Marcina Nioska

W związku z tym, wobec rażącego zaniedbywania obowiązków rodzicielskich ojca względem małoletniego Miłozka, wniosek ten jest w pełni uzasadniony.

Gabriela Kos

Załączniki:

1. odpis skrócony aktu urodzenia dziecka,
2. odpis wniosku i załączników.

Na czym polega zarząd nad majątkiem dziecka?

Na majątek dziecka mogą składać się ruchomości lub nieruchomości lub też kapitał, jakie dziecko otrzymało wskutek darowizny, dziedziczenia, odszkodowania, należnych alimentów. Rodzice w ramach zarządu nad majątkiem dziecka dokonują:

- czynności faktycznych (np. naprawy, remonty budynku);
- czynności prawnych (kupna-sprzedaży, obciążenia nieruchomości hipoteką, zaciągnięcia kredytu);
- czynności w postępowaniu przed sądami lub innymi organami państwowymi lub samorządowymi związane z realizacją zarządu.

Oboje rodzice są uprawnieni do sprawowania zarządu z należytą starannością. Zarząd sprawowany przez rodziców nie obejmuje zarobku dziecka ani przedmiotów oddanych mu do swobodnego użytku. Rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko. W sprawach zarządu majątkiem dziecka wyróżnia się, zatem czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczające zwykły zarząd. Obowiązujące przepisy nie określają katalogu czynności, które wymagają zezwolenia sądu opiekuńczego i dlatego nie można wymieniwać jednoznacznie wszystkich czynności, które przekraczają zakres zwykłego zarządu. Przykładowo odpłatne nabycie przez dziecko składnika majątkowego o znacznej wartości jest czynnością przekraczającą zwykły zarząd, natomiast nieodpłatne nabycie nawet nieruchomości w stanie wolnym od jakichkolwiek obciążeń nie wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego.

Na czym polega reprezentacja dziecka?

Rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Jeżeli dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską obojga rodziców, każde z nich może działać samodzielnie, jako przedstawiciel ustawy dziecka. Jednakże żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka:

- przy czynnościach prawnych między dziećmi pozostającymi pod ich władzą rodzicielską;
- przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem, chyba, że czynność prawna polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka albo, że dotyczy należnych dziecku od drugiego z rodziców środków utrzymania i wychowania.

Jeżeli żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, reprezentuje je kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy. Czysty dochód z majątku dziecka powinien być przede wszystkim obracany na utrzymanie i wychowanie dziecka oraz jego rodzeństwa, które wychowuje się razem z nim, nadwyżka zaś na inne uzasadnione potrzeby rodziny.

Jakie są podstawowe prawa i obowiązki rodziców?

Rodzice mają obowiązek wykonywania władzy rodzicielskiej z uwzględnieniem dobra dziecka. Oznacza to przede wszystkim obowiązek i prawo do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka. Rodzice obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotowywać je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień. Mają też prawo do wychowania i edukacji dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami moralnymi i religijnymi, ale z uwzględnieniem stopnia dojrzałości dziecka, wolności jego sumienia i wyznania, przekonań oraz z poszanowaniem jego godności i praw. Rodzice i dzieci są obowiązani do wzajemnego szacunku i wspierania się. Jeżeli rodzice nie umieją się zgodzić w jakiejś istotnej kwestii, wówczas decyzję podejmuje sąd rodzinny. Decyzja ta zastępuje wówczas zgodę rodziców.

Dziecko winno okazywać rodzicom posłuszeństwo. Rodzice mogą także oczekiwać od dziecka mieszkającego z nimi pomocy w gospodarstwie domowym oraz – w razie, gdy dziecko ma dochody z własnej pracy – przyczyniania się do pokrywania kosztów utrzymania rodziny. Pomiędzy rodzicami a dziećmi istnieje obowiązek dostarczania środków utrzymania i wychowania (obowiązek alimentacyjny).

Na czym polega zawieszenie władzy rodzicielskiej?

Zawieszenie władzy rodzicielskiej może nastąpić wskutek istniejącej po stronie rodziców przemijającej przeszkody w jej wykonywaniu. Taka sytuacja może być spowodowana dłuższym wyjazdem rodzica, jego chorobą lub pobytem w zakładzie karnym. O zawieszeniu władzy rodzicielskiej orzeka sąd opiekuńczy. Ten sąd ma także wyłączność na orzekanie o uchyleniu zawieszenia, kiedy przeszkoda w wykonywaniu władzy przestanie istnieć.

Jakie są przesłanki ograniczenia władzy rodzicielskiej?

W wypadku zagrożenia dobra dziecka sąd opiekuńczy może wydać wiele zarządzeń zapobiegających naruszeniu dobra dziecka. Zagrożenie dobra dziecka winno być poważne, a działanie sądu ma mieć charakter profilaktyczny i ma na celu zapobieganie ujemnym skutkom niewłaściwego wykonywania władzy rodzicielskiej. W takim przypadku sąd może:

- 1) zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń,
- 2) określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun,
- 3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego,
- 4) skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi,
- 5) zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Sąd opiekuńczy może także powierzyć zarząd majątkiem małoletniego ustanowionemu w tym celu kuratorowi.

Kiedy może nastąpić pozbawienie władzy rodzicielskiej?

Pozbawienie władzy rodzicielskiej jest najpoważniejszą i najdalej idącą ingerencją sądu opiekuńczego w sferę życia prywatnego rodziny. Sąd pozbawi władzy rodzicielskiej jednego lub obydwu rodziców, gdy:

- władza rodzicielska nie może być wykonywana z powodu trwałej przeszkody (np. nieuleczalna choroba, zaginięcie rodzica, wieloletnia ktra pozbawienia wolności);
- rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej (np. stosują przemoc wobec dziecka bądź inne kary cielesne, wykorzystują do czynów nierządnych, zmuszają do pracy ponad siły, utrudniają dostęp do szkoły, rozpijają);
- rodzice w sposób rażący zaniedbują swoje obowiązki względem dziecka (np. pozostawiają bez opieki, uchylają się od jej wykonywania, narażają dziecko na utratę życia, zdrowia).

Jeśli tylko zajdą opisane wyżej przeszkody lub nadużycia sąd jest zobowiązany pozbawić władzy rodzicielskiej. Natomiast sąd może, lecz nie musi, orzec o pozbawieniu władzy rodzicielskiej w przypadku wcześniejszego umieszczenia małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, które nie przyniosło poprawy sytuacji, a w szczególności, gdy rodzice trwale nie interesują się dzieckiem. Sąd opiekuńczy – jak we wszystkich swoich działaniach – zobowiązany jest uwzględnić głównie dobro dziecka.

Czy można zakazać rodzicom osobistej styczności z dzieckiem?

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w wykonywaniu władzy rodzicielskiej można na rodziców nałożyć zakaz osobistej styczności z dzieckiem. Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy zakaze rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej osobistej styczności z dzieckiem. W wyjątkowych wypadkach sąd opiekuńczy może ograniczyć osobistą styczność z dzieckiem rodziców, których władza rodzicielska została ograniczona, przez umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Jeżeli sąd opiekuńczy nie postanowi inaczej, obowiązek i prawo wykonywania bieżącej pieczy nad osobą małoletniego umieszczonego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, jego wychowania oraz reprezentowania w dochodzeniu świadczeń przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb jego utrzymania należą do rodziny zastępczej albo placówki opiekuńczo-wychowawczej. Inne obowiązki i prawa wynikające z władzy rodzicielskiej należą do rodziców małoletniego.

Wzór pozwu o alimenty na rzecz małoletniego dziecka

Suwałki, dnia 15 listopada 2009 r.

Sąd Rejonowy w Suwałkach Wydział Rodzinny i Nieletnich

Powód: małoletnia Alicja Konopka
reprezentowana przez matkę Joannę Konopka, zam. ul.
Słoneczna 15,
16 – 400 Suwałki

Pozwany: Wojciech Konopka
zam. ul. Słoneczna 15,
16 – 400 Suwałki

Wartość przedmiotu sporu: 4800 zł

POZEW

o alimenty na rzecz małoletniego dziecka

W imieniu małoletniej Alicji Konopki w n o s z e o:

1. Zasądzenie tytułem alimentów od Wojciecha Konopki na rzecz **małoletniej** Alicji Konopki kwoty 400 złotych (słownie: czterystu złotych) miesięcznie płatnych do rąk jej matki, jako ustawowej przedstawicielki do dnia 15 każdego miesiąca z góry, poczynając od dnia 01 grudnia 2009 r. wraz ustawowymi odsetkami w przypadku uchybienia płatności którejkolwiek z rat.
2. Zasądzenie od pozwanego na rzecz małoletniej powódki kosztów procesu według norm przepisanych.
3. Nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności.

Uzasadnienie

Małoletnia powódka jest dzieckiem pochodzącym z małżeństwa Joanny i Wojciecha Konopka, urodzonym 11 marca 1995 roku.

dowód:

- odpis skrócony aktu urodzenia małoletniej powódki.

Pozwany po wielu konfliktach z matką małoletniej powódki opuścił wspólne miejsc zamieszkania i zaprzestał widywania się z córką, jak również zaniedbał regularnego płacenia alimentów na jej rzecz. Matka powoda nie posiada wiadomości, co robi pozwany i czy gdzieś jest zatrudniony. Ma jednak on dobry zawód mechanika samochodowego i ostatnio przed wyprowadzeniem się z powodzeniem prowadził w ramach działalności gospodarczej własny zakład samochodowy.

Obecnie cały ciężar utrzymania i wychowania dziecka Alicji Konopki spoczywa na jej matce Joannie Konopka, która pracuje w Urzędzie Gminy na stanowisku referenta i zarabia ok. 1500 złotych miesięcznie.

dowód:

- zaświadczenie o zarobkach.

Małoletnia powódka uczęszcza do gimnazjum i jej potrzeby są coraz większe. Fakt ten wiąże się z koniecznością ponoszenia dużych wydatków m.in. na: jedzenie, odzież, podręczniki i materiały potrzebne na zajęcia szkolne oraz na korepetycje z języka angielskiego. Skoro pozwany nie bierze osobistego udziału w staraniach związanych z wychowaniem powoda, winien brać udział w kosztach jego utrzymania w kwocie dochodzonej pozwem.

Z powyższym względów żądanie pozwu jest uzasadnione.

Joanna Konopka
własnoręczny podpis reprezentanta powoda

Załączniki: (należy wymienić i załączyć wszystkie dokumenty, które zostały wskazane w treści pisma lub potwierdzają przywołane fakty)

1. Odpis aktu urodzenia małoletniej powódki,
2. Zaświadczenie o zarobkach Joanny Jagódki,
3. Odpis pozwu i załączników.

1.4. OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY

Co to są alimenty i kto jest zobowiązany do ich płacenia?

Alimenty polegają na obowiązku dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania osobom uprawnionym, najczęściej członkom rodziny. Realizacja obowiązku alimentacyjnego może być realizowana przez dobrowolne zaspokajanie tych obowiązków, a w przypadku braku zainteresowania, alimenty orzekane są na drodze sądowej.

Do świadczeń alimentacyjnych obowiązani są krewni w linii prostej oraz rodzeństwo, przy czym krewni bliższego rzędu są zobowiązani przed krewnymi dalszego rzędu. Obowiązek alimentacyjny jednego małżonka wobec drugiego po rozwiązaniu czy unieważnieniu małżeństwa albo po orzeczeniu separacji wyprzedza obowiązek krewnych tego drugiego małżonka. Z kolei od świadczeń alimentacyjnych dla rodzeństwa zobowiązany może się uchylić, jeżeli są one połączone z nadmiernym uszczerbkiem dla niego lub dla jego najbliższej rodziny. Należy pamiętać, iż obowiązek alimentacyjny zobowiązanego w dalszej kolejności powstaje dopiero wtedy, gdy nie ma osoby zobowiązanej w bliższej kolejności (np. osoba taka zmarła) albo, gdy osoba ta nie jest w stanie uczynić zadość swemu obowiązkowi lub gdy uzyskanie od niej na czas potrzebnych uprawnionemu środków utrzymania jest niemożliwe lub połączone z nadmiernymi trudnościami. Przykładowo prawo dopuszcza możliwość uzyskania alimentów od dalszych krewnych dziecka, nie tylko od rodziców. W tym wypadku zobowiązanymi mogą być także dziadkowie, będący krewnymi dziecka w linii prostej.

Obowiązek alimentacyjny rodziców powstaje także wobec ich dzieci pochodzących z nieformalnego związku. Jest on bezwarunkowy w wypadku matki, natomiast w przypadku ojca, powstaje zasadniczo dopiero po dokonaniu przez niego czynności uznania dziecka bądź po wydaniu przez sąd orzeczenia o ustaleniu ojcostwa (w razie dochodzenia ustalenia ojcostwa, roszczenia majątkowe z nim związane mogą być dochodzone łącznie). Ojciec niebędący mężem matki obowiązany jest przyczynić się w rozmiarze odpowiadającym okolicznościom do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem oraz kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu. Z ważnych powodów matka może zadać udziału ojca w kosztach swego utrzymania przez czas dłuższy niż trzy miesiące. Jeżeli skutek ciąży lub porodu matka poniosła inne konieczne wydatki albo szczególne straty majątkowe, może ona zadać, ażeby ojciec pokrył odpowiednią część tych wydatków lub strat. Roszczenia powyższe przysługują matce także w wypadku, gdy dziecko urodziło się nieżywe

Rodzice są obowiązani do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka do momentu, gdy dziecko nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba, że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania. W pozostałych przypadkach obowiązek alimentacyjny powstaje tylko w sytuacji, gdy po stronie uprawnionego wystąpił niedostatek, a więc niemożność zaspokojenia pod-

stawowych potrzeb z uwzględnieniem aktualnej sytuacji społecznej, zdrowotnej itp. Obowiązek dostarczania środków utrzymania i wychowania nie obejmuje świadczeń, które nie służą zaspokajaniu bieżących i usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego.

Rodzice mogą uchylić się od płacenia alimentów jedynie względem dziecka pełnoletniego, jeżeli są one połączone z nadmiernym uszczerbkiem dla nich lub jeżeli dziecko nie dokłada starań w celu uzyskania możliwości samodzielnego utrzymania się. Nie dotyczy to obowiązków rodziców względem ich małoletniego dziecka. W tym wypadku rodzice nie mogą uchylić się od obowiązku alimentacyjnego na tej podstawie, że wykonywanie tego obowiązku stanowiłoby dla nich nadmierny ciężar. Obowiązani są dzielić się z dzieckiem nawet najmniejszymi dochodami. W pozostałych wypadkach (np. obowiązek wobec rodzeństwa, dziadków) uprawnionym do świadczeń alimentacyjnych jest tylko ten, kto znajduje się w niedostatku. Jednakże zobowiązany może uchylić się od płacenia alimentów uprawnionemu, jeżeli żądanie jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Jak jest zakres obowiązku alimentacyjnego?

Zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego do płacenia alimentów. W stosunku do dziecka, które nie jest się jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie albo wobec osoby niepełnosprawnej, może polegać w całości lub części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie osoby uprawnionej.

Nie ma zdefiniowanego katalogu usprawiedliwionych potrzeb, w związku z czym może być on bardzo rozległy. W każdym przypadku będą brane pod uwagę okoliczności dotyczące danego zindywidualizowanego przypadku. Alimenty zależą od możliwości zarobkowych i majątkowych zobowiązanego.

Okoliczność, że zobowiązany do płacenia alimentów jest osobą bezrobotną, nie ma wpływu na ustalenie obowiązku alimentacyjnego wobec jego dziecka. Jak wynika z orzecznictwa sądowego, na zakres możliwości zarobkowych zobowiązanego składają się nie tylko faktycznie osiągnięte przez niego dochody (w tym brane pod uwagę m.in. otrzymywanie wsparcia od pomocy społecznej, dochody z pracy doraźnej, dorywczej), ale także i te zarobki lub zyski, które mógłby osiągnąć przy dołożeniu należytej staranności i wykorzystaniu posiadanych sił i kwalifikacji, ale ich nie uzyskuje z przyczyn, które nie zasługują na usprawiedliwienie.

Z uwagi na sytuacje, w których zobowiązany mógłby celowo wyzbywać się majątku, przepisy wskazują, iż nie uwzględnia się wynikłej stąd zmiany sytuacji majątkowej zobowiązanego, który bez ważnego powodu w ciągu 3 lat przed sądowym dochodzeniem świadczeń alimentacyjnych zrzekł się prawa majątkowego, zatrudnienia (ew. zmiany na niżej opłacane) albo dopuścił się utraty majątku.

Wzór pozwu o rozwód bez orzekania o winie

Sejny, dnia 25 listopada 2006 r.

**Sąd Okręgowy
Wydział I Cywilny
w Suwałkach**

Powódka: Małgorzata Biegła
zam. Sejny, ul. Wielka 34 m. 12

Pozwany: Jakub Biegły
zam. Sejny, ul. Ciemna 1

Pozew o rozwód bez orzekania o winie

Wnoszę o:

- 1) rozwiązanie małżeństwa powódki Małgorzaty Biegłej z pozwanym Jakubem Biegłym zawartego w dniu 19 września 1998 roku w Urzędzie Stanu Cywilnego w Sejnach - nr aktu małżeństwa II/091/98 przez rozwód, bez orzekania o winie,

Uzasadnienie

Strony zawarły związek małżeński przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego w Sejnach w dniu 19 września 1999 roku. Z małżeństwa strony nie posiadają żadnych dzieci.

Dowód: odpis skrócony aktu małżeństwa stron.

Małżeństwo zostało zawarte po krótkim okresie znajomości. Początkowo było udane, lecz wkrótce stosunki między małżonkami zaczęły się psuć. Wynikało to z różnicy charakterów, zainteresowań i planów na życie. Wszystko to w coraz większym stopniu zaczęło dzielić małżonków. Po trzech latach od ślubu, pozwany postanowił wyjechać do Wielkiej Brytanii do pracy i zostać tam na stałe. Powódka zdecydowała się jednak zostać w kraju. To ostatecznie doprowadziło do całkowitego zerwania wszelkich więzi łączących małżonków – uczuciowych, a następnie tego również fizycznych i gospodarczych. Także lata poprzedzające podjęcie decyzji o rozwodzie utwierdziły powódkę w przekonaniu, że nie ma żadnych szans na utrzymanie jej małżeństwa z pozwanym.

Dowód: przesłuchanie stron

Strony nie posiadają żadnego majątku, nie mają nikogo na utrzymaniu i nie zawierają ze sobą umowy małżeńskiej. W takim stanie rzeczy orzeczenie rozwodu jest zasadne.

Małgorzata Biegła

Załączniki:

1. odpis skrócony aktu małżeństwa,
2. odpis pozwu i kserokopie załączników.

Wzór pozwu o rozwód z orzeczeniem o winie

Augustów, dnia 25 lipca 2009 r.

Sąd Okręgowy Wydział Cywilny w Suwałkach

Powódka: Alicja Bielska
zam. Augustów, ul. Północna 2/1

Pozwany: Marek Bielski
zam. Augustów ul. 1 Maja 23

Pozew o rozwód

Wnoszę o:

- 1) rozwiązanie małżeństwa powódki Alicji Bielskiej z pozwanym Markiem Bielskim zawartego w dniu 06 października 1989 roku w Urzędzie Stanu Cywilnego w Augustowie - nr aktu małżeństwa 21/1989, przez rozwód z winy pozwanego,
- 2) powierzenie powódce Alicji Bielskiej wykonywania władzy rodzicielskiej nad wspólnym dzieckiem stron - córką Kingą Bielską ur. dnia 30 lipca 1996 r. w Augustowie,
- 3) zasądzenie od pozwanego na rzecz małoletniej córki kwoty po 400 (słownie: czterysta) złotych miesięcznie tytułem jego udziału w kosztach jej utrzymania, płatnej do 10 dnia każdego miesiąca, do rąk powódki,
- 4) zasądzenie od pozwanego Marka Bielskiego na rzecz powódki Alicji Bielskiej kwoty 300 (słownie: trzysta) złotych miesięcznie, płatnej do 10 dnia każdego miesiąca, do rąk powódki,
- 5) zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki kosztów procesu.

Ponadto wnoszę o:

- 6) zabezpieczenie powództwa o alimenty przez zobowiązanie pozwanego do lożenia przez czas trwania postępowania na rzecz małoletniej córki kwoty 500 zł miesięcznie, płatnej do 10 dnia każdego miesiąca do rąk matki,
- 7) zabezpieczenie w drodze zarządzenia tymczasowego powództwa o alimenty przez zobowiązanie pozwanego do lożenia przez czas trwania postępowania na rzecz powódki kwoty 300 zł płatnej do 10 dnia każdego miesiąca do rąk powódki,
- 8) wydanie postanowienia tymczasowego na czas trwania postępowania w przedmiocie wykonywania władzy rodzicielskiej nad małoletnim dzieckiem stron;
- 9) wezwanie na rozprawę świadków:
  - Eweliny Nutki, zam. w Augustowie przy ul. Akacyjnej 2 m. 130;
  - Joanny Kotowskiej, zam. w Augustowie przy ul. Bazarowej 4 m. 45;
  - Anny Bączek, zam. w Augustowie przy ul. Kasztanowej 13.

Uzasadnienie

Strony zawarły związek małżeński przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego w Augustowie w dniu 16 października 1979 roku. Z małżeństwa strony posiadają córkę - małoletnią Kingę w wieku 10 lat.

Dowód: odpis skrócony aktu małżeństwa stron

odpis skrócony aktu urodzenia małoletniej Kingi Bielskiej.

Pożycie małżeńskie stron już od dłuższego czasu układało się źle. Strony utraciły między sobą więź uczuciową, co doprowadzało do częstych nieporozumień i wzajemnego niezrozumienia w wielu sytuacjach życiowych. Pozwany nadużywa alkoholu i mimo wielu próśb nie chce poddać się leczeniu. W ciągu ostatniego roku pięciokrotnie przebywał w izbie wytrzeźwień.

Dowód: zeznania świadka Eweliny Nutki

Będąc pod wpływem alkoholu pozwany bardzo często zachowywał się w stosunku do mnie i córki agresywnie.

Stosował wobec nas przemoc fizyczną i psychiczną. To zachowanie pozwanego doprowadziło do uznania go winnym popełnienia przestępstwa znęcania się nad mną i dziećmi w 2002 roku.

Dowód: akta II K135/02 Sądu Rejonowego

Niestety mimo orzeczonego wyroku zachowanie pozwanego wcale się nie zmieniło. Po odbyciu orzeczonej kary pozbawienia wolności pozwany dalej przy byle okazji bił mnie i córkę.

Dowód: obdukcja lekarska małoletniej Kingi Bielskiej z dnia 14 stycznia 2006 roku
zeznania świadka Joanny Kotowskiej.

W maju tego roku, w trakcie awantury zanim zostałam pobita, zdążyłam zadzwonić po funkcjonariuszy Policji, którzy zabrali mnie wraz z córką z domu i zawieźli do Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Augustowie, gdzie przebywałam przez trzy dni.

Dowód: zaświadczenie z Ośrodka Interwencji Kryzysowej.

W chwili obecnej mieszkam u moich rodziców, którzy pomagają mi w opiece nad małoletnią Kingą. Pozwany kilkakrotnie starał się siłą odebrać mi córkę. Kinga boi się ojca i nie chce z nim przebywać. Strach ten wynika z obawy, że kontakt z ojcem może być dla niej bardzo niebezpieczny. Zdarzało się bowiem, iż pozwany bił córkę. Dlatego za w pełni zasadne uznać należy wniosek o pozbawienie ojca władzy rodzicielskiej oraz zadecydowanie o zakazie kontaktów z córką.

Dowód: zaświadczenie od psychologa;
zeznania świadka Anny Bączek.

Pozwany pracuje jako kierownik w Hurtowni „Owoce i warzywa”. Zarabia około 2500 zł miesięcznie. Pieniądże przeznaczają wyłącznie na swoje potrzeby. Ja natomiast po ucieczce z domu wpadłam w niedostatek. Przez wiele lat nie pracowałam, ponieważ mąż zabronił mi tego. W tej chwili bezskutecznie szukam stałej pracy, pracuję dorywczo sprząając mieszkania. Zarabiam około 600 zł miesięcznie. Nie jest mi łatwo znaleźć prace, ponieważ nie mam żadnego doświadczenia. Nie posiadam również żadnego majątku ani oszczędności. Z tego powodu żądanie alimentów na mnie uważam za zasadne. Większa część tej kwoty jest potrzebna na zakup jedzenia, ubrań, lekarstw, pomocy szkolnych oraz środków czystości (*można opisać dokładniej wydatki na dzieci*).

Dowód: przesłuchanie stron.

zaświadczenie z Urzędu Pracy,
inne rachunki (*wymienić rachunki potwierdzające wydatki na dziecko*).

W tym stanie rzeczy pomiędzy stronami nastąpił trwały i zupełny rozkład pożycia i utrzymywanie tego związku nie leży tak w interesie stron, jak i interesie społecznym. Wniosek powódki o rozwiązanie małżeństwa z winy pozwanego Marka Bielskiego znajduje uzasadnienie w przytoczonych powyżej faktach. Wszelkie zaburzenia funkcjonowania małżeństwa nastąpiły wyłącznie wskutek zachowań pozwanego Marka Bielskiego, a powódka w żadnym stopniu nie przyczyniła się do rozkładu pożycia małżeńskiego.

W związku z tym, wnoszę jak na wstępie.

Alicja Bielska

Załączniki:

1. odpis skrócony aktu małżeństwa stron
2. odpisy skrócone aktów urodzenia córki
3. zaświadczenie z obdukcji lekarskiej dziecka
4. zaświadczenie z Ośrodka Interwencji Kryzysowej
5. zaświadczenie od psychologa
6. zaświadczenie z Urzędu Pracy
7. kserokopie rachunków
8. odpis pozwu i kserokopie załączników.

Czy możliwe jest podwyższenie lub obniżenie zasądzonych alimentów?

W razie zmiany okoliczności można żądać zmiany orzeczenia lub umowy dotyczącej obowiązku alimentacyjnego. Zmianą taką może być spowodowana zmniejszeniem lub podwyższeniem zarobków, jak i zmianami, które zaszły w życiu od wydania ostatecznego prawomocnego wyroku alimentacyjnego (np. nastąpiło zwiększenie się usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego lub istotne zmniejszenie albo ustanie możliwości zarobkowych zobowiązanego). Powództwo o zmianę jest uwzględniane jednak dopiero od chwili zmiany okoliczności i tylko wówczas, gdy zmiana jest rzeczywiście istotna. W każdym jednak przypadku sąd będzie brał pod uwagę konkretną sytuację uprawnionego i zobowiązanego, ich warunki społeczno-ekonomiczne oraz cele i funkcje obowiązku alimentacyjnego. Zmiana dotychczasowego zakresu obowiązku alimentacyjnego następuje bądź na mocy orzeczenia sądu, bądź też na podstawie umowy zawartej pomiędzy zobowiązanym a uprawnionym. Zmiana wyroku lub umowy może również polegać na stwierdzeniu ustania obowiązku alimentacyjnego z powodu braku jednej z przesłanek uzasadniających ten obowiązek.

Jak się przedawniają roszczenia alimentacyjne?

Roszczenia o świadczenia alimentacyjne przedawniają się z upływem lat 3. Nie oznacza to jednak utraty prawa do żądania alimentów, a jedynie możliwość uchylecia się zobowiązanego od świadczeń za wcześniejszy okres. Niezaspokojone potrzeby uprawnionego z czasu przed wniesieniem powództwa o alimenty sąd uwzględnia zasądając odpowiednią sumę pieniężną (w uzasadnionych wypadkach sąd może rozłożyć zasądzone świadczenie na raty).

Od roszczenia o świadczenie alimentacyjne należy odróżnić prawo do alimentacji. Te ostatnie utrzymuje się w przypadku dziecka względem rodziców od urodzenia dziecka do momentu osiągnięcia samodzielności życiowej, a w przypadku innych osób uprawnionych – przez cały czas pozostawania w niedostatku.

Co zrobić w przypadku, gdy zobowiązany nie płaci zasądzonych alimentów?

W przypadku, gdy zobowiązany do płacenia alimentów nie wykonuje zobowiązania w orzeczonej wysokości i terminie, możliwe jest wszczęcie przez osobę uprawnioną postępowania egzekucyjnego. Podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy, w tym przypadku tytuł egzekucyjny zaopatrzonej w klauzulę wykonalności. Komornik związany wnioskiem egzekucyjnym wierzyciela (osoby uprawnionej do otrzymywania alimentów) jest zobowiązany wszczęć i prowadzić postępowanie egzekucyjne zgodnie z wnioskiem wierzyciela i złożonym wyrokiem lub postanowieniem zaopatrzonej w klauzulę wykonalności. W przypadku powstania zastrzeżeń, co do podjętych czynności komornika, możliwe jest wniesienie skargi na dane czynności do sądu rejonowego, przy którym działa komornik w terminie tygodniowym od daty podjętej czynności.

Czy są sankcje za niepłacenie zasądzonych alimentów?

Uporczywe uchylanie się od wykonania ciężącego na zobowiązanym z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby, przez co osoba ta narażona jest na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, jest na mocy art. 209 kodeksu karnego karane, jako przestępstwo podlegające grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Skazanie za popełnienie tego przestępstwa jest możliwe dopiero po ustaleniu, że sprawca umyślnie uchyla się od spełnienia nałożonego na niego obowiązku alimentacji, w sytuacji, gdy ma obiektywną możliwość wykonania tegoż obowiązku. Oznacza to w rzeczywistości, iż sprawca nie łoży na utrzymanie osoby uprawnionej, mimo że ma ku temu możliwości. Nie może więc być mowy o uchylaniu się w sytuacji, gdy zobowiązany do alimentów nie łoży ich wobec braku możliwości wykonywania pracy zarobkowej (gdy np. jest on osobą całkowicie niezdolną do pracy i nieotrzymującą żadnych świadczeń z ubezpieczenia społecznego). O uporczywości świadczy więc przede wszystkim długi okres niedostarczania alimentów osobie uprawnionej oraz prezentowana przez sprawcę zła wola (np. celowe niepodejmowanie pracy zarobkowej, porzucanie pracy, zmiany miejsca pobytu w celu udaremnienia egzekucji alimentów).

Ściganie przestępstwa niealimentacji następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego. Jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, ściganie odbywa się z urzędu. Odbycie kary pozbawienia wolności orzeczonej za uchylanie się od wypełniania obowiązku alimentacji nie zwalnia zobowiązanego od płacenia alimentów tak bieżących, jak i zaległych.

1.5. ROZWÓD

Co to jest rozwód i jakie są jego przesłanki?

Rozwód oznacza, iż rozerwany został węzeł (związek) małżeński, którym do tej pory małżonkowie byli związani i małżeństwo przestaje istnieć. O rozwodzie orzeka sąd okręgowy, na obszarze działania, którego małżonkowie mieli ostatnie wspólne miejsce zamieszkania, a gdy żaden z nich już tam nie przebywa – sąd okręgowy właściwy dla miejsca zamieszkania strony pozwanej lub ostatecznie, w braku takiej podstawy, dla miejsca zamieszkania powoda. Pozew o orzeczenie rozwodu ma prawo zgłosić każdy z małżonków.

Sąd orzeka rozwód, gdy nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia małżeńskiego. Musi więc nastąpić rozerwanie pomiędzy małżonkami więzi emocjonalnej (psychicznej, duchowej), fizycznej (czy sypiają ze sobą) i gospodarczej (czy wspólnie prowadzą dom, gotują itd.). Sąd może jednak nie dać rozwodu, pomimo stwierdzenia, że małżonków nic już nie łączy (zupełny i trwały rozkład pożycia), w sytuacji gdy:

- rozwodu żąda małżonek wyłącznie winny rozkładowi pożycia (chyba, że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwiązanie małżeństwa);
- wskutek rozwodu miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków;
- udzielenie małżonkom rozwodu było z innych przyczyn sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Jakie skutki prawne wywołuje orzeczenie rozwodu?

W wyniku orzeczenia rozwodu następuje rozwiązanie małżeństwa, przy czym skutek taki następuje z chwilą uprawomocnienia się wyroku sądu. Z tą chwilą:

- byli małżonkowie mogą wstąpić w nowe związki małżeńskie;
- między małżonkami ustaje ustawowa wspólność majątkowa, co umożliwia wystąpienie któregośkolwiek z byłych małżonków z żądaniem podziału majątku wspólnego (chyba, że stosunki majątkowe małżonków były ułożone w inny sposób, np. w małżeństwie istniała między nimi rozdzielność majątkowa);
- następuje wyłączenie dziedziczenia ustawowego (byli małżonkowie mogą dziedziczyć po sobie jedynie na podstawie testamentu);
- może powstać szczególnie obowiązek alimentacyjny jednego z rozwiedzionych małżonków względem drugiego;
- może istnieć obowiązek alimentacyjny względem dzieci;
- możliwe jest oznaczenie sposobu korzystania ze wspólnego mieszkania małżonków;
- nastąpi uregulowanie kwestii władzy rodzicielskiej, gdyż sąd musi w wyroku rozwodowym rozstrzygnąć o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków (może przykładowo powierzyć wykonywanie władzy jednemu z rodziców, ograniczając jednocześnie władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka). W wyroku orzekającym rozwód sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków oraz orzeka, w jakiej wysokości każdy z małżonków obowiązany jest do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka.

Na czym polega orzeczenie o winie rozkładu pożycia?

Wina rozkładu pożycia pozostaje w związku z naruszeniem obowiązków wynikających z przepisów prawa, jak i zasad współżycia społecznego. W tym zakresie brane są pod uwagę przypadki naruszenia obowiązku wzajemnej pomocy i wierności względem małżonka oraz naruszenie obowiązków względem dzieci i innych osób bliskich małżonkom. Orzeczenie o winie może być spowodowane także alkoholizmem lub narkomanią jednego z małżonków lub przemocą, jaką stosuje wobec współmałżonka czy dzieci. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na stanowisko Sadu Najwyższego, który

wskazał, że małżonek dopuszczający się cudzołóstwa nie wywołuje tym samym rozkładu pożycia małżeńskiego – o ile poprzednio rozkład ten nastąpił już z innych przyczyn, a zwłaszcza w wyniku zachowania się drugiego małżonka. Nie można, bowiem domagać się, aby małżonek opuszczony przez współmałżonka nie miał możliwości rozpoczęcia „normalnego życia” przed uzyskaniem wyroku rozwodowego. Do przypisania małżonkowi winy nie jest wymagane, aby jego zamiarem było spowodowanie rozpadu pożycia. Trzeba jednak pamiętać, że gdy wnosimy o rozwód z orzekaniem o winie, tę winę musimy udowodnić (trzeba powołać świadków, przedstawić dokumenty np. obdukcje, notatki policyjne) – czyli przedstawić dowody potwierdzające fakty, o których mówimy w sądzie. W przypadku przemocy w rodzinie, jeśli wcześniej prowadzona była sprawa karna o znęcanie się nad rodziną wobec współmałżonka, któremu zarzucamy winę w procesie rozwodowym, i sprawa ta zakończyła się skazaniem za popełnione czyny, to wyrok taki należy przedstawić w sądzie na sprawie rozwodowej.

W wyroku orzekającym rozwód sąd może:

- orzec o winie obojga małżonków lub jednego z nich;
- nie orzekać o winie na zgodne żądanie małżonków;
- ustalić, że małżonkowie (małżonek) nie ponoszą (ponosi) winy.

Zgłoszenie w sprawie o rozwód zadania zaniechania orzekania o winie obojga małżonków wyłącza dopuszczalność dowodzenia winy pozostałego przy życiu małżonka w procesie wytoczonym na podstawie art. 940 § 1 kodeksu cywilnego, stanowiącym, iż małżonek jest wyłączony od dziedziczenia, jeżeli spadkodawca wystąpił o orzeczenie rozwodu lub separacji z jego winy, a żądanie to było uzasadnione.

Ile trwa sprawa rozwodowa?

Sprawa rozwodowa z orzekaniem o winie trwa dłużej. Jeśli się udowodniona zostanie wina i sąd uzna współmałżonka wyłącznie winnym rozkładu pożycia, wtedy łatwiej będzie drugiemu współmałżonkowi uzyskać np. eksmisję z mieszkania lub będzie mógł żądać alimentów nie tylko na dzieci, ale także na siebie. Trzeba jednak pamiętać, że gdy wnosimy o rozwód z orzekaniem o winie, tę winę musimy udowodnić (trzeba powołać świadków, przedstawić dokumenty np. obdukcje, notatki policyjne) – czyli przedstawić dowody potwierdzające fakty, o których mówimy w sądzie.

Sprawa rozwodowa bez orzekania o winie trwa krócej niż z orzekaniem. W przypadku sprawy z orzekaniem o winie przesłuchuje się świadków, analizuje dokumenty – co zwykle zabiera więcej czasu. Sprawa rozwodowa trwa od kilku miesięcy, a w przypadku spraw skomplikowanych nawet do kilku lat. Nawet, gdy są trudności w ustaleniu miejsca pobytu pozwanego małżonka można rozpocząć sprawę, tylko w pozwie należy wystąpić o ustanowienie kuratora dla nieobecnego małżonka. Brak wiedzy o miejscu pobytu nie musi opóźniać chwili rozpoczęcia sprawy.

Wzór wniosku o ubezwłasnowolnienie

Augustów dnia .....

Sąd Okręgowy w Suwałkach
Wydział Cywilny

Wnioskodawca: Janusz Zieliński
16-300 Augustów ul. Zielna 5 m 15
/ojciec uczestnika postępowania/

Uczestnik: Robert Zieliński
16-300 Augustów ul. Wspólna 6 m 3

Wniosek o ubezwłasnowolnienie częściowe

Wnoszę o:

1. Ubezwłasnowolnienie częściowe mojego syna Roberta Zielińskiego, w zakresie decydowania o sprawach zdrowia i sprawach majątkowych z powodu choroby psychicznej, która uniemożliwia mojemu synowi samodzielne prowadzenie spraw i wyrażanie woli w zakresie własnego zdrowia i spraw majątkowych.
2. Wyznaczenie uczestnikowi kuratora do reprezentowania jego spraw w postępowaniu przed sądem.
3. Obciążenie wnioskodawcę kosztami postępowania zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Uzasadnienie

Jestem ojcem Roberta Zielińskiego. Syn mój od 10 lat choruje na schizofrenię. Od 4 lat syn nie wyraża zgody, w stanach zaostrzenia objawów chorobowych i koniecznego w związku z tym leczenia szpitalnego, na pobyt w szpitalu czy leczenie w warunkach innych niż laboratoryjne.

Ponadto syn od 3 lat zaczął zaciągać w bankach i innych instytucjach finansowych kredyty i pożyczki, których nie spłaca. Nie wiadomo również, na co syn przeznaczają otrzymywane środki finansowe, gdyż jego majątek nie powiększa się o jakiegokolwiek dobra trwale. Obecnie już kilka banków prowadzi windykację swoich należności. Nie wiem czy są to wszystkie zadłużenia, ponieważ syn nie informuje mnie o zaciąganych zobowiązaniach.

Uważam, że istnieją podstawy do częściowego ubezwłasnowolnienia syna w zakresie spraw związanych ze zdrowiem i w zakresie spraw majątkowych.

(Własnoręczny podpis)

W załączeniu:

1. Odpis wniosku 2 egzemplarze.
2. Odpis skrócony aktu urodzenia syna.
3. Dokumentacja lekarska i szpitalna związana z chorobą syna.
4. Dokumenty związane z windykacjami prowadzonymi przez banki.

Ile kosztuje sprawa rozwodowa?

Koszty sprawy rozwodowej obejmują opłaty sądowe i koszty wynajęcia pełnomocnika procesowego (np. adwokata czy radcy prawnego o ile decydujemy się na jego pomoc). Wpis stały wnoszony wraz z pozwem wynosi 600 zł. Wraz z pozwem o rozwód można wnieść wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych i przyznanie pomocy prawnej z urzędu. Należy w tym przypadku wypełnić specjalny formularz oświadczenia o swym stanie majątkowym. W trudnej sytuacji materialnej sąd może zwolnić z części kosztów lub nawet z całości kosztów. Koszty wynajęcia profesjonalnego pełnomocnika są zróżnicowane – zwykle jest to kwestia indywidualnego z nim ustalenia stawki. Oczywiście, gdy sprawa jest bardzo skomplikowana stawka rośnie, a gdy mniej skomplikowana – usługa kosztuje mniej.

Czy można domagać się alimentów od byłego współmałżonka?

Z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia o rozwodzie, wygasa obowiązek alimentacyjny względem małżonka, który został uznany za wyłącznie winnego rozpadu pożycia. W tej sytuacji małżonkowi uznanemu za wyłącznie winnego rozpadu pożycia nie przysługuje roszczenie alimentacyjne wobec byłego współmałżonka. Obowiązek alimentacyjny istnieje między rozwiedzionymi małżonkami, jeżeli żadne z nich nie ponosi winy rozkładu pożycia, jeżeli sąd zaniechał orzekania o winie albo też, jeżeli orzeczono rozwód z winy obojga małżonków. Obowiązek taki istnieje również w przypadku unieważnienia małżeństwa.

Przesłanką obowiązku alimentacyjnego jest stan niedostatku małżonka uprawnionego. Stan niedostatku musi zaistnieć w chwili orzeczenia rozwodu i oznacza, że małżonek nie jest w stanie zaspokoić swoich usprawiedliwionych potrzeb w całości lub w części. Przyczyną może być m.in. brak możliwości podjęcia pracy zarobkowej przez byłego współmałżonka, brak kwalifikacji zawodowych czy też znaczne pogorszenie się stanu zdrowia uprawnionego. W takich przypadkach, małżonek w stosunku, do którego zostało skierowane żądanie płacenia alimentów, obowiązany jest dostarczyć rozwiedzionemu małżonkowi środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz jego możliwościom majątkowym i zarobkowym. Jeżeli jedno z małżonków zostanie uznane za wyłącznie winnego rozkładu pożycia, a rozwód pociąga za sobą istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego, sąd na jego żądanie może orzec o obowiązku alimentacyjnym małżonka wyłącznie winnego, chociażby uprawniony nie znajdował się w niedostatku. W tym przypadku małżonek niewinny nie musi pozostawać w niedostatku.

Obowiązek alimentacyjny między rozwiedzionymi małżonkami wygasa w szczególności w razie śmierci małżonka uprawnionego lub zobowiązanego. Obowiązek ten wygasa także w razie zawarcia przez małżonka uprawnionego nowego związku małżeńskiego. Jeżeli zobowiązanym do alimentacji jest małżonek, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia, obowiązek alimentacyjny wygasa z upływem 5 lat od uprawomocnienia się wyroku rozwodowego, chyba, że względu na wyjątkowe okoliczności sąd, na

skutek powództwa uprawnionego małżonka, przedłuży termin pięcioletni. Orzekając o przedłużeniu pięcioletniego terminu trwania obowiązku alimentacyjnego między byłymi małżonkami, sąd określa czas, na jaki ten termin zostaje przedłużony.

1.6. SEPARACJA

Co to jest separacja?

Separacja polega na rozdzieleniu małżonków powstałym w wyniku zerwania łączących ich więzi duchownej, fizycznej i majątkowej. Rozkład pożycia musi tu być zupełny, tak samo jak i przy rozwodzie, ale nie musi być jeszcze trwały. Jednym z celów separacji jest umożliwienie małżonkom przemyślenia powstałej sytuacji oraz rozważenie ewentualnego powrotu do wspólnego pożycia. Aby orzec separację musi nastąpić rozkład pożycia małżeńskiego. Separacja nie będzie orzeczona w przypadku sprzeczności orzeczenia separacji z dobrem wspólnym małoletnich dzieci małżonków oraz sprzeczność orzeczenia z zasadami współżycia społecznego. W przypadku, gdy małżonkowie nie mają wspólnych małoletnich dzieci, sąd może orzec separację na podstawie zgodnego żądania małżonków. Zgodne żądanie orzeczenia separacji nie zwalnia jednak sądu od ustalenia, czy rozkład pożycia jest zupełny.

Wyróżniamy:

- separację faktyczną – jest ona bezpośrednim następstwem zachowań samych małżonków, nie zaś skutkiem rozstrzygnięcia sądu;
- separację sądową – jej wystarczającą przesłanką jest zupełny rozkład pożycia, a polega na usankcjonowaniu orzeczeniem sądowym stanu separacji faktycznej ze skutkami typowymi dla orzeczenia rozwodu, z wyjątkiem wszak całkowitego zniesienia więzi małżeńskiej (rozwiązania małżeństwa). Małżonkowie pozostający w separacji nie mogą zatem zawrzeć kolejnych związków małżeńskich, a ich stan cywilny nie ulega zmianie.

Jak wygląda postępowanie o orzeczenie separacji?

Postępowanie w sprawach o separację jest prowadzone przez sąd i może być rozpoznawane bądź w trybie procesowym, bądź w trybie nieprocesowym. W trybie nieprocesowym zawsze odbywa się postępowanie o zniesienie separacji. Orzeczenia separacji może domagać się każdy z małżonków. Sprawy o separację na zgodny wniosek małżonków rozpoznają sądy okręgowe w składzie jednego sędziego. W przypadku zgodnego żądania małżonków, sąd nie orzeka o winie rozkładu pożycia. W przypadku, gdy z zdaniem orzeczenia separacji występuje tylko jeden z małżonków, a drugi żąda orzeczenia rozwodu i żądanie rozwodu jest uzasadnione, sąd orzeka rozwód.

Jakie skutki prawne wywołuje orzeczenie separacji?

Orzeczenie separacji powoduje ustanie obowiązku wspólnego pożycia małżonków, ale skutkiem tego orzeczenia nie jest rozwiązanie małżeństwa. W czasie trwania orzeczonej przez sąd separacji:

- małżonkowie nie mogą zawrzeć kolejnego związku małżeńskiego, separacja nie zrywa bowiem węzła małżeńskiego;
- powstaje ustrój rozdzielności majątkowej;
- małżonkowie nadal zobowiązani są do wzajemnej pomocy, o ile wymagają tego względy słuszności;
- obowiązki alimentacyjne kształtują się tak, jak w przypadku rozwodu, z tym, że obowiązek alimentacyjny małżonka nieuznanego za winnego rozkładu pożycia trwa także po upływie 5 lat od orzeczenia separacji;
- małżonek spadkodawcy pozostającego w separacji ni jest powołany do dziedziczenia ustawowego (dziedziczenie jest możliwe wyłącznie na podstawie testamentu);
- domniemanie pochodzenia dziecka od męża matki nie ma zastosowania, jeżeli dziecko urodzi się po upływie 300 dni od orzeczenia separacji.

Kiedy kończy się separacja?

Za życia obojga małżonków, separacja może zakończyć się w wyniku orzeczenia o rozwodzie lub unieważnieniu małżeństwa albo też w wyniku zniesienia separacji na zgodne żądanie obojga małżonków. W ostatnim przypadku nie jest wymagane wykazanie, że małżonkowie powrócili do wspólnego pożycia. O zniesieniu separacji decyduje sąd okręgowy w oparciu o przepisy o postępowaniu nieprocesowym. Znosząc separację, sąd winien rozstrzygnąć o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem małżonków, a na zgodny wniosek może utrzymać między nimi rozdzielność majątkową.

Jakie są różnice między rozwodem a separacją?

ROZWÓD	SEPARACJA
rozwiązuje małżeństwo	nie rozwiązuje małżeństwa
można ponownie wstąpić w związek	nie można zawrzeć nowego małżeństwa
można zmienić nazwisko	nie można zmienić nazwiska
trwały i zupełny rozkład pożycia	zupełny rozkład pożycia
sąd orzeka o winie, chyba, że oboje małżonkowie wnoszą o nieustalanie winy	
sąd orzeka o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi	
następuje podział majątku i odrębność majątkowa. nie dziedziczy się po byłym małżonku (tak samo przy separacji).	

ROZWÓD	SEPARACJA
Jest obowiązek alimentacyjny, ograniczony do 5 lat, jeśli rozwód nie był orzeczony z wyłącznej winy tego małżonka, który ma płacić (patrz: rozwód).	Jeżeli wymagają tego względy słuszności, małżonkowie pozostający w separacji obowiązani są do wzajemnej pomocy (bezterminowo)
koszt: wpis stały 600 zł	koszt: wpis stały 100 zł, jeśli oboje małżonkowie wnoszą o separację i 600 zł jeśli separacja jest sporna

Wzór umowy darowizny kwoty pieniężnej

Umowa darowizny kwoty pieniężnej

zawarta w dniu 20 grudnia 2009r. w Augustowie pomiędzy:

1. Janem Kowalskim zamieszkałym w Augustowie przy ul. Koziej 5 m 5 legitymującym się dowodem osobistym serii ..... nr ..... zwanym dalej darczyńcą,
2. Jerzym Zielińskim zamieszkałym w Grajewie przy ul. Zielonej 4 m 14 legitymującym się dowodem osobistym serii ..... nr ..... zwanym dalej obdarowanym.

§ 1

1. Darczyńca oświadcza, że daruje obdarowanemu kwotę pieniężną **3.000 złotych** (trzy tysiące złotych), a obdarowany oświadcza, że niniejszą darowiznę przyjmuje.
2. Obdarowany zobowiązuje się przeznaczyć darowaną kwotę na zakup opału na okres zimowy.

§ 2

Darczyńca oświadcza, że jest to pierwsza darowizna, jaką czyni na rzecz obdarowanego.

§ 3

Obdarowany kwituje odbiór kwoty darowizny.

§ 4

Obdarowany zobowiązuje się do pokrycia wszystkich ewentualnych kosztów, jakie mogą wystąpić w związku z otrzymaniem darowizny.

§ 5

Niniejsza umowa została spisana w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla darczyńcy i obdarowanego.

Darczyńca

Obdarowany

2. UBEZWŁASNOWOLIENIE

Na czym polega ubezwłasnowolnienie całkowite?

Ubezwłasnowolnienie całkowite oznacza brak zdolności do czynności prawnej a częściowe ograniczona zdolności do czynności prawnych. Osoba, która ukończyła trzynaście lat, może być ubezwłasnowolniona całkowicie, jeżeli nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem z powodu:

1. Choroby psychicznej,
2. Niedorozwoju umysłowego,
3. Innych zaburzeń psychicznych,
4. Pijaństwa lub narkomanii.

Czynności prawne dokonane przez osobę ubezwłasnowolnioną całkowicie są nieważne z wyjątkiem umów należących do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego chyba, że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby ubezwłasnowolnionej. Umowy dotyczące bieżących spraw życia codziennego stają się ważne z chwilą ich wykonania.

Osoba ubezwłasnowolniona całkowicie nie może zawrzeć małżeństwa a jeżeli została ubezwłasnowolniona po zawarciu związku małżeńskiego, ubezwłasnowolnienie oznacza również zniesienie wspólności małżeńskiej majątkowej ustawowej.

Dla osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie sąd ustanawia opiekuna prawnego. Opiekunem prawnym ustanawiany jest przede wszystkim mąż a w drugiej kolejności ojciec lub matka.

Na czym polega ubezwłasnowolnienie częściowe?

Osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z tych samych powodów /choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy, inne zaburzenia psychiczne, pijaństwo lub narkomania/, jeżeli potrzebuje pomocy innej osoby do prowadzenia jej spraw. Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo sąd ustanawia kuratora.

Czynności prawne dokonane przez osobę ubezwłasnowolnioną częściowo, związane z zaciąganiem zobowiązań lub rozporządzaniem prawem, dla swej ważności wymagają zgody kuratora. Zgoda kuratora może być wydana po wykonaniu czynności prawnej. Czynność prawna może być również potwierdzona ze skutkiem ważności przez osobę ubezwłasnowolnioną częściowo, po odzyskaniu przez nią pełnej zdolności do czynności prawnej.

Osoba ubezwłasnowolniona częściowo może, bez zgody kuratora, zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia

codziennego. Może również, bez zgody kuratora, rozporządzać swoim zarobkiem oraz wszystkimi przedmiotami majątkowymi oddanymi jej do swobodnego użytku przez kuratora.

Kto może wystąpić z wnioskiem o ubezwłasnowolnienie?

Z wnioskiem o ubezwłasnowolnienie mogą wystąpić:

1. Osoba, która ma być ubezwłasnowolniona,
2. Małżonek osoby, której dotyczy wniosek,
3. Krewni w linii prostej oraz rodzeństwo,
4. Przedstawiciel ustawowy /opiekun prawny/,
5. Prokurator z urzędu lub na wniosek innych osób.

Jak wygląda postępowanie w sprawach o ubezwłasnowolnienie?

Sprawy o ubezwłasnowolnienie rozpatrywane są przez sądy okręgowe w składzie trzech sędziów zawodowych z obowiązkowym udziałem prokuratora okręgowego. Osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie musi być obowiązkowo poddana badaniu przez biegłego lekarza psychiatrę lub neurologa a także psychologa. Opinia biegłych oprócz oceny stanu zdrowia psychicznego albo rozwoju umysłowego osoby, musi zawierać umotywowaną ocenę zakresu jej zdolności do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem, prowadzenia swoich spraw i rozpoznawania znaczenia tych spraw, uwzględniającą zachowanie się i postępowanie tej osoby.

Opinia psychiatryczno-psychologiczna przy jakichkolwiek wątpliwościach powinna zostać powtórzona z udziałem innych biegłych.

W czasie trwania postępowania sąd może ustalić tzw. doradcę tymczasowego, jeżeli zachodzi potrzeba ochrony zwłaszcza interesów majątkowych osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie. Doradca tymczasowy reprezentuje osobę przed sądem, dba o jej interesy, zawiadamia osobę o wszystkich czynnościach jej dotyczących oraz wykonuje czynności w imieniu tej osoby.

Postanowienie sądu o ubezwłasnowolnieniu określa czy ubezwłasnowolnienie jest całkowite czy częściowe, określa zakres ubezwłasnowolnienia w przypadku ubezwłasnowolnienia częściowego oraz podstawę orzeczenia (choroba, niedorozwój, zaburzenia psychiczne, pijaństwo, narkomania).

Stan ubezwłasnowolnienia może być uchylony przez sąd, jeżeli ustaną przyczyny z powodu, których został ustanowiony. Ubezwłasnowolnienie może być również uchylone z urzędu. W razie poprawy stanu psychicznego ubezwłasnowolnionego sąd może zmienić ubezwłasnowolnienie całkowite na częściowe i odpowiednio przy pogorszeniu stanu psychicznego ubezwłasnowolnienie częściowe na całkowite. Wniosek o uchylenie lub zmianę stopnia ubezwłasnowolnienia może także złożyć osoba ubezwłasnowolniona.

Wzór wniosku do sądu o stwierdzenie nabycia spadku.

Augustów dnia .....

**Sąd Rejonowy w Augustowie
Wydział Cywilny**

Wnioskodawca: Janusz Zieliński
16-300 Augustów ul. Zielna 5 m 15

Uczestnicy: Anna Skowrońska
16-400 Suwałki ul. Chłodna 6 m 4

Tomasz Zieliński
05-121 Warszawa ul. Smolna 4 m 5

Andrzej Zieliński
88-100 Inowrocław ul. Kościuszki 14

**Wniosek
o stwierdzenie nabycia spadku**

Wnoszę o:

1. Stwierdzenie, że spadek po zmarłej w dniu ..... Krystynie Zielińskiej ostatnio zamieszkałej w Augustowie przy ul. Zielnej 5 m 5 nabyli z mocy ustawy po ¼ całości mąż Janusz Zieliński, córka Anna Skowrońska i synowie Tomasz Zieliński i Andrzej Zieliński.
2. Obciążenie stron kosztami postępowania zgodnie z obowiązującymi przepisami i stosownie do wyników postępowania.

Uzasadnienie

W dniu ..... zmarła Krystyna Zielińska przed śmiercią zamieszkała w Augustowie. Po zmarłej pozostali następujący spadkobiercy: mąż Janusz Zieliński, córka Anna Skowrońska oraz synowie Tomasz Zieliński i Andrzej Zieliński.

Wnioskodawca nie wie o istnieniu innych spadkobierców, niż wymienieni we wniosku. Według wiedzy wnioskodawcy zmarła nie zostawiła testamentu.

Wnoszę o stwierdzenie, że spadek nabyły osoby wymienione we wniosku z mocy prawa w częściach równych tj. po ¼ każdy.

.....
/podpis czytelny/

W załączeniu:

1. Odpis wniosku szt. 3.
2. Odpis aktu zgonu Krystyny Zielińskiej.
3. Odpis aktu małżeństwa zmarłej i wnioskodawcy.
4. Odpisy aktów urodzenia synów Andrzeja i Tomasza Zielińskich.
5. Odpis aktu małżeństwa córki Anny Skowrońskiej.
5. Opłata sądowa 50zł.

Wzór testamentu

Augustów dnia 15 grudnia 2009r.

Testament

Ja niżej podpisany Janusz Zieliński urodzony w Augustowie 4 stycznia 1952r. będąc w pełni władz umysłowych, powołuje do spadku po mnie: moja córkę Annę Skowrońską w $\frac{1}{2}$ części spadku, mojego syna Tomasza Zielińskiego w $\frac{1}{4}$ części spadku i mojego wnuka Michała Skowrońskiego w $\frac{1}{4}$ części spadku.

Zobowiązuję jednocześnie moją córkę Annę Skowrońską do przekazania w ciągu 10 miesięcy od mojej śmierci kwoty 5.000 złotych /pięć tysięcy złotych/ dla mojego brata Stefana Zielińskiego tytułem zapisu.

Janusz Zieliński

Od wniosku o ubezwłasnowolnienie pobiera się opłatę podstawową w wysokości 30 złotych. Trzeba jednak pamiętać, że w czasie trwania postępowania może zachodzić konieczność poniesienia dodatkowych kosztów np. za sporządzenie opinii przez biegłych, za ustanowienie kuratora itp.

Po zakończeniu postępowania przed sądem okręgowym – sąd opiekuńczy wyznacza odpowiednio opiekuna prawnego lub kuratora, który jest osobą uprawnioną do reprezentowania osoby ubezwłasnowolnionej we wszystkich czynnościach prawnych.

3. DAROWIZNA

Na czym polega umowa darowizny?

Darowizna polega na zobowiązaniu się darczyńcy do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swojego majątku. Zawarcie umowy darowizny następuje z chwilą złożenia przez darczyńcę i obdarowanego oświadczeń woli. Oświadczenia woli nie muszą być złożone jednocześnie, co oznacza, że umowa darowizny zostaje zawarta w różnym czasie. Darowizna nie jest czynnością jednostronną gdyż wymaga oświadczenia woli dwóch stron – darczyńcy i obdarowanego.

Oświadczenie darczyńcy musi mieć formę aktu notarialnego, ale jeśli forma ta nie zostanie zachowana umowa ta i tak będzie ważna, pod warunkiem, że rzecz zostanie wydana obdarowanemu. Nie dotyczy to umowy darowizny nieruchomości (działki gruntu, domu, mieszkania, spółdzielczego prawa do lokalu, użytkowania wieczystego) gdyż taką darowiznę zawsze należy uczynić w formie aktu notarialnego.

Darowizna może być obciążona tzw. poleceniem tj. zobowiązaniem obdarowanego do konkretnego działania lub zaniechania działania. Można zobowiązać obdarowanego np. do przeznaczenia kwoty darowizny na konkretny cel /leczenie, nauka, świadczenie finansowe na rzecz konkretnej osoby, renta itp./ albo do konkretnego zachowania się np. opieka nad osobą. Wykonania tego polecenia może domagać się wyłącznie darczyńca lub jego spadkobiercy a nie osoba inna, ktoś z rodziny czy ten, kto wie o poleceniu.

Darowiznę można oczywiście odwołać. Można odwołać darowiznę jeszcze niewykonaną tj. w sytuacji, gdy rzecz nie została jeszcze wydana a po zawarciu umowy darowizny stan majątkowy darczyńcy tak się pogorszył, że wykonanie umowy może spowodować uszczerbek dla własnego utrzymania darczyńcy odpowiednio do jego usprawiedliwionych potrzeb. Wydanie rzeczy uniemożliwia odwołanie darowizny. Wówczas istnieje możliwość odwołania darowizny tylko wtedy, gdy obdarowany dopuścił się wobec darczyńcy rażącej niewdzięczności. Zgodnie z obowiązującym prawem mamy do czynienia z rażącą niewdzięcznością, gdy obdarowany dopuścił się przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu, czci lub mieniu darczyńcy. Za rażącą niewdzięczność może też być uznane naruszenie przez obdarowanego spoczywających na nim obowiązków wynikających ze stosunków rodzinnych łączących go z darczyńcą chyba, że naruszenia te dokonane są nieumyślnie lub wynikają ze zwykłych konfliktów rodzinnych.

Jeżeli obdarowany dopuścił się rażącej niewdzięczności względem darczyńcy, darowizna może być także odwołana przez spadkobierców darczyńcy. Może to nastąpić, jeżeli podstawy do jej odwołania istniały w chwili śmierci darczyńcy lub gdy obdarowany umyślnie pozbawił darczyńcę życia albo umyślnie wywołał rozstrój zdrowia, którego skutkiem była śmierć darczyńcy.

Odwołanie darowizny następuje poprzez złożenie pisemnego oświadczenia o odwołaniu darowizny. Odwołanie darowizny nieruchomości musi nastąpić umową sporządzoną w formie aktu notarialnego. Jeśli obdarowany nie przystąpi do takiej umowy pozostaje droga postępowania sądowego.

Czy umowa darowizny jest opodatkowana?

Umowa darowizny jest opodatkowana jest podatkiem od spadków i darowizn. Jeśli umowa sporządzana jest u notariusza notariusz sam oblicza i pobiera podatek, jeżeli natomiast umowa nie jest sporządzona u notariusza stawka podatku zależy od wartości darowizny i pokrewieństwa między obdarowanym i darczyńcą.

Jeżeli w okresie 5 lat, wartość darowizny od jednej osoby, nie przekracza kwoty 9637 zł w I kategorii osób, kwoty 7276 zł w II kategorii osób i 4902 zł w III kategorii osób podatek w ogóle nie wystąpi. Do I kategorii należą: małżonek, zstępni (dzieci, wnuki, prawnuki), wstępni (rodzice, dziadkowie, pradziadkowie), pasierb, zięć, synowa, rodzeństwo, ojczym, macocha i teściowie. Do II kategorii należą: zstępni rodzeństwa (bratankowie, siostrzeńcy ich dzieci oraz wnuki), rodzeństwo rodziców, zstępni i małżonkowie pasierbów, małżonkowie rodzeństwa i rodzeństwo małżonków, małżonkowie rodzeństwa małżonków, małżonkowie innych zstępnych. Do III kategorii należą inni obdarowani.

Powyżej kwot podanych wyżej podatek wynosi: 3% do kwoty 10278 zł, 5% powyżej kwoty 10278 zł i 7% powyżej kwoty 20556 zł w I kategorii osób; 7% do kwoty 10278 zł, 9% powyżej kwoty 10278 zł i 12% powyżej kwoty 20556 zł w II kategorii osób; 12% do kwoty 10278 zł, 16% powyżej kwoty 10278 zł i 20% powyżej kwoty 20556 zł w III kategorii osób.

Czy prawo przewiduje dodatkowe zwolnienia z podatku?

Całkowicie zwolnione z podatku, bez względu na wartość darowizny są: małżonek, zstępni, wstępni, pasierb, rodzeństwo, ojczym i macocha, jeżeli w ciągu 6 miesięcy od zaistnienia obowiązku podatkowego zgłoszą ten obowiązek w urzędzie skarbowym a jeżeli przedmiotem darowizny są pieniądze wykażą przekazanie tych pieniędzy na rachunek bankowy, na rachunek prowadzony w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-rozliczeniowej lub przekazem pocztowym.

Całkowite zwolnienie z podatku, w stosunku do synowej, zięcia i teściów, występuje również w przypadku darowizny nieruchomości o powierzchni mieszkalnej nieprzekraczającej 110 m², pod warunkiem, że obdarowany nie jest właścicielem innego lokalu lub budynku, spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu albo najemcą. Skorzystanie z tego zwolnienia wymaga 5 letniego okresu zamieszkiwania w lokalu będącym przedmiotem darowizny.

Trzeba wspomnieć o tzw. ochronie wierzycieli. Osoby trzecie mogą żądać uznania umowy darowizny za bezskuteczną, jeżeli wykonanie tej umowy powoduje częściową lub całkowitą niewypłacalność darczyńcy albo umowa została sporządzona ze świado-

mością pokrzywdzenia wierzycieli darczyńcy, przysporzyła korzyść majątkową osobie trzeciej a osoba ta przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć, że umowa zawierana jest w celu pokrzywdzenia wierzycieli.

Uznaje się, że czynność prawna (umowa darowizny) dłużnika (darczyńcy) jest dokonywana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli wskutek tej czynności darczyńca stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu niż był przed dokonaniem czynności (sporządzeniem umowy darowizny).

Zawsze przy umowach darowizny należy pamiętać: najlepsza jest forma aktu notarialnego, umowa darowizny obłożona jest specjalnym podatkiem od darowizn, w I kategorii osób podatek w ogóle nie występuje, darowizny kwot pieniężnych należy przekazywać na rachunki bankowe lub przekazem pocztowym.

4. DZIEDZICZENIE

Jakie zasady obowiązują przy dziedziczeniu ustawowym?

Z chwilą śmierci spadkodawcy jego spadkobiercy nabywają majątek spadkodawcy z mocy prawa. Polskie prawo przewiduje dwa sposoby potwierdzenia faktu bycia spadkobiercą. Pierwszy poprzez sądowe stwierdzenia nabycia spadku oraz drugi poprzez sporządzenie przez notariusza aktu poświadczenia dziedziczenia.

Sądowe stwierdzenie nabycia spadku rozpoczyna się od złożenia wniosku przez jedną z osób uprawnionych do spadku i tak jest najczęściej, ale może także wystąpić z takim wnioskiem każda osoba mająca w tym interes prawny. Wniosek należy złożyć do sądu rejonowego właściwego dla miejsca ostatniego zamieszkania spadkodawcy. Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku musi zawierać: wskazanie osoby zmarłej, której dotyczy wniosek wraz z załączonym odpisem aktu zgonu, wskazanie kręgu osób uprawnionych do spadkobrania, dowody świadczące o ich prawie do spadkobrania /odpisu aktów urodzenia, odpisy aktów zawarcia związku małżeńskiego/, informację na temat ewentualnie pozostawionego testamentu z załączeniem tego testamentu, informację o ewentualnych oświadczeniach o odrzuceniu spadku oraz inne informacje mające wpływ na ustalenie kręgu spadkobierców. Do sądu należy również wnieść opłatę stałą w kwocie 50 zł.

Sporządzenie przez notariusza aktu poświadczenia dziedziczenia może nastąpić, jeżeli: nie ma sporu, co do kręgu osób uprawnionych do dziedziczenia i co do wysokości przypadających im udziałów w masie spadkowej, wszyscy uprawnieni będą osobiście uczestniczyć w czynności sporządzenia aktu, spadkodawca zamieszkiwał na terenie Polski i posiadał polskie obywatelstwo, w skład spadku nie wchodzi posiadanie nieruchomości położonej za granicą lub prawa rzeczowe, wcześniej nie było wydane sądowe postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, nie toczy się sądowe postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku i nie był wcześniej sporządzony akt poświadczenia dziedziczenia, ewentualny testament nie jest testamentem szczególnym oraz otwarcie spadku nastąpiło po dniu 30 czerwca 1984 r.

Przy sporządzeniu aktu poświadczenia dziedziczenia należy u notariusza przedłożyć następujące dokumenty: odpis aktu zgonu spadkodawcy, odpisy aktów urodzenia lub aktów zawarcia małżeństwa oraz testament, jeśli był sporządzony. U notariusza należy również wnieść należne opłaty tj. za sporządzenie protokołu z przyjęcia lub odrzucenia spadku, za sporządzenie protokołu z otwarcia i ogłoszenia testamentu, za sporządzenie protokołu poświadczenia dziedziczenia oraz za sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia.

Polskie prawo cywilne przewiduje dwa sposoby dziedziczenia ustawowe i testamentowe. Przy dziedziczeniu ustawowym kodeks cywilny wyróżnia sześć grup osób uprawnionych do dziedziczenia.

W pierwszej kolejności dziedziczą dzieci spadkodawcy i jego małżonek. Dziedziczą oni w częściach równych z tym, że część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. Jeśli małżonek dziedziczy z jednym dzieckiem otrzymuje jedną drugą całości, jeśli z dwójką dzieci jedną trzecią całości, a jeśli z trójką i więcej jedną czwartą całości. W dziedziczeniu uczestniczą wszystkie dzieci spadkodawcy, również z innych małżeństw lub poza małżeńskie a także dzieci przysposobione. Dziedziczą również dzieci poczęte, ale jeszcze nienarodzone w chwili śmierci spadkodawcy, jeżeli urodzą się żywe. W przypadku, gdy któreś z dzieci nie dożyło otwarcia spadku, tj. w sytuacji, gdy zmarło wcześniej niż rodzic, w jego miejsce wstępują dzieci lub wnuki, które dziedziczą w częściach równych.

W drugiej kolejności, jeżeli spadkodawca nie pozostawił zstępnych (tj. dzieci, wnuków czy prawnuków) dziedziczą małżonek i rodzice. Udział spadkowy każdego z rodziców wynosi jedna czwarta całości spadku. Jeżeli ojcostwo rodzica nie zostało ustalone, udział spadkowy matki spadkodawcy, wynosi połowę spadku. Przy braku małżonka cały spadek przypada rodzicom.

W trzeciej kolejności, jeżeli jedno z rodziców nie dożyło otwarcia spadku, jego udział spadkowy, przypada rodzeństwu spadkodawcy w częściach równych. Udział spadkowy rodzeństwa, które nie żyje przypada jego zstępny, co oznacza, że w trzeciej grupie po zmarłym rodzeństwie nie dziedziczy jego współmałżonek. Podział tego udziału następuje według zasad dotyczących dalszych zstępnych. Udział małżonka, który dziedziczy w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem, albo z rodzicami i rodzeństwem lub dziećmi rodzeństwa wynosi zawsze jedną drugą całości spadku..

Małżonek dziedziczy całość spadku, jeżeli spadkodawca nie pozostawił dzieci, wnuków lub prawnuków, rodziców, rodzeństwa (bratanków, siostrzenic), dzieci, wnuki lub prawnuki dziedziczą całość, jeżeli spadkodawca nie pozostawił współmałżonka.

W czwartej kolejności dziedziczą dziadkowie spadkodawcy, jeżeli spadkodawca nie pozostawił zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwa i zstępnych rodzeństwa, dziadkowie dziedziczą w częściach równych. Jeżeli któreś z dziadków zmarło przed spadkodawcą, jego udział spadkowy przypada jego zstępny /dzieciom, wnukom, prawnukom/ a jeżeli nie pozostali po nim zstępni jego udział przypada pozostałym dziadkom.

W piątej kolejności przy braku małżonka spadkodawcy i krewnych dziedziczą te dzieci małżonka spadkodawcy, których żadne z rodziców nie dożyło otwarcia spadku.

W szóstej kolejności dziedziczą gmina lub Skarb Państwa. Oznacza to, że jeśli spadkodawca nie miał męża (żony), dzieci, rodzeństwa a jego rodzice nie żyją spadek przypadnie gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy. Jeśli natomiast nie da się

ustalić ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Polsce lub jeśli ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą spadek przejmie Skarb Państwa.

Jakie zasady obowiązują przy dziedziczeniu testamentowym?

Drugim rodzajem ustalania kręgu spadkobierców jest dziedziczenie testamentowe. Testament może dotyczyć tylko jednej osoby, co oznacza, że małżonkowie nie mogą sporządzić wspólnego testamentu. Każdy z nich musi sporządzić oddzielny testament. Testament może sporządzić tylko osoba posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych. W testamencie spadkodawca może ustalić zupełnie inne osoby swoimi spadkobiercami, niezależnie od uprawnień wynikających z dziedziczenia ustawowego. Spadkodawca w testamencie może również wydziedziczyć dzieci, wnuki, prawnuki, małżonka i rodziców tzn. pozbawić ich prawa do tzw. zachowku. Wydziedziczenie może nastąpić, jeżeli: wbrew woli spadkodawcy uprawniony do zachowku postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego (np. narkomania, alkoholizm, kradzieże, rozboje, bójki), dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci lub uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych (np. brak opieki nad spadkodawcą ze względu na jego wiek, chorobę, niepełność).

Sporządzony testament może być w każdym czasie odwołany. Odwołanie testamentu może nastąpić poprzez: sporządzenie nowego testamentu, dokonanie zmian w testamencie, z których wynika wola jego odwołania lub pozbawienie tego testamentu, w zamiarze odwołania, cech, od których zależy jego ważność lub zniszczenie testamentu.

Najczęściej stosowaną formą testamentu jest testament własnoręcznie sporządzony przez spadkodawcę. Testament może być również sporządzony w formie aktu notarialnego lub jako testament urzędowy poprzez ustne oświadczenie woli wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego z udziałem dwóch świadków, spisane w protokole. Kodeks cywilny przewiduje również testamenty szczególne sporządzane w sytuacjach wyjątkowych i nagłych.

Dziedziczenie testamentowe. Spadkodawca (testator) może postanowić, że jego majątek po śmierci przypadnie innym osobom niż przewiduje to kodeks cywilny. Spadkodawca może sporządzić w związku z tym testament, w którym całość swojego majątku zapisze jednej lub większej liczbie osób. Testament może sporządzić tylko osoba mająca pełną zdolności do czynności prawnej. Prawo cywilne przewiduje dwa rodzaje testamentów: testamenty zwykłe tj. napisany własnoręcznie, sporządzony przez notariusza w formie aktu notarialnego lub testament urzędowo poświadczony oraz testamenty szczególne tj. testament ustny, podróżny lub wojskowy.

Najpopularniejszy jest testament sporządzony własnoręcznie przez spadkodawcę. Testament ten powinien być podpisany czytelnie imieniem i nazwiskiem oraz zawierać datę sporządzenia. Datę można umieścić w dowolnym miejscu testamentu (miesiąc

najlepiej wpisać nazwą) natomiast podpis musi być umieszczony pod tekstem testamentu. Wszystkie zapisy uczynione pod podpisem są według prawa nieważne i niewiążące. Można również sporządzić testament poprzez spisanie go w obecności dwóch świadków, poprzez podyktowanie go do protokołu w obecności wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego. Protokół ten podpisują spadkodawca, świadkowie i urzędnik w obecności, którego został podyktowany testament. Najbezpieczniejszym jednak rodzajem testamentu jest testament sporządzony w formie aktu notarialnego gdyż oryginał tego testamentu pozostaje u notariusza i może być w każdej chwili odtworzony gdyby doszło do zniszczenia kopii posiadanej przez spadkodawcę.

Każdy taki testament może być zmieniony poprzez sporządzenie nowego testamentu, zniszczenie testamentu w zamiarze odwołania go lub dokonania zmian w testamencie już sporządzonym, z których wynika wola odwołania postanowień tego testamentu. Testament może sporządzić tylko jedna osoba. Polskie prawo nie przewiduje testamentu sporządzonego wspólnie przez kilka osób np. przez małżonków.

W sytuacjach zagrożenia życia albo, jeśli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione można sporządzić testament szczególny. Testament taki traci swoją moc (przestaje być ważny) w ciągu 6 miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały niemożliwość sporządzenia testamentu zwykłego np. spadkodawca wyzdrowiał, przeżył wypadek.

Testament szczególny polega na ustnym oświadczeniu swojej woli w obecności trzech świadków. Następnie jeden ze świadków lub osoba trzecia zobowiązany jest w ciągu roku od złożenia tego oświadczenia spisać testament podając datę i miejsce złożenia tego oświadczenia oraz datę i miejsce sporządzenia pisma. Testament taki podpisują świadkowie i spadkodawca. Gdyby jednak nie doszło do pisemnego sporządzenia takiego testamentu przed śmiercią spadkodawcy, można w ciągu 6 miesięcy od daty otwarcia spadku (śmierci spadkodawcy) stwierdzić istnienie tego testamentu przez zgodne oświadczenie świadków przed sądem. Nie mogą być świadkami takiego sporządzenia testamentu osoby nie mające pełnej zdolności do czynności prawnej, osoby niewidome, głuche lub nieme, osoby nie umiejące czytać i pisać, osoby nie znające języka spadkodawcy, osoby skazane wyrokiem sądowym za składanie fałszywych zeznań oraz osoby, dla których w testamencie przewidziano jakąś korzyść, małżonek tej osoby, jej krewni lub powinowaci pierwszego i drugiego stopnia oraz pozostające z nią w stosunku przysposobienia.

Polskie prawo cywilne nie przewiduje możliwości powołania spadkobierców do poszczególnych przedmiotów wchodzących w skład spadku lub do wyodrębnionych części majątku spadkowego co oznacza, że jeśli zostało w testamencie wymienionych więcej spadkobierców dziedziczą oni całość majątku w częściach równych chyba, że w testamencie zaznaczono inne części niż równe. Wyjątkiem jest gospodarstwo rolne.

Można natomiast w testamencie ustanowić tzw. zapis lub polecenie. Zapis testamentowy polega na tym, że spadkobierca testamentowy zobowiązany jest do określonego świadczenia majątkowego na rzecz określonej osoby a polecenie testamentowe polega na zobowiązaniu spadkobiercy lub określonej osoby do oznaczonego, działania lub zaniechania. Polecenie takie może mieć charakter majątkowy i niemajątkowy. W testamencie można również powołać wykonawcę testamentu, który jeśli sposób wykonania testamentu nie został określony, zobowiązany jest spłacić długi spadkowe, wykonać zapisy i polecenia a następnie wydać pozostały majątek spadkowy spadkobiercom testamentowym.

Często zdarza się, że do spadku w testamencie powoływane są osoby, które nie dziedziczyły by gdyby nie były w tym testamencie wymienione np. wnuk, w sytuacji, gdy żyje jego ojciec lub matka. Mają oni szansę otrzymać część spadku w postaci tzw. zachowku. Zachówek przysługuje: zstępny (dzieciom, wnukom, prawnukom) małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy pod warunkiem, że byliby uprawnieni do spadku z ustawy. Zachówek przysługuje w wysokości 1/2 tego, co przypadło by gdyby nastąpiło dziedziczenie z ustawy. W sytuacji, gdy uprawniony do zachowku jest trwale niezdolny do pracy lub uprawniony zstępny jest małoletni zachówek przysługuje w wysokości 2/3 tego co by mu przypadło przy dziedziczeniu z ustawy.

Zachówek nie jest świadczeniem przysługującym wprost z ustawy. Z roszczeniem takim należy wystąpić do sądu w ciągu 3 lat od ogłoszenia testamentu a od jego wysokości /zachówek jest wierzytelnością pieniężną/ odlicza wszystkie darowizny wcześniej poczynione przez spadkodawcę na rzecz uprawnionego do tego zachowku.

Prawo spadkowe przewiduje dwa sposoby przyjęcia spadku. Przyjęcie proste, polega na przyjęciu spadku bez ograniczania odpowiedzialności za długi spadkowe, przyjęcie z tzw. dobrodziejstwem inwentarza polega na ograniczeniu odpowiedzialności za długi do wysokości odziedziczonych aktywów. Polskie prawo cywilne przewiduje również instytucję odrzucenia spadku. Zdarza się bowiem, że masę spadkową stanowią jedynie długi albo długi są wyższe niż aktywa i wówczas spadkobierca musiałby regulować te długi. Można odrzucić spadek i uwolnić się od tych długów. Jeśli spadkobierca wie, że spadkodawca ma długi albo okazało się po śmierci spadkodawcy, że długi są wyższe niż majątek spadkowy spadkobierca zarówno ustawowy jak i ustanowiony w testamencie może odrzucić spadek. Spadek może odrzucić każdy spadkobierca nie koniecznie w sytuacji istnienia długów.

Oświadczenie o odrzuceniu spadku spadkobierca musi złożyć w ciągu 6 miesięcy od momentu, kiedy dowiedział się, że został powołany do dziedziczenia w a więc od dnia powzięcia informacji o śmierci spadkodawcy lub dnia kiedy dowiedział się o istnieniu testamentu. Oświadczenie takie należy złożyć przed sądem właściwym dla miejsca zamieszkania składającego oświadczenie lub sądem spadku ustnie do protokołu lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. Oświadczenie takie można również złożyć przed notariuszem. Oświadczenie takie powinno zawierać: imię i nazwisko oraz

datę śmierci spadkodawcy i jeśli jest znane jego ostatnie miejsce zamieszkania, rodzaj dziedziczenia testamentowe czy ustawowe oraz oświadczenie o odrzuceniu spadku po zmarłym. W oświadczeniu tym należy również podać wszystkich znanych składającym oświadczenie spadkobierców i wszystkie znane jeśli istnieją testamenty. Do oświadczenia należy załączyć dokument potwierdzający śmierć spadkodawcy. Tak sporządzone i złożone oświadczenie skutecznie ochroni spadkobiercę przed koniecznością spłacania długów spadkowych lub koniecznością uczestniczenia w trwających czasami długie lata sporach spadkowych.

Trzeba także pamiętać, że oświadczenia o odrzuceniu spadku nie można złożyć pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu.

5. NAJEM LOKALI

Co jest lokalem mieszkalnym?

Lokalem jest lokal służący do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych, a także lokal będący pracownią, służącą twórcy do prowadzenia działalności w dziedzinie kultury i sztuki.

Nie jest pomieszczenie przeznaczone do krótkotrwałego pobytu osób, w szczególności znajdujące się w budynkach internatów, burs, pensjonatów, hoteli, domów wypoczynkowych lub w innych budynkach służących do celów turystycznych lub wypoczynkowych.

Kto jest stroną stosunku najmu?

Stosunek najmu lokalu obejmuje dwie strony. Są nimi lokator i właściciel.

Lokatorem jest najemca lokalu lub osoba używająca lokal na podstawie innego tytułu prawnego niż prawo własności. Współlokatorem jest lokator, któremu przysługuje tytuł prawny do używania lokalu wspólnie z innym lokatorem.

Natomiast właścicielem jest wynajmujący lub inna osoba, z którą wiąże lokatora stosunek prawny uprawniający go do używania lokalu.

Szczególne zasady nawiązania stosunku najmu przewiduje art. 6801 k.c. Dotyczy on umowy najmu zawartego przez małżonków.

Małżonkowie są najemcami lokalu, bez względu na istniejące między nimi stosunki majątkowe, jeżeli nawiązanie stosunku najmu lokalu nastąpiło w czasie trwania małżeństwa, a lokal ma służyć zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych założonej przez nich rodziny.

W sytuacji, w której umowę najmu zawarł jeden z małżonków, to małżonkowie stają się współnajemcami lokalu. Wyjątek stanowi tu sytuacja, gdy umowa została zawarta na potrzeby mieszkaniowe tylko jednego z małżonków.

Wspólnajem lokalu jest objęty współwłasnością łączną, niezależnie od tego, czy małżonkowie pozostają we wspólności majątkowej, czy też istnieje między nimi rozdzielność majątkowa. Wspólności najmu nie można wyłączyć umową majątkową małżeńską.

Jeżeli między małżonkami istnieje rozdzielność majątkowa, to do wspólności najmu stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności ustawowej. W momencie ustania wspólności ustawowej w czasie trwania małżeństwa nie pociąga to za sobą ustania wspólności najmu lokalu. Jednak sąd może wyjątkowo z ważnych powodów, na żądanie jednego z małżonków, znieść wspólność najmu lokalu w czasie trwania małżeństwa. Zastosowanie mają wówczas odpowiednio przepisy o zniesieniu wspólności majątkowej małżeńskiej.

W razie śmierci najemcy w stosunek najmu wstępują osoby, które stale zamieszkiwały z najemcą w tym lokalu do chwili jego śmierci. Dotyczy to:

1. małżonka niebędącego współnajemcą lokalu,
2. dzieci najemcy i jego współmałżonka,
3. innych osób, wobec których najemca był obowiązany do świadczeń alimentacyjnych,
4. osoby, która faktycznie pozostawała z najemcą we wspólnym pożyciu.

Osoby, które wstąpiły w stosunek najmu po zmarłym najemcy z mocy ustawy, mogą wypowiedzieć najem z zachowaniem terminów ustawowych, chociażby umowa najmu była zawarta na czas oznaczony.

W razie wypowiedzenia stosunku najmu przez niektóre z tych osób stosunek ten wygasa względem osób, które go wypowiedziały.

Jeżeli brak jest osób, które mogą wstąpić w stosunek najmu po zmarłym najemcy, to stosunek najmu lokalu mieszkalnego wygasa. Przepisu tego nie stosuje się w razie śmierci jednego ze współnajemców lokalu mieszkalnego. W takim wypadku współnajemcą staje się jedynym najemcą lokalu.

Na jaki czas może być zawarta umowa najmu lokalu?

Umowa najmu lokalu może być zawarta na czas oznaczony lub nieoznaczony. Nie dotyczy to lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy lub innych jednostek samorządu terytorialnego. W tej sytuacji umowa może być zawarta wyłącznie na czas nieoznaczony. Ustawodawca przewidział dwa wyjątki:

1. lokator żąda zawarcia umowy na czas oznaczony,
2. umowa najmu dotyczy lokalu socjalnego lub lokalu związanego ze stosunkiem pracy.

Zawarcie umowy najmu może być uzależnione od wpłacenia przez najemcę kaucji. Jej zadaniem jest zabezpieczenie pokrycia należności z tytułu najmu lokalu przysługujących wynajmującemu w dniu opróżnienia lokalu. Kaucja nie może przekraczać dwunastokrotności czynszu miesięcznego za dany lokal, obliczonego według stawki czynszu obowiązującej w dniu zawarcia umowy.

Jakie prawa i obowiązki ma najemca lokalu?

1. obowiązek uiszczania czynszu
2. Jego wysokość strony mogą określić w umowie. Wynajmujący może podwyższyć czynsz w drodze wypowiedzenia dotychczasowej wysokości czynszu dokonanego najpóźniej na miesiąc naprzód na koniec miesiąca kalendarzowego. Czynsz powinien być płatny w terminach oznaczonych w umowie. Za zapłatę czynszu i innych należnych opłat odpowiadają solidarnie z najemcą stale zamieszkujące z nim osoby pełnoletnie. Odpowiedzialność tych osób ogranicza się do wysokości czynszu i innych opłat należnych za okres ich stałego zamieszkiwania.

3. obowiązek utrzymywania w należytych stanie technicznym i higieniczno-sanitarnym lokalu
4. obowiązek czynienia drobnych nakładów, połączonych ze zwykłym użytkowaniem rzeczy. Najemcę lokalu obciążają w szczególności drobne naprawy podłóg, drzwi i okien, malowanie ścian, podłóg oraz wewnętrznej strony drzwi wejściowych, drobne naprawy instalacji i urządzeń technicznych, zapewniających korzystanie ze światła, ogrzewania lokalu, dopływu i odpływu wody.
5. obowiązek przestrzegania porządku domowego. Najemca lokalu obowiązany jest przestrzegać porządku domowego, o ile nie jest on sprzeczny z uprawnieniami wynikającymi z umowy. Najemca lokalu powinien również liczyć się z potrzebami innych mieszkańców i sąsiadów. Naruszenie tego obowiązku przez najemcę może skutkować wypowiedzeniem umowy przez wynajmującego bez zachowania terminów wypowiedzenia.
6. obowiązek uzyskania zgody wynajmującego na oddanie lokalu lub jego części do bezpłatnego używania oraz zgody na podnajem lokalu. Nie wymaga się zgody wynajmującego, jeżeli uprawnionym do bezpłatnego używania albo podnajemcą ma być osoba, względem której najemca jest obciążony obowiązkiem alimentacyjnym.
7. obowiązek zwrotu lokalu wynajmującemu. Po zakończeniu najmu najemca obowiązany jest zwrócić wynajmującemu lokal w stanie niepogorszonym. Najemca jest obowiązany odnowić lokal i dokonać w nim obciążających go napraw, a także zwrócić wynajmującemu równowartość zużytych elementów wyposażenia technicznego.
8. uprawnienie do założenia oświetlenia elektrycznego, gazu, telefonu i innych podobnych urządzeń. Najemcy lokalu przysługuje uprawnienie do założenia w najętym lokalu oświetlenia elektrycznego, gazu, telefonu i innych podobnych urządzeń, chyba, że sposób ich założenia sprzeciwia się obowiązującym przepisom albo zagraża bezpieczeństwu nieruchomości; najemca może domagać się współdziałania wynajmującego, jeżeli jest to potrzebne do założenia urządzeń za zwrotem wynikłych stąd kosztów.

Jakie prawa i obowiązki ma właściciel lokalu?

1. obowiązek zapewnienia sprawnego działania instalacji i urządzeń.
2. obowiązek utrzymywania w należytych stanie pomieszczeń i urządzeń budynku oraz jego otoczenia.
3. ustawowe prawo zastawu. Wynajmującemu lokal mieszkalny przysługuje ustawowe prawo zastawu dla zabezpieczenia czynszu oraz świadczeń dodatkowych, z którymi najemca zalega dłużej niż rok. zastaw obejmuje rzeczy ruchome najemcy wniesione do przedmiotu najmu, a także wniesione do lokalu ruchomości członków rodziny najemcy razem z nim mieszkających.

Kiedy ustaje stosunek najmu lokalu?

Stosunek najmu lokalu ustaje w skutek:

1. upływu terminu, na jaki umowa została zawarta,
2. rozwiązania umowy przez strony,
3. orzeczenia sądu o rozwiązaniu najmu,
4. wypowiedzenia umowy przez jedną ze stron.

Jakie są okresy wypowiedzenia stosunku najmu?

Najemca i wynajmujący mogą wypowiedzieć najem lokalu najpóźniej na trzy miesiące naprzód na koniec miesiąca kalendarzowego, jeżeli czas trwania najmu lokalu nie jest oznaczony, a czynsz jest płatny miesięcznie.

Najemca może wypowiedzieć najem bez zachowania terminów wypowiedzenia, jeżeli rzecz będąca przedmiotem najmu ma wady, które zagrażają zdrowiu najemcy lub jego domownikom albo osób u niego zatrudnionych, niezależnie od tego, czy najemca wiedział o tych wadach w chwili zawarcia umowy czy też nie.

Wynajmujący może wypowiedzieć najem bez zachowania terminów wypowiedzenia, jeżeli najemca lokalu wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko obowiązującemu porządkowi domowemu albo przez swoje niewłaściwe zachowanie czyni korzystanie z innych lokali w budynku uciążliwym.

Ponadto wynajmujący może wypowiedzieć najem bez zachowania terminów wypowiedzenia, jeżeli najemca dopuszcza się zwłoki z zapłatą czynszu, co najmniej za dwa pełne okresy płatności; powinien jednak uprzedzić najemcę na piśmie i udzielić mu dodatkowego terminu miesięcznego do zapłaty zaległego czynszu. Przepis art. 687 k.c. nie dotyczy lokali objętych regulacją ustawy o ochronie praw lokatorów.

W myśl art. 11 wskazanej ustawy wynajmujący może wypowiedzieć najem tylko z przyczyn wskazanych w ustawie, z zachowaniem, określonych w tej ustawie terminów wypowiedzenia. Wynajmujący ma obowiązek dokonać wypowiedzenia na piśmie pod rygorem nieważności z podaniem przyczyn wypowiedzenia.

Przyczyny i okresy wypowiedzenia:

- I. Nie później niż na miesiąc naprzód, na koniec miesiąca kalendarzowego, właściciel może wypowiedzieć stosunek prawny, jeżeli lokator:
  1. pomimo pisemnego upomnienia nadal używa lokalu w sposób sprzeczny z umową lub niezgodnie z jego przeznaczeniem lub zaniedbuje obowiązki, dopuszczając do powstania szkód, lub niszczy urządzenia przeznaczone do wspólnego korzystania przez mieszkańców albo wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali, lub
  2. jest w zwłoce z zapłatą czynszu lub innych opłat za używanie lokalu, co najmniej za trzy pełne okresy płatności pomimo uprzedzenia go na piśmie o za-

- miarze wypowiedzenia stosunku prawnego i wyznaczenia dodatkowego, miesięcznego terminu do zapłaty zaległych i bieżących należności, lub
3. wynajął, podnajął albo oddał do bezpłatnego używania lokal lub jego część bez wymaganej pisemnej zgody właściciela, lub
  4. używa lokalu, który wymaga opróżnienia w związku z koniecznością rozbiórki lub remontu budynku.
- II. Właściciel lokalu, w którym czynsz jest niższy niż 3% wartości odtworzeniowej lokalu w skali roku, może wypowiedzieć stosunek najmu:
1. z zachowaniem sześciomiesięcznego terminu wypowiedzenia, z powodu niezamieszkiwania najemcy przez okres dłuższy niż 12 miesięcy;
  2. z zachowaniem miesięcznego terminu wypowiedzenia, na koniec miesiąca kalendarzowego, osobie, której przysługuje tytuł prawny do innego lokalu położonego w tej samej miejscowości, a lokator może używać tego lokalu, jeżeli lokal ten spełnia warunki przewidziane dla lokalu zamiennego.
- III. Nie później niż na pół roku naprzód, na koniec miesiąca kalendarzowego, właściciel może wypowiedzieć stosunek prawny, o ile zamierza zamieszkać w należącym do niego lokalu, jeżeli lokatorowi przysługuje tytuł do lokalu, w którym może zamieszkać w warunkach takich, jakby otrzymał lokal zamienny, lub jeżeli właściciel dostarczy mu lokal zamienny. W lokalu zamiennym wysokość czynszu i opłat, z wyjątkiem opłat niezależnych od właściciela, musi uwzględniać stosunek powierzchni i wyposażenia lokalu zamiennego do lokalu zwalnianego.
- IV. Nie później niż na 3 lata naprzód, na koniec miesiąca kalendarzowego, właściciel może wypowiedzieć stosunek prawny lokatorowi, o ile zamierza zamieszkać w należącym do niego lokalu, a nie dostarcza mu lokalu zamiennego i lokatorowi nie przysługuje prawo do lokalu, o którym mowa w ust. 4 o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego.
- V. Jeżeli właściciel, który wypowiedział stosunek prawny na podstawie przepisu ust. 5 o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego, nie zamieszkał w swoim lokalu lub zaprzestał w nim zamieszkiwać przed upływem pół roku od ustania wypowiedzianego stosunku prawnego, lokator jest uprawniony, według swojego wyboru, bądź do powrotu do lokalu na dotychczasowych warunkach bądź do żądania od właściciela zapłaty różnicy w czynszu i w opłatach, które płaci obecnie, w stosunku do tych, które płacił w ramach wypowiedzianego stosunku prawnego za okres jednego roku. Koszty przeprowadzki lokatora do lokalu ponosi właściciel. Właściciel jest nadto obowiązany do zapłaty lokatorowi kary ustawowej w wysokości 15% wartości odtworzeniowej lokalu.

Ponadto jeżeli lokatorem, któremu właściciel wypowiada stosunek prawny w związku z zamiarem zamieszkania w należącym do niego lokalu, a nie dostarcza mu lokalu zamiennego jest osoba, której wiek w dniu otrzymania wypowiedzenia przekroczył

75 lat, a która po upływie terminu, nie będzie posiadała tytułu prawnego do innego lokalu, w którym może zamieszkać, ani nie ma osób, które zobowiązane są wobec niej do świadczeń alimentacyjnych, wypowiedzenie staje się skuteczne dopiero w chwili śmierci lokatora. Przepisów art. 691 § 1 i 2 k.c. nie stosuje się.

Powództwo o rozwiązanie stosunku prawnego najmu i nakazanie przez sąd opróżnienia lokalu może z ważnych przyczyn wytoczyć właściciel lokalu, jeżeli strony nie osiągnęły porozumienia co do warunków i terminu rozwiązania tego stosunku.

Powództwo o rozwiązanie stosunku prawnego najmu i nakazanie opróżnienia lokalu może wytoczyć inny lokator lub właściciel innego lokalu w budynku, w którym lokator wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku. Współlokator może wytoczyć powództwo o nakazanie przez sąd eksmisji małżonka, rozwiedzionego małżonka lub innego współlokatora tego samego lokalu, jeżeli ten swoim rażąco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie.

Po zakończeniu stosunku najmu najemca zobowiązany jest do opróżnienia lokalu. Jeżeli najemca nie spełnia tego obowiązku, sąd może wydać wyrok nakazujący opróżnienie lokalu w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym. Sąd w wyroku nakazującym opróżnienie lokalu orzeka o uprawnieniu do otrzymania lokalu socjalnego bądź o braku takiego uprawnienia.

Kto ma prawo do lokalu socjalnego?

Osobami w stosunku, do których sąd nie może orzec o braku uprawnienia do otrzymania lokalu socjalnego są:

1. kobiety w ciąży,
2. małoletni, niepełnosprawni lub ubezwłasnowolnieni oraz sprawujący nad taką osobą opiekę i wspólnie z nią zamieszkujące,
3. obłożnie chorzy,
4. emeryci i renciści spełniający kryteria do otrzymania świadczenia z pomocy społecznej,
5. osoby posiadające status bezrobotnego,
6. osoby spełniające przesłanki określone przez radę gminy w drodze uchwały – chyba, że osoby te mogą zamieszkać w innym lokalu niż dotychczas używany.

Sąd może orzec o braku uprawnienia do otrzymania lokalu socjalnego, w szczególności jeżeli nakazanie opróżnienia następuje w związku z tym, iż lokator wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku.

Obowiązek zapewnienia lokalu socjalnego ciąży na gminie właściwej ze względu na miejsce położenia lokalu podlegającego opróżnieniu. Do czasu złożenia przez gminę oferty zawarcia umowy najmu lokalu socjalnego sąd nakazuje wstrzymanie opróżnienia lokalu, jeżeli orzekł o uprawnieniu do otrzymania lokalu socjalnego.

Zakazane jest wykonywanie wyroków eksmisyjnych w okresie od 1 listopada do 31 marca roku następnego włącznie, jeżeli osobie eksmitowanej nie wskazano lokalu, do którego ma nastąpić przekwaterowanie. Ochrona ta nie przysługuje osobom, wobec których orzeczono nakaz opróżnienia lokalu z powodu znęcania się nad rodziną.

Osoby zajmujące lokal bez tytułu prawnego są zobowiązane do dnia opróżnienia lokalu co miesiąc uiszczać odszkodowanie. Wysokość jego zależy od tego, czy osoby zajmujące lokal są uprawnione do lokalu zamiennego lub socjalnego.

Jakie są podstawy prawne dotyczące najmu lokali?

- Art. 680-692 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r., nr 16, poz. 93 ze zm.).
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2005 r., nr 31, poz. 266 tj. ze zm.).

6. PRACA

Co to jest prawo pracy?

Prawo pracy jest zespołem norm określających prawa i obowiązki pracowników i pracodawców oraz postanowienia układów zbiorowych pracy i innych, opartych na ustawie porozumień zbiorowych, regulaminów i statutów określających prawa i obowiązki stron stosunku pracy.

Jakie są strony stosunku pracy?

Stronami stosunku pracy są: pracownik i pracodawca.

Pracownikiem jest osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę.

Pracodawcą jest jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, a także osoba fizyczna, jeżeli zatrudniają one pracowników.

Jakie są sposoby nawiązania stosunku pracy?

1. Stosunek pracy na podstawie umowy.
2. Stosunek pracy na podstawie powołania.

Nawiązuje się na czas nieokreślony, a jeżeli na podstawie przepisów szczególnych pracownik został powołany na czas określony, stosunek pracy nawiązuje się na okres objęty powołaniem. Powołanie może być poprzedzone konkursem, choćby przepisy szczególne nie przewidywały wymogu wyłonienia kandydata na stanowisko wyłącznie w wyniku konkursu. Stosunek pracy na podstawie powołania nawiązuje się w terminie określonym w powołaniu, a jeżeli termin ten nie został określony – w dniu doręczenia powołania, chyba, że przepisy szczególne stanowią inaczej. Powołanie powinno być dokonane na piśmie. Pracownik zatrudniony na podstawie powołania może być w każdym czasie – niezwłocznie lub w określonym terminie – odwołany ze stanowiska przez organ, który go powołał. Dotyczy to również pracownika, który na podstawie przepisów szczególnych został powołany na stanowisko na czas określony. Odwołanie powinno być dokonane na piśmie i jest równoznaczne z wypowiedzeniem umowy o pracę. W okresie wypowiedzenia pracownik ma prawo do wynagrodzenia w wysokości przysługującej przed odwołaniem.

3. Stosunek pracy na podstawie wyboru

Nawiązanie stosunku pracy następuje na podstawie wyboru, jeżeli z wyboru wynika obowiązek wykonywania pracy w charakterze pracownika. Stosunek pracy z wyboru rozwiązuje się z wygaśnięciem mandatu.

Wzór propozycji pracownika rozwiązania umowy o pracę na mocy porozumienia stron

....., dnia ..... r.
(oznaczenie pracownika)

.....
(oznaczenie pracodawcy)

Propozycja pracownika rozwiązania umowy o pracę na mocy porozumienia stron

Zwracam się z propozycją rozwiązania umowy o pracę z dniem ..... na mocy porozumienia stron.

Proszę o ustosunkowanie się do tej propozycji do dnia .....

.....
(podpis pracownika)

Wzór wniosku o sprostowanie świadectwa pracy

....., dnia ..... r.
(oznaczenie pracownika)

.....
(oznaczenie pracodawcy)

Wniosek o sprostowanie świadectwa pracy

Na podstawie art. 97 § 2¹ k.p. zwracam się o sprostowanie świadectwa pracy z dnia ..... r., a doręzonego mi w dniu ..... r. poprzez:

- 1) zmianę zawartych w pkt ..... informacji poprzez ich usunięcie i w ich miejsce wpisanie .....
- 2) uzupełnienie świadectwa w pkt ..... poprzez podanie informacji o .....
- 3) usunięcie informacji w pkt .....

.....
(podpis pracownika)

Wzór wniosku pracownika o przesunięcie urlopu

.....
(imię i nazwisko pracownika)

....., dnia ..... r.

.....
(oznaczenie pracodawcy)

Wniosek pracownika o przesunięcie urlopu

Zwracam się z prośbą o przesunięcie urlopu wypoczynkowego za rok ..... zaplanowanego do wykorzystania przeze mnie w okresie od dnia ..... do dnia .....

Urlop ten wykorzystam w innym uzgodnionym ze mną terminie.

Swój wniosek uzasadniam ważnymi przyczynami, które polegają na

.....
.....

.....
(data i podpis pracodawcy lub osoby
upoważnionej do składania oświadczeń w imieniu pracodawcy)

.....
(podpis pracownika)

4. Stosunek pracy na podstawie mianowania.

Stosunek pracy nawiązuje się na podstawie mianowania, w przypadku gdy wymaga tego szczególny charakter pracy lub szczególny charakter zatrudnienia.

5. Stosunek pracy na podstawie spółdzielczej umowy o pracę

Stosunek pracy między spółdzielnią pracy a jej członkiem nawiązuje się przez spółdzielczą umowę o pracę. Reguluje go ustawa – Prawo spółdzielcze, a w zakresie nieuregulowanym odmiennie tą ustawą stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu pracy (w dalszej części nazywany skrótem k.p.).

Jak można określić w umowie termin rozpoczęcia pracy?

Termin rozpoczęcia pracy przez pracownika strony mogą określić w umowie w następujący sposób:

1. podanie konkretnej daty kalendarzowej lub
2. podanie pewnego konkretnego zdarzenia, po którego nastąpieniu pracownik jest zobowiązany do rozpoczęcia pracy, a pracodawca do dopuszczenia go do niej.

W sytuacji kiedy w umowie o pracę dzień rozpoczęcia pracy różni się od dnia zawarcia umowy, wówczas okres między dniem zawarcia umowy a dniem nawiązania stosunku pracy nie jest traktowany jako okres zatrudnienia.

Jeśli strony umowy o pracę nie określiły w niej terminu rozpoczęcia pracy, jako dzień rozpoczęcia pracy traktuje się datę zawarcia umowy. Z tym momentem powstają wzajemne prawa i obowiązki stron stosunku pracy.

Umowa o pracę powinna być zawarta na piśmie w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla pracownika oraz pracodawcy. Niezachowanie formy pisemnej nie powoduje jednak nieważności umowy o pracę, skutkuje jedynie koniecznością potwierdzenia przez pracodawcę rodzaju umowy i jej warunków. Potwierdzenie to powinno zostać dokonane pisemnie, najpóźniej w dniu rozpoczęcia pracy przez pracownika. Musi zostać w nim zawarte te same elementy, które są wymagane przy zawieraniu umowy o pracę.

Co to jest wypowiedzenie umowy o pracę?

Wypowiedzenie jest jednostronnym oświadczeniem woli którejkolwiek ze stron stosunku pracy zmierzającym do rozwiązania umowy o pracę. Za wypowiedzeniem można rozwiązać umowę na okres próbny, umowę na czas nieokreślony, jak również umowę o pracę na czas określony. Istnieje co prawda ograniczenie możliwości wypowiedzenia umowy terminowej zarówno przez pracodawcę, jak przez pracownika (nie każda bowiem umowa na czas określony może być wypowiedziana), jednak prawo do wypowiedzenia nie może zostać wyłączone w umowie o pracę. Postanowienie takie jest nieważne z mocy prawa.

Jak można wypowiedzieć umowę na czas określony?

Umowa o pracę na czas określony ulega rozwiązaniu z reguły z upływem czasu, na jaki została zawarta. Wypowiedzenie takiej umowy dopuszczalne jest wyłącznie pod warunkiem spełnienia łącznie następujących przesłanek. Umowa taka zawarta musi być na okres dłuższy niż 6 miesięcy oraz możliwość wypowiedzenia musi zostać wyraźnie zastrzeżona w treści umowy. W przypadku gdy obie przesłanki zostały spełnione, każda strona ma prawo rozwiązać umowę za 2-tygodniowym wypowiedzeniem.

Jak można wypowiedzieć umowę na zastępstwo?

W myśl przepisu okres wypowiedzenia umowy na zastępstwo wynosi 3 dni robocze. W doktrynie uznaje się, że dopuszczalność wypowiedzenia takiej umowy wynika z art. 33 k.p.

Jak można wypowiedzieć umowę na okres próbny?

Długość okresu wypowiedzenia zależy od długości trwania umowy. Trzy dni robocze wynosi okres wypowiedzenia umowy, której czas trwania nie przekracza 2 tygodni. Przy umowie na czas dłuższy niż 2 tygodnie wynosi jeden tydzień. Jeżeli okres próbny wynosi 3 miesiące, umowa może zostać rozwiązana za dwutygodniowym wypowiedzeniem. Wskazane okresy wypowiedzenia nie mogą być wolą stron skracane.

Jak można wypowiedzieć umowę na czas nieokreślony?

Umowa o pracę na czas nieokreślony może zostać rozwiązana w następujący sposób:

1. na mocy porozumienia stron,
2. za wypowiedzeniem – przez oświadczenie jednej ze stron z zachowaniem okresu wypowiedzenia,
3. bez wypowiedzenia – przez oświadczenie jednej ze stron bez zachowania okresu wypowiedzenia.

Długość okresu wypowiedzenia umowy na czas nieokreślony uzależniona jest od okresu zatrudnienia u danego pracodawcy i wynosi:

- 2 tygodnie, jeżeli pracownik był zatrudniony krócej niż 6 miesięcy,
- 1 miesiąc, jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 6 miesięcy,
- 3 miesiące, jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 3 lata.

Przy rozwiązywaniu umowy o pracę na czas nieokreślony należy pamiętać o następujących zasadach:

1. okres wypowiedzenia obejmujący tydzień, miesiąc lub ich wielokrotność kończy się odpowiednio w sobotę lub w ostatnim dniu miesiąca,
2. oświadczenie o wypowiedzeniu umowy o pracę powinno nastąpić na piśmie,
3. w oświadczeniu powinna być wskazana przyczyna uzasadniająca to wypowiedzenie,

4. w oświadczeniu pracodawcy o wypowiedzeniu umowy powinno być zawarte pouczenie o przysługującym pracownikowi prawie odwołania do Sądu Pracy.

Zgodnie z art. 38 k.p. o zamiarze wypowiedzenia pracownikowi umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony pracodawca zawiadamia zakładową organizację związkową. W zawiadomieniu podaje przyczynę uzasadniającą rozwiązanie umowy.

Jeżeli zakładowa organizacja związkowa uważa, że wypowiedzenie byłoby nieuzasadnione, może w ciągu 5 dni od otrzymania zawiadomienia zgłosić na piśmie pracodawcy umotywowane zastrzeżenia. Zgłoszenie zastrzeżenia nie wiąże pracodawcy. O jego skuteczności i ważności decyduje zachowanie formy pisemnej i przestrzeganie ustawowego terminu pięciodniowego do jego zgłoszenia. Niezachowanie ustawowego wymogu formy pisemnej zastrzeżenia wywołuje skutek w postaci jego bezskuteczności. Zastrzeżenie to powinno być umotywowane.

Po rozpatrzeniu stanowiska organizacji związkowej, a także w razie niezajęcia przez nią stanowiska w ustalonym terminie, pracodawca podejmuje decyzję w sprawie wypowiedzenia.

Postanowień k.p. dotyczących obowiązku konsultacji związkowej w sprawach zwolnienia pracowników nie stosuje się w razie ogłoszenia upadłości lub likwidacji pracodawcy. Przesłanki te stanowią również podstawę do wypowiedzenia umów terminowych. W razie ogłoszenia upadłości lub likwidacji pracodawcy, umowa o pracę zawarta na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy może być rozwiązana przez każdą ze stron za dwutygodniowym wypowiedzeniem.

Pracodawca nie może wypowiedzieć umowy o pracę:

1. pracownikowi, któremu brakuje nie więcej niż 4 lata do osiągnięcia wieku emerytalnego, jeżeli okres zatrudnienia umożliwia mu uzyskanie prawa do emerytury z osiągnięciem tego wieku. Zasady tej nie stosuje się jednak w razie uzyskania przez pracownika prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy;
2. w czasie urlopu pracownika, a także w czasie innej usprawiedliwionej nieobecności pracownika w pracy, jeżeli nie upłynął jeszcze okres uprawniający do rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia.

Co może zrobić pracownik w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia umowy o pracę przez pracodawcę?

W przypadku:

1. nieuzasadnionego wypowiedzenia przez pracodawcę umowy o pracę lub
2. naruszenia przez pracodawcę przepisów o wypowiedzaniu umów pracownikowi przysługuje prawo odwołania się od takiego wypowiedzenia do sądu pracy.

Prawo odwołania się do sądu dotyczy pracowników zatrudnionych na podstawie umowy:

1. na czas nieokreślony,
2. na czas określony (w tym również na zastępstwo),
3. na czas wykonywania określonej pracy,
4. na okres próbny.

Pracownik odwołujący się od wypowiedzenia umowy o pracę ma prawo żądać uznania wypowiedzenia za bezskuteczne, a jeżeli umowa uległa już rozwiązaniu – przywrócenia do pracy lub odszkodowania.

Sąd pracy orzeka o bezskuteczności wypowiedzenia wówczas, gdy:

1. wypowiedzenie umowy o pracę jest nieuzasadnione,
2. wypowiedzenie to narusza przepisy o wypowiedzaniu umów o pracę,
3. umowa o pracę nie uległa jeszcze rozwiązaniu, a pracownik pozostaje ciągle w stosunku do pracy.

Sąd orzeka o przywróceniu pracownika do pracy, w przypadku gdy:

1. wypowiedzenie umowy o pracę jest nieuzasadnione,
2. wypowiedzenie to narusza przepisy o wypowiedzaniu umów o pracę,
3. umowa o pracę uległa już rozwiązaniu, a pracownik pozostaje ciągle w stosunku do pracy.

Przywrócenia do pracy w wyniku niezgodnego z prawem wypowiedzenia umowy o pracę może żądać wyłącznie pracownik zatrudniony na podstawie umowy na czas nieokreślony. W pozostałych przypadkach pracownik może jedynie żądać odszkodowania. Jest to świadczenie pieniężne, którego funkcja sprowadza się do rekompensowania pracownikowi przedwczesnego rozwiązania z nim terminowej umowy o pracę. Przysługuje ono za okres, do upływu którego umowa miała trwać. Jednakże w przypadku wadliwego wypowiedzenia umowy zawartej:

1. na czas określony lub
2. na czas wykonywania określonej pracy

przysługuje pracownikowi wynagrodzenie, w wysokości wynagrodzenia za czas, do upływu którego umowa miała trwać, nie większe niż za 3 miesiące. Należne pracownikowi odszkodowanie nie ulega obniżeniu o ewentualne korzyści, które mógł on uzyskać w tym czasie z innych źródeł.

Orzeczenie o przywróceniu do pracy ma charakter konstytutywno-deklaratoryjny. Stosunek pracy przywracany jest automatycznie z mocy prawomocnego orzeczenia sądu. Pracownik zostaje przywrócony do pracy na warunkach poprzedniej umowy, a obowiązkiem pracodawcy jest dopuszczenie go do pracy. Stosunek pracy ulega przywróceniu w momencie zgłoszenia przez pracownika gotowości niezwłocznego podjęcia pracy. Okres od rozwiązania umowy do uprawomocnienia się wyroku nie jest okresem pracy u danego pracodawcy, ale za część tego okresu przysługuje mu wynagrodzenie. Nie dotyczy to całego okresu oczekiwania pracownika na wyrok sądu, lecz wyłącznie czasu, jaki pozostawał bez pracy.

Jakie mogą być przypadki nieuwzględnienia żądań pracownika?

Sąd może nie uwzględnić żądania pracownika uznania wypowiedzenia za bezskuteczne lub przywrócenia do pracy, jeżeli ustali, że jest to niemożliwe lub niecelowe.

Przywrócenie pracownika do pracy jest niemożliwe, jeżeli:

1. nastąpiła likwidacja stanowiska, na którym pracownik dotychczas pracował, lub
2. zlikwidowany został zakład pracy.

Sąd pracy nie może orzec o niecelowości przywrócenia do pracy w przypadku:

1. kobiety w ciąży i w czasie urlopu macierzyńskiego,
2. pracownika, któremu brakuje nie więcej niż 4 lata do osiągnięcia wieku emerytalnego, jeżeli okres zatrudnienia umożliwia mu uzyskanie prawa do emerytury z osiągnięciem tego wieku,
3. pracownika odbywającego czynną służbę wojskową,
4. żony żołnierza odbywającego służbę wojskową,
5. pracownika będącego inwalidą wojennym,
6. pracownika pełniącego funkcje społecznego inspektora pracy,
7. pracownika, który został radnym samorządu terytorialnego,
8. pracownika będącego posłem lub senatorem,
9. imiennie wskazanego członka zarządu zakładowej organizacji związkowej oraz komitetu założycielskiego zakładowej organizacji związkowej,
10. pracownika będącego członkiem specjalnego zespołu negocjacyjnego, europejskiej rady zakładowej, organu przedstawicielskiego albo przedstawicielstwa pracowników w radzie nadzorczej spółki europejskiej lub w radzie administracyjnej spółki europejskiej.

Sąd może nie przywrócić do pracy wyżej wymienionych pracowników jedynie w przypadku, gdy uzna je za niemożliwe.

Co to jest rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia?

Rozwiązanie przez pracodawcę umowy o pracę bez wypowiedzenia jest jednostronnym oświadczeniem woli i ma zastosowanie do wszystkich rodzajów umów o pracę. Oświadczenie takie może złożyć zarówno pracownik, jak i pracodawca. Oświadczenie o rozwiązaniu umowy o pracę jest skuteczne od momentu, gdy dojdzie do adresata w taki sposób, aby mógł się zapoznać z jego treścią. Oświadczenie o rozwiązaniu umowy o pracę bez wypowiedzenia powinno nastąpić na piśmie. Jeżeli oświadczenie takie zostanie złożone w formie innej niż pisemna, jest ważne i wywołuje skutki prawne. Jednak oświadczenie takie stanowi naruszenie prawa i w związku z tym jest podstawą do odwołania się do sądu pracy z roszczeniem o przywrócenie do pracy lub o odszkodowanie.

Jakie są sytuacje rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika?

Rozwiązanie umowy o pracę w trybie art. 52 k.p. może nastąpić jedynie wówczas, gdy działanie lub zaniechanie pracownika jest przez niego zawinione. Ciężar udowodnienia winy spoczywa na pracodawcy.

Rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika może nastąpić w trzech przypadkach:

1. ciężkiego naruszenia przez pracownika podstawowych obowiązków pracowniczych.
2. popełnienia przez pracownika w czasie trwania umowy o pracę przestępstwa, które uniemożliwia dalsze zatrudnianie go na zajmowanym stanowisku, jeżeli przestępstwo jest oczywiste lub zostało stwierdzone prawomocnym wyrokiem. Przystępstwem jest zbrodnia albo występki. Przystępstwo musi być popełnione w czasie trwania stosunku pracy, tj. od dnia zawarcia umowy o pracę. Aby przystępstwo stanowiło uzasadnioną podstawę wypowiedzenia musi być oczywiste lub stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądowym;
3. zawinionej przez pracownika utraty uprawnień koniecznych do wykonywania pracy na zajmowanym stanowisku. Utrata uprawnień koniecznych do wykonywania pracy na zajmowanym stanowisku zgodnie z art. 52 § 1 pkt 3 k.p. uzasadnia rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia, pod warunkiem że jest zawiniona. Utrata uprawnień może również nastąpić w drodze decyzji administracyjnej, na mocy której cofa się – w związku ze skazaniem za popełnione przystępstwo – udzielonego pozwolenia. Ponadto może być także wynikiem nałożonej kary dyscyplinarnej. Odnosi się to do ograniczonego kręgu podmiotów zatrudnionych, wykonujących zawody, które wymagają szczególnych uprawnień – np. lekarz. Utrata uprawnień może nastąpić w drodze wyroku sądowego, skutkiem zastosowania kary dodatkowej pozbawienia praw publicznych lub zakazu zajmowania określonych stanowisk, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia pojazdów mechanicznych, prowadzenia określonej działalności.

Rozwiązanie umowy z pracownikiem z jego winy ze skutkiem natychmiastowym może nastąpić tylko w ciągu miesiąca od chwili uzyskania przez pracodawcę wiadomości o okolicznościach uzasadniających rozwiązanie umowy.

Pracodawca podejmuje decyzję w sprawie rozwiązania umowy po zasięgnięciu opinii reprezentującej pracownika zakładowej organizacji związkowej, którą zawiadamia o przyczynie uzasadniającej rozwiązanie umowy. W razie zastrzeżeń co do zasadności rozwiązania umowy zakładowa organizacja związkowa wyraża swoją opinię niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 3 dni.

Jakie są przypadki rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia bez winy pracownika?

Rozwiązanie umowy z przyczyn niezawinionych.

Artykuł 53 k.p. zawiera katalog zamknięty przyczyn uzasadniających prawo pracodawcy do natychmiastowego rozwiązania umowy o pracę z przyczyn niezawinionych przez pracownika, są nimi mianowicie:

1. niezdolność pracownika do pracy wskutek choroby.

Pracodawca może rozwiązać stosunek pracy ze skutkiem natychmiastowym, jeżeli niezdolność pracownika do pracy wskutek choroby trwa:

- dłużej niż 3 miesiące – gdy pracownik był zatrudniony u danego pracodawcy krócej niż 6 miesięcy,
- dłużej niż łączny okres pobierania z tego tytułu wynagrodzenia i zasiłku oraz pobierania świadczenia rehabilitacyjnego przez pierwsze 3 miesiące – gdy pracownik był zatrudniony u danego pracodawcy co najmniej 6 miesięcy lub jeżeli niezdolność do pracy została spowodowana wypadkiem przy pracy albo chorobą zawodową;

2. usprawiedliwiona nieobecność pracownika w pracy spowodowana inną przyczyną niż choroba, trwająca dłużej niż miesiąc.

Pracodawca może rozwiązać umowę o pracę bez wypowiedzenia bez winy pracownika w razie usprawiedliwionej nieobecności z innej przyczyny niż choroba, trwającej dłużej niż miesiąc. W sformułowaniu „z innej przyczyny, niż wymieniona w § 1” mieszczą się wszystkie przyczyny usprawiedliwiające nieobecność pracownika w pracy z wyłączeniem jego choroby, np. nieobecność pracownika z powodu tymczasowego aresztowania, odbywania kary pozbawienia wolności na mocy prawomocnego wyroku sądowego, sprawowanie opieki nad dzieckiem lub innym członkiem rodziny.

Jakie są zakazy rozwiązywania umowy o pracę?

Pracodawca nie może rozwiązać umowy o pracę ze skutkiem natychmiastowym z pracownikiem:

- sprawującym opiekę nad dzieckiem – w okresie pobierania z tego tytułu zasiłku,
- przebywającym w odosobnieniu ze względu na chorobę zakaźną – w okresie pobierania z tego tytułu wynagrodzenia i zasiłku.

Jakie są możliwości rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia przez pracownika?

Możliwość rozwiązania przez pracownika umowy o pracę (każdego jej rodzaju) bez wypowiedzenia ograniczona jest w k.p. wyłącznie do dwóch przypadków:

1. ze względów zdrowotnych.

Jeżeli wydane zostanie orzeczenie lekarskie, stwierdzające szkodliwy wpływ wykonywanej pracy na zdrowie pracownika, pracodawca powinien przenieść go do innej pracy, odpowiedniej ze względu na stan zdrowia i kwalifikacje pracownika. Jeżeli pracodawca nie dopełni tego obowiązku w terminie wskazanym w orzeczeniu, pracownik może rozwiązać umowę o pracę bez wypowiedzenia;

2. w przypadku dopuszczenia się przez pracodawcę ciężkiego naruszenia podstawowych obowiązków wobec pracownika.

Ustawodawca nie precyzuje, na czym polega zawinione naruszenie obowiązków przez pracodawcę. Konieczne jest tu uwzględnienie dwóch elementów:

- stopnia winy pracodawcy oraz
- rozmiaru szkody wyrządzonej albo zagrażającej pracownikowi.

Ustawa stanowi, że oświadczenie woli pracownika w kwestii ustania stosunku pracy bez wypowiedzenia powinno nastąpić na piśmie, z podaniem przyczyny uzasadniającej wypowiedzenie umowy.

Pracownik nie może rozwiązać umowy o pracę bez wypowiedzenia, jeżeli od momentu, kiedy dowiedział się o przyczynach uzasadniających rozwiązanie stosunku pracy, upłynął okres dłuższy niż miesiąc.

Pracownik, z którym rozwiązano umowę o pracę bez wypowiedzenia, ma prawo odwołać się do sądu pracy. Podstawą odwołania się przez pracownika do sądu jest naruszenie przepisów o rozwiązaniu umowy o pracę w tym trybie.

Jakie są roszczenia pracownika w przypadku rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia?

Pracownik może domagać się przywrócenia do pracy na poprzednich warunkach lub odszkodowania. Sąd może nie uwzględnić żądania pracownika przywrócenia do pracy, jeżeli uzna je za niemożliwe lub niecelowe. W przypadku pracowników podlegających szczególnej ochronie sąd może nie uwzględnić żądania przywrócenia do pracy tylko wówczas, gdy uzna takie przywrócenie za niemożliwe.

Pracownik, który podjął pracę w wyniku przywrócenia do pracy, ma prawo do wynagrodzenia za okres pozostawania bez pracy. Wynagrodzenie takie przysługuje nie więcej niż za 3 miesiące i nie mniej niż za 1 miesiąc. Natomiast wynagrodzenie za cały okres pozostawania bez pracy przysługuje:

- pracownikowi w wieku przedemerytalnym,
- pracownicy w okresie ciąży lub urlopu macierzyńskiego,
- pracownikowi-ojcu wychowującemu dziecko w okresie korzystania z urlopu macierzyńskiego,
- gdy rozwiązanie umowy o pracę podlega ograniczeniu z mocy przepisu szczególnego.

Nie we wszystkich przypadkach pracownik może domagać się przywrócenia do pracy.

Pracownikowi przysługuje wyłącznie odszkodowanie:

1. w razie zawarcia umowy:

- na czas określony,
- na czas wykonywania określonej pracy,

jeżeli:

- upłynął już termin, do którego umowa miała trwać, lub
- przywrócenie do pracy byłoby niewskazane ze względu na krótki okres, jaki pozostał do upływu tego terminu.

Odszkodowanie przysługuje w wysokości wynagrodzenia za czas, do którego umowa miała trwać, nie więcej jednak niż za 3 miesiące;

2. w sytuacji gdy pracodawca rozwiązał umowę o pracę w okresie wypowiedzenia z naruszeniem przepisowo rozwiązywaniu umów o pracę bez wypowiedzenia. W tym przypadku odszkodowanie przysługuje w wysokości wynagrodzenia za czas do upływu okresu wypowiedzenia. Odszkodowanie za rozwiązanie stosunku pracy bez wypowiedzenia niezgodne z przepisami przysługuje w wysokości wynagrodzenia za okres wypowiedzenia.

Jakie są sposoby wygaśnięcia stosunku pracy?

Umowa o pracę wygasa w przypadkach określonych w k.p. oraz w przepisach szczególnych. Są to:

1. śmierć pracownika.

Prawa majątkowe ze stosunku pracy przechodzą po śmierci pracownika, w równych częściach, na małżonka oraz inne osoby spełniające warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej w myśl przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W razie braku takich osób prawa te wchodzi do spadku.

2. śmierć pracodawcy.

Pracownikowi, którego umowa o pracę wygasła z powodu śmierci pracodawcy, przysługuje odszkodowanie w wysokości wynagrodzenia za okres wypowiedzenia, a w przypadku zawarcia umowy o pracę na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy – w wysokości wynagrodzenia za okres 2 tygodni.

3. Umowa o pracę wygasa z upływem 3 miesięcy nieobecności pracownika w pracy z powodu tymczasowego aresztowania, chyba że pracodawca rozwiązał wcześniej bez wypowiedzenia umowę o pracę z winy pracownika. Pracodawca, pomimo wygaśnięcia umowy o pracę z powodu tymczasowego aresztowania, jest obowiązany ponownie zatrudnić pracownika, jeżeli postępowanie karne zostało umorzony lub gdy zapadł wyrok uniewinniający, a pracownik zgłosił swój powrót do pracy w ciągu 7 dni od uprawomocnienia się orzeczenia. Wyjątek stanowią sytuacje, gdy postępowanie karne umorzono z powodu przedawnienia albo amnestii,

a także w razie warunkowego umorzenia postępowania. Pracownikowi przysługuje prawo odwołania do sądu

Jakie są obowiązki pracodawcy?

Pracodawca jest obowiązany w szczególności:

1. zaznajamiać pracowników podejmujących pracę z zakresem ich obowiązków, sposobem wykonywania pracy na wyznaczonych stanowiskach oraz ich podstawowymi uprawnieniami,
2. organizować pracę w sposób zapewniający pełne wykorzystanie czasu pracy, jak również osiąganie przez pracowników, przy wykorzystaniu ich uzdolnień i kwalifikacji, wysokiej wydajności i należytej jakości pracy,
3. organizować pracę w sposób zapewniający zmniejszenie uciążliwości pracy, zwłaszcza pracy monotonnej i pracy w ustalonym z góry tempie,
4. przeciwdziałać dyskryminacji w zatrudnieniu, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także ze względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy,
5. zapewniać bezpieczne i higieniczne warunki pracy oraz prowadzić systematyczne szkolenie pracowników w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy,
6. terminowo i prawidłowo wypłacać wynagrodzenie,
7. ułatwiać pracownikom podnoszenie kwalifikacji zawodowych,
8. stwarzać pracownikom podejmującym zatrudnienie po ukończeniu szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe lub szkoły wyższej warunki sprzyjające przystosowaniu się do należytego wykonywania pracy,
9. zaspokajać w miarę posiadanych środków socjalne potrzeby pracowników,
10. stosować obiektywne i sprawiedliwe kryteria oceny pracowników oraz wyników ich pracy,
11. prowadzić dokumentację w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz akta osobowe pracowników,
12. przechowywać dokumentację w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz akta osobowe pracowników w warunkach niegroźących uszkodzeniem lub zniszczeniem,
13. wpływać na kształtowanie w zakładzie pracy zasad współżycia społecznego,
14. informować pracowników w sposób przyjęty u danego pracodawcy o możliwości zatrudnienia w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy, a pracowników zatrudnionych na czas określony – o wolnych miejscach pracy,
15. przeciwdziałać mobbingowi.

Jakie elementy muszą się znaleźć w świadectwie pracy?

Świadectwo pracy jest dokumentem sformalizowanym i nie powinno zawierać elementów ocennych, a jedynie fakty związane ze stosunkiem pracy pracownika. Rozwiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy zobowiązuje pracodawcę do niezwłocznego wydania pracownikowi świadectwa pracy. Pracodawca nie może również uzależnić wydania świadectwa pracy od uprzedniego rozliczenia się pracownika z pracodawcą.

W świadectwie pracy muszą się znaleźć następujące informacje dotyczące pracownika:

1. okres zatrudnienia – pracodawca powinien wskazać datę na wzięcia oraz datę rozwiązania stosunku pracy. Nie ma obowiązku wyszczególniania rodzaju umowy łączącej pracodawcę z pracownikiem. Pracodawca podaje w świadectwie pracy cały okres, w którym pracownik był u niego zatrudniony. Nie ma więc obowiązku wyszczególniania wszystkich umów zawieranych przez pracodawcę z tym samym pracownikiem;
2. wymiar czasu pracy – pracodawca ma obowiązek wskazać, czy pracownik zatrudniony był na cały etat, czy na jego część. Wymiar czasu pracy określony jest w umowie, lecz w trakcie trwania stosunku pracy może być zmieniany. Okresy zatrudnienia w danym wymiarze czasu pracy powinny być wskazane w świadectwie pracy;
3. rodzaj wykonywanej pracy i zajmowane stanowiska;
4. informacje dotyczące ustania stosunku pracy – pracodawca ma obowiązek podać w świadectwie pracy tryb rozwiązania lub podstawę prawną wygaśnięcia stosunku pracy. W przypadku rozwiązania stosunku pracy za wypowiedzeniem lub bez wypowiedzenia pracodawca powinien podać, która strona dokonała rozwiązania, tj. czy pracownik został zwolniony, czy też sam się zwolnił;
5. informacje o korzystaniu przez pracownika z różnych praw, w tym urlopów – pracodawca powinien wskazać, ile łącznie dni i godzin urlopu wypoczynkowego zostało wykorzystane w roku kalendarzowym, w którym stosunek pracy ustał. Ponadto pracodawca ma obowiązek zamieścić informację o wykorzystaniu przez pracownika urlopu dodatkowego lub innego uprawnienia czy świadczenia przewidzianego przepisami prawa;
6. łączna liczba dni, w których pracownik był niezdolny do pracy w roku kalendarzowym, w którym stosunek pracy ustał;
7. łączna liczba dni opieki nad dzieckiem, wykorzystanych przez pracownika w roku kalendarzowym, w którym stosunek pracy ustał;
8. okres, za który przysługuje pracownikowi odszkodowanie, w związku ze skróceniem okresu wypowiedzenia umowy o pracę;
9. informacje o odbyciu przez pracownika czynnej służby wojskowej lub jej formy zastępczej;

10. informacje o okresie wykonywania przez pracownika pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze;
11. wzmianka o zajęciu wynagrodzenia za pracę, w myśl przepisów o postępowaniu egzekucyjnym.

Pracodawca nie ma prawa zamieszczać w świadectwie pracy innych informacji, niewskazanych przepisami prawa. Niedopuszczalne jest także podawanie niektórych informacji (np. o trybie rozwiązania stosunku pracy) w sposób inny niż określony przepisami prawa.

Na żądanie pracownika w świadectwie pracy mogą być umieszczone informacje o: wysokości wynagrodzenia, składników wynagrodzenia, uzyskanych kwalifikacji. Informacje te umieszczane są wyłącznie na wniosek pracownika.

Jaką odpowiedzialność ponosi pracownik za szkodę wyrządzoną pracodawcy umyślnie?

Wina umyślna występuje w dwóch postaciach:

1. w postaci zamiaru bezpośredniego, gdy celem działania sprawcy, czyli pracownika, jest wyrządzenie szkody.
2. w postaci zamiaru ewentualnego, gdy pracownik przewiduje możliwość powstania szkody i godzi się na to.

Pracownik, który wyrządził szkodę z winy umyślnej, zobowiązany jest do jej naprawienia w pełnej wysokości. Naprawienie szkody w pełnej wysokości obejmuje:

1. wyrównanie poniesionej straty oraz
2. wyrównanie korzyści, które pracodawca osiągnąłby, gdyby nie wyrządzono mu szkody.

Jeżeli kilku pracowników z winy umyślnej spowodowało powstanie szkody lub zwiększenie szkody, zobowiązani są solidarnie do jej naprawienia. Pracodawca może domagać się naprawienia szkody:

1. od wszystkich sprawców albo
2. od kilku z nich lub też
3. od każdego z osobna.

Naprawienie szkody przez któregokolwiek ze sprawców zwalnia pozostałych z tego obowiązku.

Jakie są zasady udzielania urlopów pracowniczych?

Pracownikowi przysługuje prawo do corocznego, nieprzerwanego, płatnego urlopu wypoczynkowego. Pracownik nie może zrzec się prawa do urlopu.

Przepisy Kodeksu pracy regulują jednak wyjątek od zasady nieprzerwanego urlopu, zgodnie z którym istnieje możliwość podzielenia urlopu na części.

Urlop może być podzielony na części, pod warunkiem że:

1. z wnioskiem o podzielenie urlopu wystąpi pracownik;

2. urlop powinien zostać podzielony tak, aby przynajmniej jedna jego część obejmowała, co najmniej 14 kolejnych dni kalendarzowych.

Wniosek pracownika o podział urlopu powinien być złożony przed sporządzeniem planu urlopów, chyba że pracodawca nie ma obowiązku jego ustalenia. Podzielenie urlopu przez pracodawcę bez wniosku pracownika jest niedopuszczalne.

Pracodawca ma obowiązek udzielić pracownikowi urlopu w tym roku kalendarzowym, w którym pracownik nabył do niego prawo.

Obowiązek udzielenia urlopu spoczywa na pracodawcy, u którego pracownik nabył prawo do urlopu. Jednak obowiązek udzielenia pracownikowi urlopu wypoczynkowego może należeć do nowego pracodawcy. Dotyczy to następujących sytuacji:

- przejścia zakładu pracy lub jego części na innego pracodawcę,
- urlopu bezpłatnego udzielonego w celu wykonywania pracy u innego pracodawcy,
- rozwiązania stosunku pracy na mocy wzajemnego porozumienia pomiędzy pracownikiem i pracodawcami.

Pracownik podejmujący pracę po raz pierwszy, w roku kalendarzowym, w którym podjął pracę, uzyskuje prawo do urlopu z upływem każdego miesiąca pracy, w wymiarze 1/12 wymiaru urlopu przysługującego mu po przepracowaniu roku. Prawo do kolejnych urlopów pracownik nabywa w każdym następnym roku kalendarzowym.

Wymiar urlopu wynosi:

1. 20 dni – jeżeli pracownik jest zatrudniony krócej niż 10 lat,
2. 26 dni – jeżeli pracownik jest zatrudniony co najmniej 10 lat.

Wymiar urlopu dla pracownika zatrudnionego w niepełnym wymiarze czasu pracy ustala się proporcjonalnie do wymiaru czasu pracy tego pracownika, biorąc za podstawę wymiar urlopu określony powyżej. Niepełny dzień urlopu zaokrągla się w górę do pełnego dnia.

Pracownikowi, który wykorzystał urlop za dany rok kalendarzowy, a następnie uzyskał w ciągu tego roku prawo do urlopu w wyższym wymiarze, przysługuje urlop uzupełniający.

Urlopy powinny być udzielane zgodnie z planem urlopów. Plan urlopów ustala pracodawca, biorąc pod uwagę wnioski pracowników i konieczność zapewnienia normalnego toku pracy. Plan urlopów podaje się do wiadomości pracowników w sposób przyjęty u danego pracodawcy.

W okresie wypowiedzenia umowy o pracę pracownik jest obowiązany wykorzystać przysługujący mu urlop, jeżeli w tym okresie pracodawca udzieli mu urlopu. W takim przypadku wymiar udzielonego urlopu, z wyłączeniem urlopu zaległego, nie może przekraczać wymiaru wynikającego z przepisów art. 1551 KP.

Urlopu niewykorzystanego w terminie ustalonym zgodnie z planem urlopów należy pracownikowi udzielić najpóźniej do końca pierwszego kwartału następnego roku kalendarzowego. Nie dotyczy to jednak części urlopu udzielanego na żądanie.

Co do zasady przysługujący pracownikowi urlop wypoczynkowy musi być wykorzystany w naturze, w roku, w którym pracownik nabył do niego prawo. Jednak przewidziano wyjątek od tej zasady, polegający na możliwości zmiany prawa do urlopu na świadczenie pieniężne. Zmiana urlopu na ekwiwalent pieniężny możliwa jest w przypadku niewykorzystania przysługującego urlopu w całości lub w części z powodu:

1. rozwiązania stosunku pracy lub
2. wygaśnięcia stosunku pracy.

Jednak w przypadku gdy strony postanowią o wykorzystaniu urlopu w czasie pozostawania pracownika w stosunku pracy na podstawie kolejnej umowy o pracę zawartej z tym samym pracodawcą bezpośrednio po rozwiązaniu lub wygaśnięciu poprzedniej umowy o pracę z tym pracodawcą – pracodawca nie ma obowiązku wypłacenia ekwiwalentu pieniężnego.

Za czas urlopu pracownikowi przysługuje wynagrodzenie, jakie by otrzymał, gdyby w tym czasie pracował. Zmienne składniki wynagrodzenia mogą być obliczane na podstawie przeciętnego wynagrodzenia z 3 miesięcy poprzedzających miesiąc rozpoczęcia urlopu; w przypadkach znacznego wahania wysokości wynagrodzenia okres ten może być przedłużony do 12 miesięcy.

Roszczenie o wypłatę ekwiwalentu ulega przedawnieniu z upływem 3 lat od chwili ustania stosunku pracy.

Kiedy może dojść do przesunięcia terminu urlopu?

Przesunięcie terminu urlopu może nastąpić na wniosek pracownika umotywowany ważnymi przyczynami. Przesunięcie terminu urlopu jest także dopuszczalne z powodów szczególnych potrzeb pracodawcy, jeżeli nieobecność pracownika spowodowałaby poważne zakłócenia toku pracy.

Pracodawca jest obowiązany przesunąć urlop na termin późniejszy, jeżeli pracownik nie może rozpocząć urlopu w ustalonym terminie z przyczyn usprawiedliwiających nieobecność w pracy, a w szczególności z powodu:

1. czasowej niezdolności do pracy wskutek choroby,
2. odosobnienia w związku z chorobą zakaźną,
3. powołania na ćwiczenia wojskowe albo na przeszkolenie wojskowe na czas do 3 miesięcy,
4. urlopu macierzyńskiego.

Kiedy pracodawca może odwołać pracownika z urlopu?

Pracodawca może odwołać pracownika z urlopu tylko wówczas, gdy jego obecności w zakładzie wymagają okoliczności nieprzewidziane w chwili rozpoczynania urlopu. Pracodawca jest obowiązany pokryć koszty poniesione przez pracownika w bezpośrednim związku z odwołaniem go z urlopu.

Co to jest urlop na żądanie?

Pracodawca jest obowiązany udzielić na żądanie pracownika i w terminie przez niego wskazanym nie więcej niż 4 dni urlopu w każdym roku kalendarzowym. Pracownik zgłasza żądanie udzielenia urlopu najpóźniej w dniu rozpoczęcia urlopu. Łączny wymiar urlopu wykorzystanego przez pracownika na zasadach i w trybie określonych powyżej nie może przekroczyć w roku kalendarzowym 4 dni, niezależnie od liczby pracodawców, z którymi pracownik pozostaje w danym roku w kolejnych stosunkach pracy.

7. POMOC SPOŁECZNA

Co kryje się pod pojęciem pomocy społecznej?

Pomoc społeczna jest zagadnieniem interdyscyplinarnym, jest instytucją polityki społecznej i częścią działu administracji rządowej o nazwie zabezpieczenie społeczne. W regulacjach odnoszących się do socjalnej ochrony jednostki pomoc społeczna jawi się jako ostateczna forma wsparcia. Udzielenie pomocy społecznej powinno następować wówczas, kiedy osoba lub rodzina nie jest w stanie zaspokoić swoich potrzeb poprzez dochody otrzymywane z pracy lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego.

Aparat wykonawczy pomocy społecznej tworzą zróżnicowane jednostki organizacyjne takie jak: ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki wsparcia, domy pomocy społecznej czy placówki opiekuńczo-wychowawcze. Działalność tych jednostek wspierana jest przez fundacje, kościoły, organizacje społeczne i osoby fizyczne, w tym rodziny zastępcze.

Funkcjonowanie szeroko rozumianej pomocy społecznej znajduje umocowanie w źródłach prawa różnej rangi, wśród nich najważniejsze miejsce zajmuje ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Ustawa jest najważniejszym, ale nie jedynym źródłem prawa pomocy społecznej. Jej uzupełnienie i uszczegółowienie stanowią liczne akty wykonawcze.

Okolicznościami uzasadniającymi świadczenie pomocy są m.in.: bezrobocie, niepełnosprawność, wiek, sieroctwo, bezdomność i inne. udzielać nie tylko wsparcia materialnego, ale i psychicznego.

Nie bez przyczyny na pierwszym miejscu sfer działania pomocy społecznej wymieniono przyznawanie i wypłatę świadczeń przewidzianych ustawą. Potocznie pomoc społeczna kojarzona jest właśnie z taką działalnością, a udzielanie wsparcia poprzez różnego rodzaju świadczenia jest podstawową funkcją pomocy społecznej.

Podstawą przyznania świadczenia z pomocy społecznej jest wywiad środowiskowy przeprowadzony przez pracownika socjalnego – w ciągu 14 dni od daty otrzymania informacji o potrzebie przyznania świadczenia lub o zmianie sytuacji osobistej czy też majątkowej osoby lub rodziny korzystającej z pomocy – w miejscu zamieszkania bądź w innym miejscu stałego lub czasowego pobytu osoby zainteresowanej.

Komu przysługuje prawo do świadczeń z pomocy społecznej?

Prawo do świadczeń z pomocy społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których dochód na osobę nie przekracza:

1. osobie samotnie gospodarującej, której dochód nie przekracza kwoty 477 zł;
2. osobie w rodzinie, w której dochód na osobę nie przekracza kwoty 351 zł;
3. rodzinie, której dochód nie przekracza sumy kwot kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Jednocześnie musi wystąpić co najmniej jeden z powodów wymienionych w ustawie o pomocy społecznej lub inne okoliczności uzasadniające udzielenie pomocy społecznej:

1. ubóstwo,
2. sieroctwo,
3. bezdomność,
4. bezrobocie,
5. niepełnosprawność,
6. długotrwała lub ciężka choroba,
7. przemoc w rodzinie,
8. potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
9. bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
10. brak umiejętności przystosowania do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze,
11. trudność w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy,
12. trudność w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
13. alkoholizm lub narkomania,
14. zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa,
15. klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Należy zaznaczyć, że samo ubóstwo nie jest podstawą do przyznania świadczeń. Kryteria dochodowe podlegają weryfikacji co 3 lata z uwzględnieniem wyniku badań progu interwencji socjalnej.

W świetle ustawodawstwa dotyczącego pomocy społecznej przez rodzinę rozumie się osoby spokrewnione lub nie spokrewnione, pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące. Natomiast za dochód rodziny uważa się sumę miesięcznych dochodów osób w rodzinie z miesiąca poprzedzającego złożenie wniosku lub w przypadku utraty dochodu z miesiąca, w którym wniosek został złożony bez względu na tytuł i źródło ich uzyskania, pomniejszoną o miesięczne obciążenie podatkiem dochodowym od osób fizycznych, składki z tytułu ubezpieczeń: zdrowot-

nego, emerytalnego, rentowych i chorobowego oraz o kwotę w wysokości alimentów świadczonych na rzecz innych osób, jednorazowe pieniężne świadczenia socjalne oraz wartości świadczeń w naturze.

Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia dostosowywane są nie tylko do okoliczności uzasadniających przyznanie pomocy, ale także do celów i możliwości pomocy społecznej.

Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej są zobowiązane do współdziałania z pracownikiem socjalnym w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji życiowej. Brak takiego współdziałania, odmowa zawarcia kontraktu socjalnego niedotrzymanie jego postanowień, nieuzasadniona odmowa podjęcia pracy przez osobę bezrobotną lub nieuzasadniona odmowa podjęcia leczenia odwykowego w zakładzie lecznictwa odwykowego przez osobę uzależnioną, mogą stanowić podstawę do odmowy świadczenia, uchylenia decyzji o przyznaniu świadczenia lub wstrzymania świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej. W przypadku stwierdzenia przez pracownika socjalnego marnotrawienia przyznanych świadczeń, ich celowego niszczenia lub korzystania w sposób niezgodny z przeznaczeniem bądź marnotrawienia własnych zasobów finansowych może nastąpić ograniczenie świadczeń, odmowa ich przyznania albo przyznanie pomocy w formie świadczenia niepieniężnego. W przypadku stwierdzonych przez pracownika socjalnego dysproporcji między udokumentowaną wysokością dochodu a sytuacją majątkową osoby lub rodziny, wskazującą, że osoba ta lub rodzina jest w stanie przezwyciężyć trudną sytuację życiową, wykorzystując własne zasoby majątkowe, w szczególności w przypadku posiadania znacznych zasobów finansowych, wartościowych przedmiotów majątkowych lub nieruchomości, można odmówić przyznania świadczenia.

Osoby i rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej są obowiązane niezwłocznie poinformować organ, który przyznał świadczenie, o każdej zmianie w ich sytuacji osobistej, dochodowej i majątkowej, która wiąże się z podstawą do przyznania świadczeń.

Decyzje o przyznaniu świadczeń wydawane są w formie pisemnej. Od decyzji wydanej przez Ośrodek przysługuje Klientowi prawo do odwołania do Samorządowego Kolegium Odwoławczego.

Jakie świadczenia można otrzymać z pomocy społecznej?

Z godnie z ustawą o pomocy społecznej świadczeniami z pomocy społecznej są świadczenia pieniężne i niepieniężne.

Do świadczeń pieniężnych zaliczamy:

1. zasiłek stały,
2. zasiłek okresowy,
3. zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
4. zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
5. pomoc dla rodzin zastępczych,

6. pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
7. świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą,
8. wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd;

Do świadczeń niepieniężnych zaliczamy:

1. praca socjalna,
2. bilet kredytowany,
3. składki na ubezpieczenie zdrowotne,
4. składki na ubezpieczenia społeczne,
5. pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
6. sprawienie pogrzebu,
7. poradnictwo specjalistyczne,
8. interwencja kryzysowa,
9. schronienie,
10. posiłek,
11. niezbędne ubranie,
12. usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
13. specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,
14. mieszkanie chronione,
15. pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
16. opieka i wychowanie w rodzinie zastępczej i w placówce opiekuńczo-wychowawczej,
17. pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych,
18. szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna prowadzone przez ośrodki adopcyjno-opiekuńcze.

Co to jest i komu przysługuje zasiłek stały?

Przyznanie prawa do zasiłku stałego wymaga spełnienia kryterium dochodowego. Osoba samotnie gospodarująca musi wykazać dochód niższy niż 477 zł. W drugim przypadku dochód osoby uprawnionej oraz dochód na osobę w rodzinie musi być niższy od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Należy zaznaczyć, że przy ustalaniu prawa do zasiłku stałego w składzie rodziny nie uwzględnia się dzieci wychowywanych w rodzinie zastępczej oraz pełnoletnich wy-

chowanków rodziny zastępczej, a do dochodu rodziny nie wlicza się ich dochodów i określonych w ustawie form pomocy pieniężnej. Wysokość zasiłku ustala się, odejmując od kryterium dochodowego dochód osoby samotnie gospodarującej lub odpowiednio dochód na osobę w rodzinie. Ustawodawca ustalił ponadto minimalną kwotę świadczenia, która wynosi 30,00 zł. W odniesieniu do osób samotnie gospodarujących określona jest także maksymalna kwota zasiłku – 444 zł. Świadczenie o tej wysokości otrzymują osoby, których dochód jest bliski zeru.

Ustawa przewiduje zakaz łączenia zasiłku stałego z określonymi świadczeniami z zabezpieczenia społecznego. Pierwszym z nich jest renta socjalna. Przy zbiegu uprawnień do renty socjalnej i zasiłku stałego wybiera się zwykle to pierwsze świadczenie, głównie z uwagi na jego wyższą wartość. Poza tym przedmiotowego zasiłku nie można łączyć ze świadczeniem pielęgnacyjnym. Jest to rodzaj świadczenia opiekuńczego unormowanego w ustawie o świadczeniach rodzinnych. Przysługuje ono matce, ojcu dziecka, opiekunowi prawnemu lub faktycznemu z powodu rezygnacji z pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym. Starając się o świadczenie, należy określić, czy dziecko wymaga opieki innej osoby w związku z ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz czy konieczny jest stały współdziałanie opiekuna w procesie leczenia, rehabilitacji i edukacji. Ustawa przewiduje szereg sytuacji wyłączających prawo do świadczenia. Są nimi: posiadanie przez uprawnionego określonych dochodów, np. renty, emerytury, zasiłku przedemerytalnego oraz pobyt dziecka, co najmniej 5 dni w tygodniu, w placówce zapewniającej całodobowe utrzymanie. Wartość świadczenia pielęgnacyjnego jest stała i wynosi 420 zł miesięcznie. Jest to suma co prawda niższa od maksymalnej kwoty zasiłku stałego, ale z uwagi na sposób jego obliczania w wielu przypadkach może się okazać bardziej korzystna dla osoby uprawnionej. Zasiłku stałego nie można pobierać wraz z dodatkiem do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka.

Prawo do świadczenia posiada osoba całkowicie niezdolna do pracy z powodu wieku (mężczyźni lat 65, kobiety lat 60) lub niepełnosprawności, jeżeli dochód osoby ubiegającej się jak i rodzinie jest niższy od kryterium dochodowego.

Wymagana dokumentacja:

1. wniosek strony,
2. aktualne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (stopień znaczny bądź umiarkowany),
3. udokumentowanie sytuacji materialnej.

Co to jest zasiłek okresowy?

Zasiłek okresowy jest świadczeniem pieniężnym z pomocy społecznej, którego otrzymanie uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego. Jego beneficjentem może być osoba samotnie gospodarująca i rodzina (nie osoba w rodzinie jak przy zasiłku stałym). Przysługuje on ze względu na szczególne okoliczności, np.: długotrwa-

ła choroba, bezrobocie, niepełnosprawność, możliwość nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Każda trudna sytuacja, połączona z niemożliwością jej samodzielnego przewyciężenia, będzie uprawniała do otrzymania tego świadczenia.

Obliczając dochód rodziny, podobnie jak przy zasiłku stałym, w składzie rodziny nie uwzględnia się osób i dochodów, o których mowa w art. 10 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej. Zasiłek ustala się do wysokości różnicy między wspomnianymi kryteriami dochodowymi a dochodem osoby samotnie gospodarującej lub dochodem rodziny. Wobec świadczeniobiorców, będących osobami samotnie gospodarującymi, ustawodawca określa maksymalną wysokość zasiłku w kwocie 418 zł. Docelowo zasiłek nie może być niższy niż 50% różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby oraz między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Minimalna kwota zasiłku okresowego może zostać podwyższona w drodze uchwały rady gminy. Rada gminy może też podnieść kryterium dochodowe będące podstawą przyznania zasiłku okresowego.

Jak wynika z nazwy omawianego zasiłku, jest on przyznawany na czas określony. Ustawodawca nie wprowadza w tej kwestii ograniczeń, pozostawiając to uznaniu administracyjnemu. Nie powinien być on krótki, aby ta dość skromna pomoc finansowa miała jakikolwiek sens i powinien obejmować co najmniej kilka miesięcy. Jeżeli powodem przyznania zasiłku jest oczekiwanie na nabycie uprawnień do innych świadczeń z zabezpieczenia społecznego, to dobrze byłoby przyznać zasiłek okresowy do tego czasu.

Wymagana dokumentacja:

1. wniosek strony,
2. dokumenty obrazujące całokształt sytuacji materialnej, zawodowej, zdrowotnej (historia bezrobotnego z PUP oraz dokumenty potwierdzające własną aktywność w kierunku uzyskania zatrudnienia, zaświadczenie o zarobkach wg wzoru wystawione z miesiąca poprzedzającego datę złożenia wniosku, odcinek od emerytury, renty w przypadku posiadania dofinansowania do czynszu – kserokopia decyzji, w przypadku ponoszenia kosztów leczenia- zaświadczenie lekarskie oraz rachunki za leki lub kserokopie wycenionych recept.

Co to jest zasiłek celowy i kto może się o niego ubiegać?

Zasiłek celowy jest świadczeniem pieniężnym zależnym od spełnienia kryterium dochodowego. Niemniej ustawowe progi dochodowe, uprawniające do tego świadczenia, mogą zostać podwyższone uchwałą rady gminy. Zasiłek przyznawany jest w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej. Ustawodawca wymienia te potrzeby jedynie przykładowo, a ich ocena powinna przebiegać z uwzględnieniem celów i zasad pomocy społecznej. Przedmiotowe świadczenie przyznawane jest zawsze na określony cel, co

Wzór zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu

Augustów, dnia 15 grudnia 2009 r.

Karolina Malutka
ul. Wiśniowa 11
16 – 300 Augustów

**Komenda Miejska Policji
w Augustowie**

Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu

Niniejszym zawiadamiam o popełnieniu przez mojego męża na moją szkodę przestępstwa określonego w art. 207 § 1 kodeksu karnego oraz wnoszę o wszczęcie postępowania przygotowawczego przeciwko niemu.

Uzasadnienie

W okresie od 15 stycznia do dnia dzisiejszego mąż mój Jan Malutki zamieszkały w Augustowie przy ul. Wiśniowej 11 dopuścił się wobec mnie wielu aktów przemocy fizycznej i psychicznej, które wyczerpują znamiona przestępstwa określonego w art. 207 § 1 kodeksu karnego.

Przestępcze zachowanie mojego męża polegało na używaniu wobec mnie słów powszechnie uznanych za wulgarne oraz kopaniu i biciu mnie po całym ciele. Ponadto mąż mój ograniczał moją wolność, gdyż zamykał mnie w mieszkaniu, a także stosował wobec mnie szantaż emocjonalny polegający na straszeniu, że popełni samobójstwo, w przypadku gdy złożę na niego doniesienie do organów ścigania. Zachowanie męża ma charakter powtarzalny i rozpoczęły się w dniu 15 stycznia br., gdy po raz pierwszy pobił mnie jak wróciłam z pracy. Dwa razy w tym roku wzywałam policję celem przeprowadzenia interwencji. W trakcie wizyty funkcjonariuszy zostały sporządzone odpowiednie notatki służbowe. W dniu 20 listopada po pobiciu mnie przez męża udałam się na pogotowie, gdzie otrzymałam obdukcję lekarską (w załączeniu). Z obawy o swoje życie i zdrowie wielokrotnie po licznych awanturach chroniłam się u sąsiadów, Państwa Walecznych zamieszkałych w Augustowie przy ul. Porzeczkowej 13, którzy mogą złożyć zeznania na poparcie moich twierdzeń.

Wskazane przeze mnie okoliczności dowodzą, że mój mąż dopuścił się przestępstwa ściganego z urzędu na moją szkodę i w związku z tym wnoszę o przeprowadzenie w tej sprawie postępowania przygotowawczego i ukaranie sprawcy.

Karolina Malutka

Załączniki:

- obdukcja lekarska.

podkreśla już nazwa zasiłku. Zasiłek ten nie jest przyznawany na pokrywanie pełnych całomiesięcznych kosztów utrzymania osoby objętej pomocą, lecz ma charakter pomocy doraźnej, ukierunkowanej na konkretny cel bytowy.

Znajomość sytuacji rodzinnej i osobistej świadczeniobiorcy oraz ryzyka wystąpienia zagrożenia zmarnotrawienia przyznanej pomocy mogą spowodować przekazanie przez organ kwoty zasiłku na bezpośrednią realizację rzeczonego celu (np. dokonać zakupu opału, odzieży, żywności).

Zasiłek ten można przyznać osobom bezdomnym i niemającym dochodu na pokrycie kosztów leczenia. Osoby te często nie mają uprawnień do korzystania z bezpłatnych świadczeń zdrowotnych i z tych właśnie powodów nie podejmują leczenia.

W przeciwieństwie do zasiłku stałego i okresowego ustawodawca odstąpił od szczegółowego określenia wysokości zasiłku celowego. Tym samym ustalenie kwoty wsparcia pozostawiono organowi przyznającemu świadczenie. Rozważając zatem przyznanie zasiłku celowego, organ powinien ustalić dochód osoby lub rodziny i porównać go odpowiednio z kryteriami wymienionymi w art. 8 ust. 1 oraz sprawdzić spełnienie pozostałych przesłanek przyznania pomocy, w szczególności wystąpienia trudnej sytuacji życiowej i niemożliwości jej samodzielnego przewyciężenia.

Rozstrzygnięcie w sprawie zasiłku celowego zapada w ramach uznania przyjmującego postać decyzji administracyjnej. Jedynie udzielenie zasiłku w formie biletu kredytowanego nie wymaga wydania decyzji.

Wzór wniosku o przystąpieniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego

Augustów dnia 15 stycznia 2010 r.

Karolina Malutka
ul. Wiśniowa 11
16 – 300 Augustów

**Sąd Rejonowy
w Augustowie
Wydział II Karny**

Sygnatura akt (podać numer, który znajduje się w zawiadomieniu o przesłaniu do sądu przez prokuratora aktu oskarżenia)

Oświadczenie o zamiarze działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego

W związku z wniesieniem przez Prokuraturę Rejonową w Augustowie aktu oskarżenia przeciwko Janowi Malutkiemu oskarżonemu o popełnienie przestępstwa określonego w art. 201 § 1 kodeksu karnego, oświadczam, że jako pokrzywdzona chcę występować w niniejszej sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Karolina Malutka

Załatwiając sprawę dotyczącą przyznania zasiłku celowego, organ powinien kierować się interesem obywatela, interesem społecznym oraz własnymi środkami. Uznanie nie pozwala organowi na dowolność w rozstrzygnięciu sprawy, ale też nie nakazuje mu spełnienia każdego żądania obywatela.

W wyjątkowych przypadkach zasiłek ten, mogą otrzymać osoby lub rodziny przekraczające wymienione w ustawie kryteria dochodowe, jeśli poniosły one stratę w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej. Świadczenie to jest niezależne od dochodów poszkodowanych osób i rodzin i może być przyznane bezzwrotnie. Ocenę okoliczności uzasadniających przyznanie świadczenia, jak i samo jego przyznanie, a także określenie kwoty zasiłku oraz zastrzeżenie jego zwrotu (częściowego lub całkowitego) pozostawiono swobodnej ocenie organu.

Wymagana dokumentacja:

1. wniosek strony,
2. dokumenty obrazujące całokształt sytuacji materialnej, zawodowej, zdrowotnej (aktualna historia bezrobotnego z PUP, dokumenty potwierdzające własną aktywność w kierunku uzyskania zatrudnienia, zaświadczenie o zarobkach z miesiąca poprzedzającego złożenie wniosku, w przypadku posiadania dofinansowania do czynszu kserokopia decyzji, w przypadku ponoszenia wydatków leczenia udokumentowanie tego faktu (zaświadczenie lekarskie, rachunki za leki lub kserokopie wycenionych recept).

Kto może ubiegać się o opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne?

Opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne jest formą świadczeń niepieniężnych. Beneficjentem świadczenia jest osoba, która zrezygnowała z zatrudnienia lub pozostaje na urlopie bezpłatnym z powodu sprawowania opieki nad członkiem rodziny. Pomimo rezygnacji z pracy a koniecznością wykonywania opieki musi istnieć ścisły związek. Potrzeba sprawowania opieki bezpośredniej i osobistej musi zostać stwierdzona przez lekarza ubezpieczenia zdrowotnego, niemożliwe jest posługiwanie się osobami trzecimi wykonującymi usługi opiekuńcze. Opieka musi być wykonywana wobec osób bliskich, długotrwale lub ciężko chorych, którymi są: członkowie rodziny, matka, ojciec, rodzzeństwo, teściowie.

Składka naliczana jest od kwoty kryterium dochodowego na osobę w rodzinie przy spełnieniu dwóch warunków. Po pierwsze, dochód na osobę w rodzinie podmiotu sprawującego opiekę nie przekracza 150% kwoty kryterium dochodowego na osobę w rodzinie, czyli 526,5 zł. Po drugie, osoba opiekująca się nie podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu z innych tytułów i nie pobiera emerytury lub renty. Kolejnymi ograniczenia są: wiek osoby sprawującej opiekę i posiadany okres ubezpieczeniowy. Uprawnienia do omawianego świadczenia trudniej nabyć osobom, które ukończyły 50 lat. Z jednej strony muszą one wykazać posiadanie co najmniej 10-

letniego okresu składkowego i nieskładkowego, z drugiej – okres ubezpieczeniowy nie może przekroczyć okresu uprawniającego do przyznania świadczenia emerytalnego.

Składka za osobę rezygnującą z zatrudnienia (przebywającą na urlopie bezpłatnym) z opłacana jest tylko przez okres sprawowania opieki, czyli przez czas z góry nieokreślony.

Wysokość składki ustalona jest jako stopa procentowa w stosunku do podstawy wymiaru i wynosi 19,52% podstawy wymiaru przy ubezpieczeniu emerytalnym i 13% podstawy wymiaru w przypadku ubezpieczenia rentowego. Podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe osób rezygnujących z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem stanowi kwota kryterium dochodowego na osobę w rodzinie określona w ustawie o pomocy społecznej.

W jakiej formie może być udzielona pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie?

Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie może być przyznana w postaci świadczenia pieniężnego i rzeczowego. Pomoc pieniężna może przyjąć formę zasiłku celowego będącego świadczeniem jednorazowym lub nieoprocentowanej pożyczki. Warunki udzielenia i spłaty pożyczki oraz jej zabezpieczenia są określane w umowie z gminą. Do umowy tej powinny mieć zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego z tym wyjątkiem, że pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie, nie może być oprocentowana. Ponadto pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie przyznawana jest tylko w formie pieniężnej.

Ustalanie wysokości zasiłku na ekonomiczne usamodzielnienie ustawodawca pozostawił radzie gminy. Oprócz wysokości zasiłku rada, w drodze uchwały, określa również szczegółowe warunki przyznawania i zwrotu wskazanego świadczenia.

Ustawa nie określa bliżej przesłanek udzielenia rzeczowego wsparcia. Pomoc rzeczowa na ekonomiczne usamodzielnienie jest tu wyjątkiem. Świadczenie to polega na udostępnieniu maszyn i narzędzi pracy, stwarzających możliwości zorganizowania własnego warsztatu pracy, oraz urządzeń ułatwiających pracę niepełnosprawnym. W szczególności jest to szansa dla osób bezrobotnych na założenie własnej działalności gospodarczej czy na uzyskanie nowych kwalifikacji. Zarówno okoliczności, jak i rozmiar oraz formę pomocy rzeczowej pozostawiono uznaniu administracyjnemu. Przy udzielaniu pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie (zarówno pieniężnej jak i niepieniężnej) gmina współdziała z powiatowym urzędem pracy. Dzięki współpracy tej można łatwo ustalić, czy osoba (lub rodzina) ubiegająca się o pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie nie otrzymała już innych świadczeń na ten cel z urzędu pracy. Wówczas wsparcie z pomocy społecznej nie przysługuje.

Zorganizowanie pogrzebu.

Należy do obowiązkowych zadań własnych gminy. Pogrzeb powinien odbyć się zgodnie z wyznaniem zmarłego. Gmina ma sprawić pogrzeb tylko wtedy, gdy obowiązku tego nie może wykonać rodzina. Trudności finansowe rodziny nie przerzucają jej powinności wobec zmarłego na gminę. W takiej sytuacji rodzina może wystąpić z wnioskiem o przyznanie zasiłku celowego, który może być przeznaczony m.in. na pokrycie kosztów pogrzebu. Nawet jeśli dochody osoby lub rodziny przekraczają kryteria ustawowe, może im zostać przyznany zasiłek celowy (pod warunkiem zwrotu) lub specjalny zasiłek celowy.

Co to jest praca socjalna?

Praca socjalna jest świadczeniem niepieniężnym, które jest podstawą realizacji indywidualnych programów usamodzielniania i integracji uchodźców, wykorzystywana jest również wobec rodzin, z których dzieci zostały umieszczone w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i rodzinach zastępczych.

Ustawa o pomocy społecznej definiuje tę pracę jako działalność zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi. Ustawa wymaga, by praca socjalna realizowana była z poszanowaniem godności i prawa do samostanowienia beneficjentów oraz by wykorzystywała właściwe metody i techniki. Do tych ostatnich zalicza się psychoterapię, poradnictwo, mediację i inne metody oparte na kontaktach interpersonalnych między pracownikami socjalnymi a osobami wspomagаныmi. Ponadto wyróżnia się metodę indywidualnych przypadków, grupową i środowiskową.

Praca socjalna jest jednym z tych świadczeń, których przyznanie nie wymaga spełnienia kryterium dochodowego. Obecna ustawa o pomocy społecznej przewiduje możliwość świadczenia pracy socjalnej na podstawie kontraktu socjalnego. Jest to pisemna umowa zawarta z osobą ubiegającą się o pomoc. Określa ona zobowiązania i uprawnienia stron w ramach wspólnie podejmowanych działań, zmierzających do przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych osoby lub rodziny. W kontrakcie dokonuje się krótkiej oceny sytuacji życiowej osoby (rodziny) i wytycza określone cele. W szczególności określa się przyczyny życiowych trudności, możliwości ich pokonywania przez podmiot zainteresowany, ograniczenia i bariery środowiskowe utrudniające rozwiązywanie problemów. Wyznacza się również cele osobie (rodzynie), które umożliwią przezwycięzenie trudnej sytuacji. Mają one zostać osiągnięte poprzez konkretne działania podmiotu zainteresowanego i wspomagającego go pracownika socjalnego. W kontrakcie socjalnym wyznacza się termin oceny założonych działań oraz sposób przekazywania ewentualnych świadczeń. Gdyby strony nie mogły dojść do porozumienia co do treści kontraktu, kwestie sporne może rozstrzygnąć kierownik jednostki organizacyjnej pomocy społecznej zawierającej umowę. Niedotrzymanie postanowień kontraktu socjalnego, jak i odmowa jego zawarcia mogą stanowić podstawę do nieprzyznania świadczenia,

uchylenia decyzji o przyznanej pomocy lub wstrzymania świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej. Kontrakt ma określić sposób współdziałania osoby lub rodziny ubiegającej się o pomoc, tym samym ma ją pobudzić, zaktywizować, zachęcić do zaangażowania w poprawę swej sytuacji. Podmiot zainteresowany bierze udział w redagowaniu jego treści, sam wskazuje na źródła swych problemów, ustala własne możliwości i chęci ich zwalczania. Wydaje się, że pisemna forma tej umowy ma wzmocnić jej skuteczność, nawet poprzez przypomnienie świadczeniobiorcy o jego deklaracji.

Czym jest poradnictwo specjalistyczne i komu może być świadczone?

Poradnictwo specjalistyczne, zaliczane jest do świadczeń niepieniężnych pomocy społecznej, których przyznanie nie jest uzależnione od spełnienia kryterium dochodowego. Wykonywane jest wobec osób i rodzin, jego celem jest udzielenie wsparcia w sytuacjach trudnych, kryzysowych. Pomoc polega tu na udzieleniu informacji, porad, wskazaniu instytucji specjalistycznego wsparcia lub urzędów administracji, które zajmują się załatwianiem określonych spraw.

Ustawa o pomocy społecznej dzieli poradnictwo specjalistyczne na trzy kategorie: prawne, psychologiczne i rodzinne. Nie jest to jednak katalog zamknięty i jest możliwość rozszerzenia omawianej pomocy. Warto również pamiętać o ogólnych zasadach organizacji administracji, w tym o zasadzie informowania, których respektowanie jest obowiązkiem administracji publicznej. Zasada informowania w pomocy społecznej powinna być obecna nie tylko w postępowaniu w sprawie przyznawania świadczeń. Pracownicy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej powinni informować osoby zwracające się o pomoc o przysługujących im prawach, powinni udzielać porad i wskazań, kierować do odpowiednich instytucji.

Poradnictwo psychologiczne świadczone jest osobom wykazującym potrzebę wsparcia w wykorzystywaniu psychofizycznych dyspozycji, pełnienia ról społecznych, dostosowania się do wymogów społeczeństwa, rozwiązywania konfliktów czy podejmowania decyzji. Realizowane jest przez diagnozowanie, prowadzenie terapii i podejmowanie działań profilaktycznych. Zakres poradnictwa rodzinnego jest dość szeroki. Skierowane jest ono do rodzin mających problemy opiekuńczo-wychowawcze, związane np. z trudnościami w nauce i kryzysami emocjonalnymi. Ponadto poradnictwo może wspierać rodziny borykające się z problemami alkoholowymi, bezrobociem, brakiem środków finansowych, będące w różnych sytuacjach kryzysowych. Prowadzenie specjalistycznego poradnictwa należy do zadań własnych powiatu. Pomocy w postaci poradnictwa udzielają powiatowe centra pomocy rodzinie oraz inne jednostki organizacyjne pomocy społecznej prowadzone przez powiat, w tym ośrodki specjalistycznego poradnictwa socjalnego.

Jakie są zasady przeprowadzania interwencji kryzysowej?

Interwencja kryzysowa zaliczana jest do świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej. Wsparcia w ramach interwencji kryzysowej udziela się niezależnie od dochodu

świadczeniobiorcy. Rozszerzoną definicję omawianego świadczenia wprowadziła ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Akt ten rozszerzył również formy wsparcia objęte interwencją kryzysową o natychmiastową pomoc psychologiczną i udzielenie schronienia w okresie do 3 miesięcy.

Interwencja kryzysowa to sposób udzielania pomocy osobom znajdującym się w obliczu dramatycznych wydarzeń życiowych. Celem omawianej formy pomocy jest: złagodzenie objawów reakcji kryzysowej, przywrócenie równowagi psychicznej, zapobieganie przejściu ostrego kryzysu w stan chroniczny, przywrócenie umiejętności samodzielnego radzenia sobie.

Jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, które specjalizują się w działaniach interwencyjnych są ośrodki interwencji kryzysowej. Udzielają one wsparcia osobom będącym w trudnych emocjonalnie sytuacjach, wywołanych kryzysami rodzinnymi, trudnościami wychowawczymi, problemami psychospołecznymi (brak środków finansowych, bezrobocie, przemoc w rodzinie, nadużywanie alkoholu), kłopotami emocjonalnymi (lęki, poczucie osamotnienia). Interwencje kryzysowe, podejmowane przez ośrodki, polegają w szczególności na udzieleniu wsparcia osobie lub rodzinie dotkniętej traumatycznym wydarzeniem. Pomoc koncentruje się na analizie aktualnej sytuacji oraz poszukiwaniu metod pozwalających przezwyciężyć trudną sytuację. Formy pomocy udzielanej przez ośrodki są zróżnicowane, a ich zakres zależy m.in. od fazy kryzysu. Pierwszym etapem wsparcia jest zwykle rozmowa, której celem jest ustalenie stanu psychicznego osoby zgłaszającej się o pomoc, a także umożliwienie jej werbalizacji problemu i odreagowania emocji. Udzielanie pomocy o charakterze interwencyjnym przyjmuje również formę poradnictwa, konsultacji, pracy terapeutycznej. Indywidualne terapie koncentrują się na pracy z konkretną osobą (lub małżeństwem). Celem spotkań jest uświadomienie świadczeniobiorcy jego problemów, poszukiwanie ich przyczyn, pomoc w lepszym rozumieniu własnych przeżyć i zachowań. Konsekwencją terapii jest doprowadzenie do zmiany postaw wobec siebie i otoczenia.

Specjalną pomocą objęte są matki z małoletnimi dziećmi i kobiety w ciąży, które w sytuacjach zagrożenia przemocą mogą znaleźć schronienie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Ten typ ośrodków zajmuje się udzielaniem pomocy o charakterze interwencyjnym poprzez: zapewnienie schronienia kobietom, izolowanie od sprawców przemocy, wspieranie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej. Ważną rolą omawianych placówek jest zapobieganie marginalizacji społecznej przebywających w nich osób. Podejmują one działania umożliwiające mieszkańcom odnalezienie miejsca w społeczeństwie i powrotu do normalnego życia, zwłaszcza w obliczu odrzucenia przez rodzinę i środowisko z powodu nieoczekiwanego macierzyństwa lub konieczności przezwyciężenia sytuacji kryzysowej.

W ramach interwencji kryzysowej udziela się również schronienia cudzoziemcom będącym ofiarami handlu ludźmi. Pomocy udziela się na okres wizy pobytowej, mimo że zachodzą okoliczności, na podstawie których należałoby mu odmówić jej wydania.

Ponadto schronienia można udzielić cudzoziemcowi na okres wydania zezwolenia na zamieszkanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (zob. szerzej komentarz do art. 5) w związku ze szczególnymi okolicznościami uzasadniającymi jego związek z Polską (np. pobyt rodziny na terenie RP, podjęcie pracy, studiów, wykonywanie działalności gospodarczej lub artystycznej w Polsce, małżeństwo z obywatelem polskim).

Jakie są zasady przyznania świadczenia w formie dostarczenia posiłku, ubrania i schronienia?

Pomoc w postaci dostarczenia posiłku, ubrania i schronienia nie została szczegółowo opisana w ustawie. Zorganizowanie schronienia sprowadza się do zapewnienia miejsca do spania i w żaden sposób nie może być utożsamiane ze świadczeniem polegającym na przyznaniu pobytu w mieszkaniu chronionym. Udzielenie schronienia powinno nastąpić w miejscach do tego przeznaczonych. Są to z reguły noclegownie, schroniska i domy dla bezdomnych, ale mogą to być również inne lokale, którymi dysponuje gmina, a także czasowo wynajęte pomieszczenia dla osób i rodzin, które na skutek różnych zdarzeń zostały pozbawione mieszkania.

Pomoc w postaci dostarczenia ubrania polega na przekazaniu osobie potrzebującej odzieży, bielizny i obuwia. Ubranie powinno być odpowiednie do pory roku oraz potrzeb świadczeniobiorcy, powinno zatem być dostosowane do płci i rozmiaru. Przyznane rzeczy muszą być schludne, ale niekoniecznie nowe, zarówno ich stan jak i sposób przekazania nie może uwłaczać godności człowieka.

Wsparcie w postaci dostarczenia żywności polega na organizacji przynajmniej jednego gorącego posiłku dziennie oraz na zakupie posiłków dla dzieci i młodzieży przebywającej w szkole.

Oprócz bezdomnych z pomocy mogą korzystać również osoby ubogie, a także osoby i rodziny poszkodowane w wyniku klęski żywiołowej czy zdarzenia losowego. Udzielenie schronienia, zapewnienie posiłku i niezbędnego ubrania należy do obowiązkowych zadań własnych gminy. Należy zauważyć, że procedura przyznawania omawianych świadczeń nie pomija obowiązku przeprowadzenia wywiadu środowiskowego i wydania decyzji administracyjnej.

O jaką pomoc mogą się ubiegać osoby bezdomne?

Za osobę bezdomną uznaje się osobę niezamieszkujejącą w lokalu mieszkalnym i niezameldowaną na pobyt stały, jak również osobę niezamieszkujejącą w takim lokalu, ale zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania. W szczególności dla osób bezdomnych przewidziane są świadczenia polegające na dostarczeniu ubrania, schronienia, posiłku oraz zorganizowania pogrzebu. Bezdomny może otrzymać zasiłek celowy na pokrycie kosztów leczenia oraz pomoc w ośrodku wsparcia – schronisku i domu dla bezdomnych. Powyższe świadczenia wspierają osoby bezdomne, nie są jednak bezpośrednio ukierunkowane na zwalczanie zjawiska bez-

domności. Taką rolę ma spełniać indywidualny program wychodzenia z bezdomności, skierowany do konkretnej osoby.

Celem programu jest nie tyle pomoc doraźna, umożliwiająca zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, co udzielenie wsparcia ułatwiającego zmianę stylu życia. Jest to trudne przedsięwzięcie, bezdomność jest bowiem cechą położenia społecznego, łączącą się zwykle z różnorodnymi rodzajami patologii indywidualnej (alkoholizm, narkomania, przestępczość, prostytutka, włóczęgostwo, rozpad więzi rodzinnych). Dlatego też program koncentruje się na próbach uporządkowania i ustabilizowania sytuacji życiowej i rodzinnej bezdomnego oraz udzieleniu pomocy w znalezieniu mieszkania i pracy. W realizację programu zaangażowanych jest wiele podmiotów, przede wszystkim pracownik socjalny, ośrodek pomocy społecznej, a także schronisko lub dom dla bezdomnych. Podobnie jak przy ustalaniu treści kontraktu socjalnego, bezdomny powinien wyartykułować swoje oczekiwania i określić zobowiązania, które jest w stanie wykonać (np. niespożywanie alkoholu, aktywne poszukiwanie pracy). Jego udział w opracowywaniu programu stwarza większe szanse na skuteczną realizację całego przedsięwzięcia.

Osoby objęte indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności podlegają obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego. Obowiązek ubezpieczenia wymienionych osób powstaje od dnia rozpoczęcia realizacji indywidualnego programu wychodzenia z bezdomności, a wygasa z dniem zakończenia lub zaprzestania realizacji programu. Zgłoszeniem osoby bezdomnej do ubezpieczenia zdrowotnego oraz opłacaniem składek zajmuje się ośrodek pomocy społecznej realizujący program. Z tych też względów program opracowywany przez schronisko lub dom dla bezdomnych wymaga zatwierdzenia przez kierownika ośrodka pomocy społecznej. Podstawą wymiaru składek na ubezpieczenie zdrowotne dla osób objętych indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności jest maksymalna kwota zasiłku stałego z pomocy społecznej.

Jakie są formy usług opiekuńczych?

Ich różnorodność związana jest przede wszystkim z koniecznością dostosowania do indywidualnych potrzeb świadczeniobiorcy. Usługi opiekuńcze kierowane są przede wszystkim do osób samotnych, ponieważ nie mogą one liczyć na pomoc najbliższych. Dla przypomnienia osobą samotną jest osoba prowadząca jednoosobowe gospodarstwo domowe, niepozostająca w związku małżeńskim i nieposiadająca wstępnych ani zstępnych. Omawianą pomoc mogą również otrzymać osoby mające rodziny, niemniej w tych przypadkach ustawodawca odwołuje się do zasady pomocniczości, zwracając uwagę na obowiązki opiekuńcze wynikające z więzi rodzinnych.

Usługi opiekuńcze obejmują: pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę, higienę, pielęgnację i zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Usługi specjalistyczne są dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności. Polegają one na uczeniu i rozwijaniu umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia przez: kształtowanie umiejętności zaspokajania potrzeb

życiowych i umiejętności społecznego funkcjonowania; motywowanie do aktywności, leczenia i rehabilitacji, interwencję i pomoc w życiu w rodzinie (ułatwiania dostępu do edukacji, doradztwo, kształtowanie pozytywnych relacji z osobami bliskimi, współpraca z rodziną); pomoc w załatwianiu spraw urzędowych (uzyskiwanie świadczeń, wypełnianie dokumentów); wsparcie w uzyskaniu zatrudnienia (poszukiwanie informacji o pracy, pomoc w kompletowaniu dokumentów potrzebnych do zatrudnienia, pomoc w przygotowaniu się do rozmowy z pracodawcą, wspieranie w rozwiązywaniu problemów psychicznych wynikających z braku pracy); pomoc w gospodarowaniu pieniędzmi (nauka planowania budżetu, pomoc w uzyskaniu ulg w opłatach). Ponadto specjalistyczne usługi opiekuńcze mogą przyjmować postać rehabilitacji i pielęgnacji wspierającej proces leczenia (pomoc w dostępie do świadczeń zdrowotnych, wykupieniu leków, dotarciu do placówek służby zdrowia). Omawiane usługi dotyczą również udzielania pomocy mieszkaniowej (pomoc w uzyskaniu mieszkania, w wykonywaniu drobnych remontów) oraz zapewnienia dzieciom i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi dostępu do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjno-wychowawczych.

Przyznanie usług opiekuńczych powinno nastąpić w formie decyzji administracyjnej. Ustalaniem zakresu usług opiekuńczych, miejsca i okresu ich realizacji zajmuje się ośrodek pomocy społecznej.

Jakie formy pomocy oferują ośrodki wsparcia?

Ośrodki wsparcia mają zapewnić całodzienny pobyt, podstawowe świadczenia opiekuńcze, rekreacyjno-kulturalne, edukacyjne, a także posiłki. Do katalogu świadczonej pomocy zaliczyć też należy: udzielanie schronienia, zaspokajanie podstawowych potrzeb bytowych, pracę socjalną, poradnictwo, podejmowanie działań wspomagających i interwencyjnych. Ośrodki świadczą usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne dla osób, które ze względu na wiek, chorobę, niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych.

Jedną z kategorii ośrodków wsparcia są domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Są one rodzajem placówek zapewniających całodobowy, okresowy pobyt kobietom w ciąży, matkom, ojcom i innym osobom sprawującym opiekę nad małoletnimi dziećmi. Dom zaspokaja potrzeby bytowe i świadczy usługi wspomagająco-opiekuńcze. Ponadto, dla osób trafiających do placówki w sytuacjach nagłych zagrożeń bezpieczeństwa lub zdrowia przewidziane są dodatkowe usługi. Placówka zapewnia podstawową pielęgnację w razie choroby mieszkańca oraz opiekę nad dzieckiem w tym czasie, środki higieny i czystości, korzystanie ze świadczeń zdrowotnych oraz pomoc w załatwianiu spraw osobistych. Wobec osób przebywających w domach realizowane są programy usamodzielniania. Podstawą pobytu osoby w placówce jest decyzja starosty powiatu prowadzącego dom. Osoba ubiegająca się o skierowanie do jednostki składa wniosek do ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na miejsce zamieszkania. Ten kompletuje wymagane dokumenty, przeprowadza wywiad środowiskowy, opiniuje zasadność pobytu w placówce, a następnie przekazuje całą dokumentację wła-

ściwemu staroście. Procedura ta nie ma zastosowania do przypadków nagłego przyjęcia do placówki. W chwili przyjęcia osoby do domu ustala się jej aktualną sytuację życiową oraz warunki pobytu w placówce, w szczególności zakres świadczonych przez dom usług, jak również prawa i obowiązki skierowanej osoby. Zasadniczo okres pobytu jest ustalony w decyzji o skierowaniu do domu, ale może być również uzależniony od ustania przyczyn uzasadniających pobyt w placówce. Przebywanie w jednostce nie może przekraczać jednego roku, przedłużenie tego okresu możliwe jest w wyjątkowych sytuacjach.

Jakie usługi opiekuńcze i bytowe wykonują rodzinne domy pomocy?

Korzystanie z usług tej placówki jest możliwe dopiero po wyczerpaniu możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania osoby zainteresowanej. Rodzinne domy pomocy zajmują się świadczeniami całodobowymi dla osób potrzebujących pomocy ze względu na wiek. Są to zatem placówki przeznaczone dla ludzi starszych i może w nich przebywać od trzech do ośmiu osób. W zakresie usług bytowych dom zapewnia miejsce pobytu, wyżywienie oraz utrzymanie czystości. Usługi opiekuńcze obejmują: udzielanie pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, pielęgnację, opiekę higieniczną, pomoc w korzystaniu ze świadczeń zdrowotnych, pomoc w załatwianiu spraw osobistych, kontakty z otoczeniem, organizację czasu wolnego, pomoc w zakupie artykułów osobistego użytku. Usługi wykonywane przez dom powinny być dostosowane do stanu zdrowia, sprawności fizycznej i intelektualnej osoby w nim przebywającej oraz powinny uwzględniać jej indywidualne potrzeby, możliwości, prawo do godności, wolności, intymności i poczucia bezpieczeństwa. Skierowanie do domu na pobyt stały lub okresowy następuje na wniosek osoby zainteresowanej lub za jej zgodą (albo na wniosek jej opiekuna prawnego). Wniosek składa się do kierownika ośrodka pomocy społecznej, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby wymagającej opieki. Po przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego wydaje on decyzję w sprawie skierowania do domu. Pobyt w rodzinnym domu pomocy jest odpłatny, a wysokość miesięcznej opłaty określona jest w decyzji o skierowaniu do placówki. Z osobą prowadzącą dom kierownik ośrodka pomocy społecznej zawiera umowę, w której w szczególności określone są wydatki na świadczone przez dom usługi. Miesięczna opłata, określona w decyzji o skierowaniu, przekazywana jest osobie prowadzącej dom. W szczególnie uzasadnionych przypadkach kierownik ośrodka pomocy społecznej może, na czas określony, częściowo albo całkowicie zwolnić osobę przebywającą w domu od ponoszenia odpłatności, wówczas wydatki na utrzymanie osoby, w kwocie odpowiadającej zwolnieniu, ponosi gmina. Nadzór nad rodzinnymi domami pomocy sprawuje w imieniu wójta (burmistrza, prezydenta) kierownik ośrodka pomocy społecznej. Kontrole domów wykonywane są co najmniej raz na kwartał. Oprócz analizy dokumentów w trakcie kontroli nawiązuje się bezpośredni kontakt z podopiecznymi, a w razie potrzeby z ich rodzinami.

Komu przysługuje mieszkanie chronione?

Mieszkanie chronione jest swoistą formą pomocy środowiskowej. Cele pomocy sprowadzają się do przygotowania świadczeniobiorcy do samodzielnej egzystencji oraz do udzielania wsparcia osobom, które potrzebują opieki, ale nie wymagają umieszczenia w placówce socjalnej. Zasadniczo mieszkanie chronione może być przyznane każdej osobie fizycznej znajdującej się w trudnej sytuacji życiowej, spełniającej ogólne przesłanki otrzymania pomocy, która ponadto wymaga wsparcia w codziennej egzystencji. Biorąc pod uwagę dwoistość celów wskazanej pomocy, jej odbiorców można podzielić na dwie grupy. Do jednej zaliczane będą osoby potrzebujące pomocy i opieki stałej lub długoterminowej ze względu na wiek lub stan zdrowia, do drugiej – osoby wymagające wsparcia doraźnego, ułatwiającego dostosowanie do nowych warunków życia, integracji z środowiskiem, chodzi tu zwłaszcza o osoby opuszczające rodzinę zastępczą, dom dziecka, placówkę resocjalizacyjną, a także o uchodźców. Pobyt w mieszkaniu chronionym może zostać zapewniony w ramach programu usamodzielniania, którym objęte są młode osoby opuszczające różne placówki socjalne po osiągnięciu pełnoletności. Osoba usamodzielniana, zamieszkująca w mieszkaniu chronionym, jest obowiązana do ponoszenia częściowych kosztów jego utrzymania. W uzasadnionych przypadkach zwolnić od opłat może ją starosta.

Przyznanie pobytu w mieszkaniu chronionym nie jest równoznaczne z przyznaniem mieszkania, stąd też z lokalu mającego status mieszkania chronionego może korzystać więcej świadczeniobiorców. Mieszkania chronione nie są tożsame z mieszkaniami socjalnymi. Te ostatnie przeznaczone są dla osób o niskich dochodach, niemających tytułu prawnego do lokalu mieszkalnego. Przydział lokalu socjalnego nie jest połączony z innymi formami pomocy, co ma miejsce w przypadku umieszczenia osoby w mieszkaniu chronionym.

Mieszkania chronione mogą prowadzić wszystkie jednostki pomocy społecznej. Mając na uwadze cele omawianego świadczenia oraz jego beneficjentów, zadaniem tym będą zajmować się głównie gminne jednostki organizacyjne, zwłaszcza ośrodki pomocy społecznej. Niemniej prowadzenie mieszkań chronionych przeznaczonych dla osób opuszczających rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz dla uchodźców ściśle łączy się z zadaniami powiatu w dziedzinie pomocy społecznej.

Jakie są formy pomocy udzielanej przez domy pomocy społecznej?

Domy pomocy społecznej są jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej. Ich głównym celem jest zaspokajanie potrzeb bytowych, w tym świadczenie usług opiekuńczych na rzecz mieszkańców domu. Jak zaznaczono wyżej, umieszczenie osoby w domu pomocy społecznej jest ostatecznością i powinno być poprzedzone oceną możliwości udzielenia pomocy osobie potrzebującej w miejscu jej zamieszkania oraz zbadaniem jej sytuacji rodzinnej. Nie oznacza to jednak, że można tej formy wsparcia odmówić osobom mającym rodzinę, niemniej kosztami pobytu w placówce mogą zostać obciążone osoby bliskie.

Skierowanie do domu pomocy społecznej wymaga oceny stanu zdrowia oraz możliwości korzystania przez daną osobę z pomocy środowiskowej, w szczególności zaś zbadania możliwości zorganizowania usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania lub w ośrodku wsparcia. Prowadząc postępowanie w sprawie umieszczenia osoby w domu pomocy, organ obowiązany jest ustalić, czy osoba ta może otrzymać konieczną pomoc w miejscu zamieszkania. W przypadku ustalenia, że udzielenie pomocy jest możliwe, ale w rozmiarze niewystarczającym, należy przyjąć zaistnienie przesłanki uprawniającej do umieszczenia w placówce. Gdyby jednak oferowane usługi opiekuńcze mogły pomóc w zaspokajaniu codziennych potrzeb, zaś osoba zainteresowana nie chciałaby z nich skorzystać, a jej stan zdrowia nie wskazywałby, że wymaga ona stałej całodobowej opieki i pielęgnacji, to należy dojść do wniosku, że nie zachodzą przesłanki, które uzasadniałyby skierowanie do domu pomocy społecznej.

Zasadą jest kierowanie do domu pomocy społecznej odpowiedniego typu, zlokalizowanego jak najbliżej miejsca zamieszkania osoby zainteresowanej umieszczeniem w placówce. W przypadku braku miejsc w takim domu osoba wpisywana jest na listę oczekujących. Jeżeli przewidywany okres oczekiwania na miejsce jest dłuższy niż 3 miesiące, osobę kieruje się (na jej wniosek) do innego, najbliższego domu tego samego typu.

Mimo szerokiego zakresu usług domy pomocy społecznej nie są w stanie zapewnić specjalistycznej i intensywnej opieki medycznej. Osobę wymagającej takiej opieki należy skierować do specjalistycznej placówki: zakładu opiekuńczo-leczniczego lub zakładu pielęgnacyjno-opiekuńczego. Decyzję w sprawie skierowania podejmuje już nie organ gminy, a starosta. Wymienione placówki są zakładami opieki zdrowotnej, a więc wyodrębnionymi organizacyjnie zespołami osób i środków majątkowych, utworzonymi i utrzymywanymi w celu udzielania świadczeń zdrowotnych i promocji zdrowia. Zakład opiekuńczo-leczniczy zajmuje się udzielaniem całodobowych świadczeń zdrowotnych, które obejmują swoim zakresem pielęgnację i rehabilitację osób niewymagających hospitalizacji oraz zapewnia im środki farmaceutyczne i materiały medyczne, pomieszczenie i wyżywienie odpowiednie do stanu zdrowia, a także opiekę w czasie organizowanych zajęć kulturalno-rekreacyjnych. Zakres działalności drugiej placówki zbliżony jest do usług świadczonych przez zakłady opiekuńczo-lecznicze. Placówka pielęgnacyjno-opiekuńcza udziela również całodobowych świadczeń zdrowotnych obejmujących pielęgnację, opiekę i rehabilitację osób niewymagających hospitalizacji, a także zapewnia im kontynuację leczenia farmakologicznego, pomieszczenie i wyżywienie odpowiednie do stanu zdrowia oraz prowadzi edukację zdrowotną tych osób i członków ich rodzin.

Skierowanie nie jest jednoznaczne z umieszczeniem osoby w placówce, często bowiem brakuje wolnych miejsc. Umieszczenie osoby w domu pomocy społecznej może nastąpić jedynie po uzyskaniu jej zgody lub zgody jej przedstawiciela ustawowego. W przypadku braku takiej zgody lub jej wycofania ośrodek pomocy społecznej lub

dom pomocy społecznej są zobowiązane zawiadomić o tym właściwy sąd, a jeżeli osoba wymagająca pobytu w domu pomocy społecznej nie ma przedstawiciela ustawowego lub opiekuna – prokuratora.

Umieszczenie osoby w domu pomocy społecznej wymaga przede wszystkim jej zgody, zaś brak zgody powoduje zaangażowanie w sprawę sądu lub prokuratora. Zgoda przedstawiciela ustawowego wymagana jest wtedy, gdy osoba potrzebująca opieki nie może w świetle prawa samodzielnie o sobie decydować. Dotyczy to osób ubezwłasnowolnionych i niepełnoletnich.

Osoby niemające pełnej zdolności do czynności prawnych reprezentowane są przez rodziców, opiekunów lub kuratora. Osoba, która ma pełną zdolność do czynności prawnych, bezwzględnie wymagająca opieki, samodzielnie decyduje o umieszczeniu jej w domu pomocy społecznej, nawet jeżeli jej stan psychiczny wskazuje, że nie ma rozeznania co do swej sytuacji życiowej. Za osoby niemające zdolności do czynności prawnych decyzję taką podejmują przedstawiciele ustawowi.

8. FUNDUSZ ALIMENTACYJNY

Kto i na jakich zasadach ma prawo do świadczeń z Funduszu Alimentacyjnego?

Osoby, które nie mogą wyegzekwować alimentów mogą liczyć na pomoc państwa.

Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. Nr 192, poz. 1378 ze zm.), przywróciła do naszego porządku prawnego Fundusz Alimentacyjny. Jego celem jest udzielenie finansowego wsparcia dla osób, które znalazły się w trudnej sytuacji materialnej na skutek bezczynności egzekucji alimentów od osób zobowiązanych do ich płacenia.

Komu przysługuje świadczenie alimentacyjne z Funduszu Alimentacyjnego i w jakiej wysokości?

Pomoc z funduszu przysługuje osobie uprawnionej do alimentów na podstawie tytułu wykonawczego (zasądzenie alimentów przez sąd lub zawarcie ugody przed sądem lub mediatorem) w przypadku bezskuteczności egzekucji, oznacza to egzekucję, w wyniku której w okresie ostatnich 2 miesięcy nie wyegzekwowano pełnej należności z tytułu zaległych i bieżących zobowiązań alimentacyjnych w kwocie aktualnie zasądzonych alimentów, do ukończenia przez nią 18 roku życia albo do ukończenia 25 roku życia, jeżeli uczy się w szkole lub szkole wyższej. Jeżeli osoba uprawniona legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, świadczenie będzie jej wypłacane bezterminowo.

Aby nabyć prawo do świadczenia z funduszu dziecko, które ma zasądzone alimenty nie musi być wychowywane przez rodzica samotnie. Prawo do świadczenia przysługuje też na dzieci wychowywane przez rodzica, który zawarł kolejny związek małżeński, żyje w nieformalnym związku lub mąż (żona) nie płaci zasądzonych alimentów. Warunkiem uzyskania świadczenia jest uzyskiwanie określonego dochodu na osobę w rodzinie. Kwota ta wynosi obecnie 725 zł. Przy ustalaniu dochodu na osobę w rodzinie do składu rodziny wlicza się rodziców uprawnionego do alimentów, małżonka rodzica osoby uprawnionej oraz osobę, z którą rodzic osoby uprawnionej wychowuje wspólne dziecko (np. konkubenta). Gdy członek rodziny przebywa w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie, nie wlicza się go do ustalania dochodu rodziny.

Świadczenia przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów. Nie może ono jednak przekraczać 500 zł. Ustawodawca określił również sytuacje, w których świadczenia z funduszu nie przysługują. Ma to miejsce w sytuacji, w której osoba uprawniona została umieszczona w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie albo w rodzi-

nie zastępczej. Wyплаты zostaną wstrzymane także wtedy, gdy jest pełnoletnia i posiada własne dziecko z zawarła związek małżeński.

Gdzie kierować się po świadczenie alimentacyjne?

Gdy egzekucja zobowiązań alimentacyjnych jest bezskuteczna, osoba uprawniona do otrzymywania tego świadczenia występuje z wnioskiem do wójta (burmistrza, prezydenta miasta) właściwego ze względu na swoje miejsce zamieszkania. Specjalny druk wniosku możemy otrzymać w urzędzie gminy, urzędzie miasta lub w ośrodkach pomocy społecznej.

Do wniosku dołączyć należy

1. zaświadczenia o dochodzie uzyskanym przez członków rodziny opodatkowanych podatkiem dochodowym od osób fizycznych – z urzędu skarbowego
2. zaświadczenia lub oświadczenia dokumentujące wysokość innych dochodów,
3. dokument stwierdzający wiek osoby składającej wniosek,
4. zaświadczenie organu prowadzącego postępowanie egzekucyjne stwierdzające bezskuteczność egzekucji.
5. orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności (jeżeli takowe zostało wydane),
6. odpis prawomocnego orzeczenia sądu zasądzającego alimenty, odpis postanowienia sądu o zabezpieczeniu powództwa o alimenty, odpis protokołu zawierającego treść ugody sądowej lub ugody zawartej przed mediatorem,
7. orzeczenie sądu rodzinnego o ustaleniu opiekuna prawnego dla osoby uprawnionej,
8. zaświadczenie o uczęszczaniu osoby uprawnionej do szkoły lub szkoły wyższej,
9. oświadczenie wnioskodawcy o tym, że osoba uprawniona nie przebywa w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie lub w rodzinie zastępczej, nie zawarła związku małżeńskiego i nie jest uprawniona do zasiłku rodzinnego na własne dziecko.

Jeżeli chodzi o alimenty z zagranicy dodatkowo należy dołączyć informacje właściwego sądu lub właściwej instytucji o podjęciu przez osobę uprawnioną czynności związanych z wykonaniem tytułu wykonawczego za granicą albo o niepodjęciu tych czynności w szczególności w związku z brakiem podstawy prawnej do ich podjęcia lub brakiem możliwości wskazania przez osobę uprawnioną miejsca zamieszkania dłużnika alimentacyjnego za granicą.

Komu nie przysługują świadczenia?

Świadczenia nie przysługują, jeżeli osoba

1. przebywa w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie (m.in. dom pomocy społecznej, placówka opiekuńczo-wychowawcza, areszt śledczy, zakład karny) wychowuje się w rodzinie zastępczej,

2. jest pełnoletnia i posiada własne dziecko,
3. zawarła związek małżeński.

Jaki jest okres otrzymywanych świadczeń?

Prawo do świadczenia jest prawem okresowym wypłacanym w okresach miesięcznych. Ustala się je na tzw. okres świadczeniowy, począwszy od miesiąca, w którym wpłynął wniosek. Trwa on 12 miesięcy od dnia 1 października do dnia 30 września następnego roku.

Przepisy prawne przewidują przypadki, w których przyznane świadczenie podlega zawieszeniu. Do przyczyn tych należy zaliczyć:

1. otrzymywanie alimentów w pełnej wysokości,
2. odmówienie udzielenia lub nieudzielenie, w wyznaczonym terminie, wyjaśnień co do okoliczności mających wpływ na prawo do świadczeń,
3. odmowa udzielenia organowi prowadzącemu postępowanie egzekucyjne informacji mających wpływ na skuteczność egzekucji lub udzielili informacji nieprawdziwych,
4. niepodejmowanie świadczeń przez 3 kolejne miesiące kalendarzowe,

W przypadku wyłudzenia świadczenia z FA przez osobę nieuprawnioną, przewiduje się zwrot nienależnie pobranego świadczenia wraz z odsetkami oraz sankcję w postaci pozbawienia świadczenia na kolejne 3 miesiące.

Na czym polega wywiad alimentacyjny i czemu służy składane oświadczenie majątkowe?

Po otrzymaniu wniosku, organ właściwy dłużnika przeprowadza wywiad alimentacyjny, w celu ustalenia sytuacji rodzinnej, dochodowej i zawodowej dłużnika alimentacyjnego, a także jego stanu zdrowia oraz przyczyn niełożenia na utrzymanie osoby uprawnionej, oraz odbiera od niego oświadczenie majątkowe. Dłużnik ma obowiązek złożyć oświadczenie majątkowe. Składa się je pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, o czym należy składającego pouczyć. Wywiad alimentacyjny przeprowadzają pracownicy urzędu gminy upoważnieni przez wójta, burmistrza czy prezydenta. Mogą on upoważnić do jego przeprowadzenia kierownika ośrodka pomocy społecznej (innej jednostki organizacyjnej gminy) albo osobę wskazaną przez kierownika ośrodka pomocy społecznej (innej jednostki organizacyjnej gminy). Upoważnienie może dotyczyć również odebrania oświadczenia majątkowego.

Jakie są środki przymusu zobowiązujące dłużnika do zapłaty alimentów?

W przypadku, gdy dłużnik alimentacyjny nie może wywiązać się ze swych zobowiązań z powodu braku zatrudnienia, organ właściwy dłużnika:

1. zobowiązuje go do zarejestrowania się jako bezrobotny, albo jako poszukujący pracy, w przypadku braku możliwości zarejestrowania się jako bezrobotny;

2. zwraca się do starosty o podjęcie działań zmierzających do aktywizacji zawodowej dłużnika alimentacyjnego;
3. w razie braku możliwości aktywizacji zawodowej występuje z wnioskiem do starosty o skierowanie dłużnika alimentacyjnego do robót publicznych lub prac organizowanych na zasadach robót publicznych, określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Wójt, burmistrz, prezydent uprawniony jest też do składania wniosków o ściganie dłużnika za przestępstwo nielimentacji określone w art. 209 § 1 kodeksu karnego, które jest zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2. Wniosek o ściganie za w/w przestępstwo składa się w przypadku:

1. uniemożliwienia przez dłużnika alimentacyjnego przeprowadzenia wywiadu alimentacyjnego,
2. odmowy złożenia oświadczenia majątkowego,
3. odmowy podjęcia prac, w ramach aktywizacyjnych, bądź prac organizowanych na zasadach robót publicznych, uchylania się od nich,
4. odmowy zarejestrowania się jako bezrobotny,
5. odmowy zarejestrowania się jako poszukujący pracy w przypadku braku możliwości zarejestrowania się jako bezrobotny.

Jak ścigać alimenty z zagranicy?

W przypadku alimentów z zagranicy za bezskuteczną egzekucję uważa się również niemożność wszczęcia egzekucji alimentów przeciwko dłużnikowi przebywającemu poza granicami kraju w dwóch przypadkach:

1. braku podstawy prawnej do podjęcia czynności zmierzających do wykonania tytułu wykonawczego w miejscu zamieszkania dłużnika,
2. braku możliwości wskazania przez osobę uprawnioną miejsca zamieszkania dłużnika alimentacyjnego za granicą.

9. PRZEMOC

9.1. PRAWO W OCHRONIE OFIAR PRZEMOCY

Czym jest rodzina i dlaczego podlega ochronie?

Rodzina jest podstawową komórką społeczną, której bezpieczeństwo i prawidłowy rozwój jest warunkiem pomyślności społeczeństwa jako całości. Dlatego też ochronę rodziny oraz opieki i praw dziecka zapewnia w art. 18 i 72 Konstytucja RP, a zwłaszcza regulacje prawne zawarte w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Prawo karne spełnia w zasadzie jedynie rolę subsydiarną, gdyż zapewnia ochronę w sytuacji, gdy mamy do czynienia z najpoważniejszymi zamachami na trwałość rodziny, jej prawidłowe funkcjonowanie, a zwłaszcza na instytucje opieki i wychowania młodzieży.

Co oznacza przemoc w rodzinie?

Przemoc w rodzinie należy rozumieć jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych (także inną osobę wspólnie zamieszkującą lub gospodarującą), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą” (art. 1 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie).

Jakie są rodzaje przestępstw, do których może dochodzić w rodzinie?

W rozdziale XXVI kodeksu karnego (w dalszej części występuje w skrócie k.k.) uregulowane są przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece. Trzeba jednak stwierdzić, iż wymienione regulacje prawne nie wyczerpują ochrony rodziny, gdyż w innych częściach kodeksu karnego możemy znaleźć przepisy, które również stoją na straży ochrony tej instytucji (np. przepisy dotyczące przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, wolności, miru drogowego, tajemnicy prywatnej informacji czy dotyczące przestępstw seksualnych).

1. Przestępstwo znęcania się (art. 207 k.k.)

Artykuł 207 k.k.

§ 1 Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2 Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat.

§ 3 Jeżeli następstwem czynu [określonego w § 1 lub 2] jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Znęcanie się polega na zadawaniu cierpień fizycznych lub psychicznych członkowi swojej rodziny lub innej osobie pozostającej w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletniemu lub osobie nieporadnej ze względu na swój stan psychiczny lub fizyczny (np. osoba starsza lub niepełnosprawna). Przepisy nie wymagają równoczesnego występowania znęcania się fizycznego i psychicznego ze strony sprawcy, wystarczy jedna z tych form, aby zaistniało dane przestępstwo. Znęcanie się może polegać na działaniu (np. biciu, kopaniu, groźeniu, niszczeniu mienia, niewypuszczaniu z domu, zmuszaniu do wykonywania upokarzających czynności, prześladowaniu) albo na zaniechaniu (np. głodzeniu, nieopalaniu zimnego mieszkania, pozostawianiu bez środków do życia, pozbawieniu opieki medycznej). Zgodnie z istniejącym orzecznictwem sądowym, nie można mówić o tzw. znęcaniu się wzajemnym małżonków nad sobą w tym samym czasie).

W przypadku znęcania się ze szczególnym okrucieństwem lub doprowadzeniu pokrzywdzonego do targnięcia się na własne życie zagrożenie karą jest w takich wypadkach znacznie zwiększone. Do istoty szczególnego okrucieństwa należy zadawanie pokrzywdzonemu dużych cierpień (dotkliwe bicie powodujące uszczerbek na zdrowiu, torturowanie itp.). Znęcanie się nad małym dzieckiem, osobą niepełnosprawną, starszą lub bezradną oraz nad kobietą w ciąży z reguły należy traktować jako znęcanie się wypełniające znamiona szczególnego okrucieństwa.

Znęcanie się nad rodziną należy do przestępstw ściganych z urzędu. Organy ścigania są zobowiązane do wszczęcia postępowania, gdy istnieje uzasadnione podejrzenie, że przestępstwo zostało popełnione. Nie muszą czekać na skargę osoby pokrzywdzonej.

Przestępstwo opisane w art. 207 k.k. musi spełniać warunek wielokrotności czynu (akty przemocy musiały się powtarzać), tzn. że sprawca bił czy znęcał się wiele razy w ciągu jakiegoś czasu (kilku miesięcy, lat) i są na to dowody. Jeśli akty przemocy powtarzały się, ale nie ma na to dowodów, lub sprawca uderzył po raz pierwszy – pomocne będą w takiej sytuacji art. 156 i 157 k.k. (opisują przestępstwa polegające na ciężkim uszkodzeniu ciała). W tym wypadku osoba pokrzywdzona musi zgłosić wniosek

o ściganie (jest to przestępstwo ścigane na wniosek), inaczej policja nie ma obowiązku się tą sprawą zajmować.

2. Przestępstwo uszkodzenia ciała w zależności od ich charakteru (art. 156 k.k. i 157 k.k.)

Prawo przewiduje odpowiedzialność karną za spowodowanie ciężkiego, średniego oraz lekkiego uszczerbku na zdrowiu.

3. Groźba karalna (art. 190 k.k.)

Przestępstwo groźby karalnej godzi w wolność człowieka w sferze psychicznej i polega na groźeniu innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej. W praktyce najczęściej chodzi o groźenie zabójstwem, pobiciem, podpaleniem mieszkania, porwaniem dziecka, porzuceniem osoby małoletniej lub nieporadnej, wobec której sprawca ma obowiązek troszczyć się. Przestępstwo zostaje dokonane wtedy, gdy wzbudzi w ofierze uzasadnioną obawę jej spełnienia. Jest to przestępstwo ścigane na wniosek pokrzywdzonego.

4. Zmuszanie do określonego zachowania się (art. 191 k.k.)

Przestępstwo zmuszania do określonego zachowania się polega na stosowaniu przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia określonego stanu. Przez przemoc należy rozumieć takie oddziaływanie środkami fizycznymi, które uniemożliwia podjęcie lub realizację decyzji woli osoby zmuszanej albo oddziałując dolegliwością na jej procesy motywacyjne nastawić na podjęcie decyzji w pożądanym przez sprawcę kierunku.

5. Zgwałcenie (art. 197 k.k.)

Przestępstwo to polega na tym, że sprawca przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej lub wykonania takiej czynności. Ofiarą gwałtu może być każda osoba niezależnie od płci, wieku oraz stosunku łączącego ją ze sprawcą. Inna czynność seksualna to każde zachowanie związane z szeroko rozumianym życiem płciowym człowieka polegające na cielesnym i mającym charakter seksualny zaangażowaniu ofiary. Zgwałcenie jest przestępstwem niezależnie kogo dotyczy (np. młodej dziewczyny, prostytutki, dojrzałej osoby, staruszki). Przestępstwo to może być popełnione także w małżeństwie (np. gdy mąż zgwałci żonę). Jest to przestępstwo ścigane na wniosek pokrzywdzonego, to znaczy, że policja nie podejmuje żadnych działań z urzędu, dopóki ofiara nie złoży wniosku o ściganie.

6. Pedofilia (art. 200 k.k.)

Przestępstwo tego dopuszcza się każdy, kto osiągnął wiek odpowiedzialności karnej, tj. 17 lat i doprowadza osobę małoletnią poniżej 15 roku życia do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności.

7. Naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.)

Przestępstwo to polega na uderzeniu człowieka lub naruszeniu w inny sposób jego nietykalności cielesnej (np. opluciu, oblaniu nieczystościami, szarpaniu za włosy, które nie pozostawiło śladów na ciele albo pozostawiło ślady tylko nieznaczące). Ściganie omawianego przestępstwa odbywa się z oskarżenia prywatnego (należy wnieść samemu akt oskarżenia), gdyż jego wniesienie oznacza poczucie pokrzywdzenia i domaganie się ochrony prawnej.

8. Uchylenie się od obowiązku alimentacyjnego (art. 209 k.k.)

Przestępstwo uchylenia się od obowiązku alimentacyjnego polega na uporczywym uchyleniu się od wykonania ciążącego z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki, przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to narażenie jej na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Sprawcą przestępstwa może być tylko ten, na kim ciąży obowiązek prawny łożenia na utrzymanie innej osoby, przy czym obowiązek ten może wynikać z ustawy lub z prawomocnego, podlegającego wykonaniu orzeczenia sądu. Przez uporczywość należy rozumieć zachowanie się celowe nacechowane złą wolą, nieustępliwością. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu udzielającego odpowiedniego świadczenia rodzinnego albo zaliczki alimentacyjnej. Jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenie rodzinne albo zaliczkę alimentacyjną, ściganie odbywa się z urzędu.

9. Porzucenie małoletniego (art. 210 k.k.)

Przestępstwo porzucenia osoby małoletniej poniżej 15 roku życia polega na tym, że sprawca, który ma szczególnie obowiązek troszczenia się (wynikający z ustawy, umowy lub przyjętego na siebie zobowiązania, np. w zakresie opieki nad dzieckiem) i uchylił się od tego obowiązku. Porzucenie może być zrealizowane zarówno przez przeniesienie osoby porzuconej w inne warunki i w inne miejsce niż te, w których powinna się ona znajdować (działanie), jak też pozostawienie jej w jakimś miejscu i oddalenie się od niego (zaniechanie).

10. Uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego (art. 211 k.k.)

Przestępstwo to polega na uprowadzeniu lub zatrzymaniu osoby małoletniej poniżej 15 roku życia, wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru. Użycie określenia „wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru” wynika, że rodzic lub opiekun wykonujący władzę rodzicielską nie może być sprawcą tego przestępstwa. Odpowiedzialność jednego lub obojga rodziców może wchodzić jednak w rachubę, gdy zostaną oni pozbawieni władzy rodzicielskiej albo gdy nastąpiło zawieszenie lub ograniczenie tej władzy na podstawie przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Uprowadzenie polega na zmianie miejsca pobytu małoletniego, połączonej z faktycznym pozbawieniem go wolności wykonywania w stosunku do niego opieki lub nadzoru przez osobę uprawnioną. Z kolei zatrzymanie to skłonienie lub zmuszenie małoletniego do pozo-

stania w miejscu dotychczasowego pobytu wbrew woli osoby powołanej nad nim do opieki lub nadzoru.

11. Rozpijanie małoletniego (art. 208 k.k.)

Przestępstwo to polega na dostarczaniu małoletniemu napojów alkoholowych, ułatwianiu mu ich spożywania lub nakłanianiu go do spożywania takich napojów. Rozpijanie oznacza takie działanie, które stwarza niebezpieczeństwo przyzwyczajenia małoletniego do picia napojów alkoholowych lub umocnienia w nim tego rodzaju skłonności.

12. Bigamia (art. 206 k.k.)

Warunkiem odpowiedzialności za bigamię jest, aby osoba zawierająca związek małżeński pozostawała w ważnym związku małżeńskim. W świetle obowiązującego prawa związek taki zawiera się poprzez złożenie zgodnych oświadczeń woli przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, dlatego też nie wypełnia znamion bigamii pozostawanie przez jednego z partnerów jedynie w związku religijnym, chyba że zawarcie małżeństwa przed uprawnionym duchownym zostało zgłoszone do urzędu stanu cywilnego.

13. Kradzież (art. 278 k.k.)

Przestępstwo kradzieży polega na zabraniu, (tzn. wyjęciu rzeczy spod władztwa drugiego człowieka bez jego zgody) cudzej rzeczy ruchomej w celu jej przywłaszczenia. Kradzież zostaje dokonana z chwilą, gdy sprawca obejmie rzecz we władanie. Przestępstwo kradzieży może być także dokonane na szkodę osoby najbliższej, ale wtedy ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego. Regulacja ta ma na celu, aby podjętym z urzędu ściganiem nie naruszać stosunków rodzinnych, gdyż ukaranie sprawcy w takich sytuacjach byłoby niekiedy niecelowe i mogłoby przynieść szkodę pokrzywdzonemu.

14. Niszczenie lub uszkodzanie mienia (art. 288 k.k.)

Przez niszczenie należy rozumieć zniszczenie całkowite lub tak znaczne naruszenie substancji materialnej rzeczy, iż nie nadaje się ona do używania zgodnie z przeznaczeniem. Uszkodzenie natomiast polega na naruszeniu lub uszczupieniu substancji materialnej lub takie oddziaływanie na rzecz, która powoduje istotne ograniczenie jej właściwości użytkowych. Z kolei uczynienie mienia niezdatnym do użytku polega na pozbawieniu mienia właściwości użytkowania, jednakże bez istotnego naruszenia jego substancji (np. dosypanie piasku do pojemnika na benzynę w samochodzie, odcięcie zasilania uniemożliwiający pracę jakiegoś urządzenia). Jest to przestępstwo ścigane na wniosek pokrzywdzonego.

Jak zawiadomić o popełnieniu przestępstwa przeciwko rodzinie?

Zawiadomienie o popełnionym przestępstwie składamy na policji lub w prokuraturze. Można je złożyć: osobiście (pisemnie lub ustnie do protokołu o przyjęciu ustnego zawiadomienia i przesłuchania w charakterze świadka) lub też wysłać listem poleconym (zatrzymując pocztowe pokwitowanie nadania listu). Możliwe jest też złożenie go

w biurze podawczym prokuratury, za odebraniem pokwitowania na sporządzonej dla siebie kopii.

Zawiadomienie może złożyć pokrzywdzony lub osoba niezwiązana z przestępstwem (np. pracownik socjalny). Zawiadomienie należy złożyć w komisariacie policji lub prokuraturze, najbliższym ze względu na miejsce popełnienia przestępstwa. Większość przestępstw jest ścigana z oskarżenia publicznego tzn. wystarczy zawiadomić o nich prokuraturę, a zostanie wszczęte postępowanie przygotowawcze. Jednak niektóre przestępstwa będą ścigane dopiero wtedy, gdy pokrzywdzony złoży wniosek o ściganie. Do złożenia takiego wniosku uprawniony jest wyłącznie pokrzywdzony lub jego przedstawiciel ustawowy, gdy chodzi o osobę małoletnią lub ubezwłasnowolnioną.

Należy pamiętać, iż fałszywe oskarżenie kogoś o popełnienie przestępstwa, stanowi przestępstwo i jest zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2 (art. 234 k.k.).

Na czym polega możliwość działania pokrzywdzonego w charakterze oskarżyciela posiłkowego?

Rola pokrzywdzonego w procesie nie musi ograniczać się jedynie do bycia świadkiem. Pokrzywdzony może zostać oskarżycielem posiłkowym. W związku z tym musi do otwarcia przewodu sądowego (tj. do momentu odczytania aktu oskarżenia przez prokuratora na pierwszej rozprawie) złożyć oświadczenie, iż chce działać w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Złożenie oświadczenia automatycznie nadaje osobie pokrzywdzonej status strony. Oskarżyciel posiłkowy działa obok oskarżyciela publicznego (prokuratora), czyli popiera wniesiony przez niego akt oskarżenia i wnosi o ukaranie sprawcy przemocy w rodzinie. Jeżeli pokrzywdzony jest małoletni lub ubezwłasnowolniony, jego prawa wykonują przedstawiciele ustawowi (np. rodzice, opiekunowie, kurator) lub osoba sprawująca nad nim stałą opiekę. Praktycznie rzecz biorąc najlepiej jest po otrzymaniu zawiadomienia o terminie pierwszej rozprawy, udać się do sekretariatu sądu, przed którym sprawa będzie się toczyć i złożyć pismo, w którym pokrzywdzony wyrazi chęć występowania przed sądem w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

9.2. ZADANIA INSTYTUCJI I ORGANIZACJI W OBSZARZE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY

Policja

Policja ustawowo zobowiązana jest do podjęcia stosownych kroków aby ofiara mogła czuć się bezpiecznie w swoim domu. Skuteczna interwencja polega na zatrzymaniu sprawcy, jeśli stwarza zagrożenie dla otoczenia. Można domagać się, aby policjanci wypełnili Niebieską Kartę (specjalna notatka służbowa). Policja powinna poinformować, w jaki sposób może pomóc oraz zostawić adresy instytucji pomagających ofiarom przemocy domowej (tel. 997 – połączenie bezpłatne). Funkcjonariusze Policji są zazwyczaj pierwszymi przedstawicielami organów ścigania wzywaniymi w sytuacji przemocy

w rodzinie. Do podstawowych zadań Policji, zgodnie z ustawą o Policji, należy ochrona życia, zdrowia i mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra. Oznacza to obowiązek ochrony osób słabszych i krzywdzonych. Policjant dowiedziawszy się, podczas wykonywania swoich obowiązków służbowych, że w rodzinie występuje bądź może występować przemoc, nawet gdy w jego ocenie nie ma jeszcze znamion przestępstwa, powinien zrobić wszystko co leży w jego kompetencji, by zapobiec eskalacji przemocy i pomóc rodzinie uporać się z tym problemem.

Policjant ma obowiązek:

- zapewnienia doraźnego bezpieczeństwa i niezbędnej pomocy, polegającej w szczególności na wezwaniu pogotowia ratunkowego, straży pożarnej lub zawiadomieniu innych instytucji, które mogą udzielić pomocy,
- ustalenia przebiegu zdarzenia, jego przyczyn i następstw,
- w razie potrzeby podjęcia innych niezbędnych czynności zapewniających ochronę życia, zdrowia i mienia osób będących ofiarami przemocy włącznie z ewentualnym zastosowaniem wobec sprawców przemocy środków przymusu bezpośredniego i zatrzymania,
- przeprowadzania ze sprawcą przemocy rozmowy, wezwania go do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego,
- w przypadkach nie cierpiących zwłoki, przeprowadzenia na miejscu zdarzenia czynności procesowych w niezbędnym zakresie, w granicach koniecznych do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem,
- sporządzenia z interwencji notatki urzędowej (Niebieskiej Karty) – Karty A,
- przekazania ofercie Karty B – zawierającej informacje na temat jej praw, miejsce na opis zdarzenia oraz adresy i telefony lokalnych placówek i instytucji, w których można uzyskać pomoc,
- dzielnicowy niezwłocznie (nie później niż w ciągu 7 dni od otrzymania dokumentacji z interwencji) ma obowiązek odwiedzić rodzinę. Także w okresie późniejszym zobowiązany jest do systematycznych wizyt co najmniej raz w miesiącu, sprawdzających stan bezpieczeństwa domowników i zachowanie sprawcy przemocy w rodzinie.

Policjant ma prawo:

- zatrzymać osobę podejrzaną (na czas do 48 godzin) jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa, bądź nie można ustalić jej tożsamości (art. 244 §1 k.p.k.),
- zatrzymać osobę (na czas do 48 godzin) stwarzającą w sposób oczywisty bezpośrednio zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia,

- doprowadzić do izby wytrzeźwień, a w razie jej braku do jednostki Policji i pozostawić tam aż do wytrzeźwienia, nie dłużej niż na 24 godziny osoby w stanie nietrzeźwości zagrażające życiu lub zdrowiu innych osób.

Każda osoba wzywająca policję ma prawo do:

- zapewnienia jej przez interweniujących policjantów doraźnego bezpieczeństwa (art. 15, ust. 1, pkt 3 ustawy o Policji – policjanci wykonując czynności mają prawo zatrzymywania osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia),
- uzyskania informacji, kto przybył na wezwanie – dlatego można i należy zapytać o numery identyfikacyjne policjantów, a także o nazwę i siedzibę jednostki, w której pracują policjanci podejmujący interwencję,
- wykorzystania dokumentacji interwencji policyjnych (notatek urzędowych) jako dowodów w sprawie karnej przeciw sprawcy przemocy,
- zgłoszenia interweniujących policjantów na świadków w sprawie karnej przeciw sprawcy przemocy.

Prokuratura

Prokuratura jest organem prawnym powołanym do ścigania przestępstw oraz m.in. do współdziałania z innymi organami w zapobieganiu przestępczości i innym naruszeniom prawa. W przypadku uzasadnionego podejrzenia, że popełniono przestępstwo prokuratura wspólnie z policją ma obowiązek:

- wszczęć postępowanie przygotowawcze w celu sprawdzenia, czy faktycznie popełniono przestępstwo,
- wyjaśnienia okoliczności czynu,
- zebrania i zabezpieczenia dowodów,
- ujęcia sprawcy,
- w uzasadnionym przypadku zastosować środek zapobiegawczy wobec sprawcy przemocy w postaci dozoru policyjnego lub tymczasowego aresztowania.

Założenie sprawy karnej jest bezpłatne. Przy zakładaniu sprawy karnej bardzo istotne są następujące dowody:

- zaświadczenia lekarskie (obdukcje oraz wizyty u lekarza),
- lista świadków – zeznawać w sprawie mogą osoby obce i członkowie rodziny (wystarczy podać dane świadków, nie trzeba pytać ich o zgodę),
- dokumentowane interwencje policji,
- inne, np. sprawozdanie z kasety z nagraniem awantury domowej (polega na dokładnym przepisaniu wszystkiego, co znajduje się na takiej kasecie, bez własnych komentarzy).

W zależności od oceny zebranego materiału dowodowego postępowanie może zakończyć się skierowaniem aktu oskarżenia do sądu, umorzeniem dochodzenia lub warunkowym umorzeniem.

Służba zdrowia

Głównym zadaniem służby zdrowia jest ochrona zdrowia pacjenta. W przypadku przemocy domowej często dochodzi do urazów fizycznych i psychicznych. W przypadku pobicia należy zwrócić się do swojego lekarza pierwszego kontaktu o udzielenie pomocy medycznej. Oprócz udzielania pomocy medycznej lekarz jest zobowiązany do wystawienia na prośbę zaświadczenia lekarskiego o doznanych obrażeniach i podjętym leczeniu. W przypadku pobicia lub zgwałcenia można zwrócić się do lekarza sądowego o wydanie obdukcji. Obdukcja jest płatna, może ją wystawić tylko lekarz do tego uprawniony – lekarz sądowy. Obdukcja oraz zaświadczenie wystawione przez lekarza można przedstawić w sądzie lub w prokuraturze jako dowód w sprawie. W zakresie pomocy ofiarom przemocy w rodzinie, oprócz zadań podstawowych, takich jak np. udzielenie pomocy medycznej, ważne jest:

- rozpoznanie sygnałów świadczących o występowaniu przemocy, szczególnie gdy ofiary bądź świadkowie próbują to ukryć,
- umiejętność przeprowadzenia rozmowy umożliwiającej rozpoznanie form przemocy i częstotliwości jej występowania,
- poinformowanie ofiar o możliwościach szukania pomocy,
- wystawienie na prośbę poszkodowanych zaświadczenia lekarskiego o stwierdzonych obrażeniach,
- poinformowanie ofiar o miejscach i warunkach wystawienia obdukcji,
- w przypadku stwierdzenia takiej konieczności lub na prośbę poszkodowanych powiadomienie innych służb np. pomocy społecznej, policji, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- w przypadku stwierdzenia podczas badania lub podejrzenia popełnienia przestępstwa, np. ślady ciężkiego uszkodzenia ciała, ślady podejrzanых oparzeń, wykorzystania seksualnego, powiadomienie właściwych organów ścigania.

Pomoc społeczna

Pomoc społeczna ma na celu działanie umożliwiające osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych. W przypadku pomocy materialnej pierwsze kroki można skierować do Ośrodka Pomocy Społecznej. Pomocy społecznej udziela się także w przypadku: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, alkoholizmu, narkomanii, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Bezpośrednią pomocą rodzinom i osobom potrzebującym zajmują się pracownicy socjalni działający zgodnie z ustaloną rejonizacją. Aby skorzystać z pomocy ośrodka należy skontaktować się osobiście lub telefonicznie z pracownikiem socjalnym.

W ramach swoich kompetencji i zadań pracownik socjalny może:

- przeprowadzić wywiad środowiskowy umożliwiający diagnozę sytuacji rodziny lub osoby (Niebieska karta – załącznik do wywiadu),
- przygotować wszechstronny plan pomocy,
- pomóc w załatwianiu spraw urzędowych i innych ważnych spraw bytowych,
- udzielić szeroko rozumianego poradnictwa, np. prawnego, psychologicznego lub wskazać miejsca gdzie można uzyskać taką pomoc,
- udzielić informacji o przysługujących świadczeniach i formach pomocy
- udzielić pomocy finansowej w formie zasiłków stałych, okresowych, celowych,
- udzielić pomocy rzeczowej np. przekazanie odzieży, żywności,
- udzielić zasiłków i pożyczek na ekonomiczne usamodzielnienie się,
- poinformować o możliwościach uzyskania pomocy w środowisku lokalnym,
- wskazać miejsca zajmujące się pomaganiem ofiarom przemocy w rodzinie, w tym możliwości otrzymania schronienia np. w schroniskach, hostelach, ośrodkach,
- w razie potrzeby bądź na prośbę osób zainteresowanych zwrócić się do policji o podjęcie działań prewencyjnych wobec sprawcy, zgodnie z kompetencjami policji,
- w przypadku stwierdzenia bądź podejrzenia popełnienia przestępstwa powiadomić organy ścigania,
- organizować i prowadzić np. punkty informacyjne, ośrodki pomocy, grupy wsparcia dla ofiar przemocy domowej, świetlice dla dzieci,
- współpracować z innymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

W przypadku gdy aktem przemocy towarzyszy picie alkoholu, można powiadomić gminną komisję rozwiązywania problemów alkoholowych, która zgodnie z prawem powinna:

- przeprowadzić dokładne rozeznanie sytuacji (wywiad środowiskowy),
- wezwać osobę nadużywającą alkoholu i stosującą przemoc na rozmowę ostrzegawczą, informującą o prawnych konsekwencjach stosowania przemocy wobec bliskich,
- udzielić wsparcia socjalnego, psychologicznego, prawnego osobom poszkodowanym,
- poinformować członków rodzin o możliwościach szukania pomocy w zakresie problemów alkoholowych i przemocy domowej,
- prowadzić dokumentację przypadku,
- w przypadku stwierdzenia bądź podejrzenia popełnienia przestępstwa powiadomić organy ścigania,

- w razie konieczności powiadomić policję i wnioskować o objęcie rodziny działaniami zgodne z kompetencjami, np. wizyty dzielnicowego,
- w razie konieczności powiadomić ośrodek pomocy społecznej i wnioskować o objęcie rodziny działaniami zgodne z kompetencjami,
- wnioskować do sądu rejonowego o zastosowanie, wobec osoby uzależnionej od alkoholu, obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego,
- współpracować z innymi instytucjami i organizacjami pomagającymi ofiarom przemocy domowej w środowisku lokalnym.

Organizacje pozarządowe

W kraju działa wiele organizacji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie, zarówno o zasięgu lokalnym, jak i ogólnopolskim. Informacji o działalności lokalnych organizacji pozarządowych można szukać w swojej gminie, w przychodni, poradni, szkole, komisariacie, Ogólnopolskim Pogotowiu dla Ofiar Przemocy w Rodzinie lub na portalu internetowym: www.niebieskalinia.pl.

Organizacje pozarządowe prowadzą m.in.:

- punkty informacyjno-konsultacyjne
- telefony zaufania
- ośrodki pomocy
- schroniska
- hotele lub świetlice dla dzieci.

W ramach swojej działalności m.in. oferują:

- pomoc psychologiczną grupową lub indywidualną,
- pomoc prawną, w tym m.in. pomoc w sporządzaniu pozwów i wniosków do właściwych instytucji,
- pomoc socjalną,
- grupy wsparcia,
- pomoc w załatwianiu spraw urzędowych i innych,
- towarzyszenie w kontaktach z policją, prokuraturą i sądem,
- udział w pracach zespołów pomagających ofiarom przemocy np. przy gminnej komisji czy ośrodku pomocy społecznej, udział w prowadzeniu wywiadów środowiskowych,
- uczestnictwo w przypadku interwencji.

Lokalne Zespoły Interdyscyplinarne

Zespół interdyscyplinarny to zespół osób zainteresowanych rozwiązaniem problemu konkretnej rodziny. Skład osób uczestniczących w pracy danego zespołu uzależniony jest w szczególności od rodzaju problemu oraz kompetencji i możliwości poszczególnych

służb, instytucji i organizacji. Działania zespołu są skoncentrowane na badaniu problemu krzywdzenia rodziny, na strategii postępowania z danym przypadkiem a także związane z zagadnieniami dotyczącymi terapii ofiar, ich rodzin i sprawców lub na określonej kombinacji tych funkcji. Powołując takie zespoły należy wziąć pod uwagę specyfikę sytuacji a także zaistniały problem wymagający szybkiej i zdecydowanej reakcji, która ma na celu pomoc ofiarom. Z doświadczenia wiemy, że pojedynczy specjalista czy instytucja nie jest stanie zareagować i zaoferować kompleksową pomoc osobom pokrzywdzonym.

W niesieniu pomocy ofiarom przemocy w rodzinie bardzo ważną rolę odgrywają też Lokalne Koalicje, które tak samo jak Zespoły Interdyscyplinarne złożone są ze specjalistów z różnych dziedzin realizujących zadania przeciwdziałania przemocy jak również profesjonalnej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie. Lokalne Koalicje mają na celu również wdrażanie wypracowanych przez siebie standardów interwencji ale także budowanie społecznego lobby na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej oraz minimalizowania jej skutków. Uczestnictwo w lokalnych porozumieniach sprzyja rozpatrywaniu spraw dotyczących przemocy wobec dorosłych i dzieci dzięki wspólnej pracy i konfrontacji opinii profesjonalistów różnych służb, takich jak wymiar sprawiedliwości, policja, pomoc społeczna, służba zdrowia, oświata, organizacje pozarządowe

9.3. WSKAZÓWKI PRAKTYCZNE

PORADY DLA OFIAR PRZEMOCY

Każda ofiara przestępstwa ma prawo do:

- Złożenia zawiadomienia o przestępstwie.
- Rzetelnej, zrozumiałej i wyczerpującej informacji o przysługujących Jej uprawnieniach, ciężących na Niej obowiązkach i o procedurach postępowania.
- Udziału w czynnościach toczącego się postępowania w Jej sprawie.
- Składania wniosków o dokonanie czynności w toku postępowania przygotowawczego, a więc jeszcze przed skierowaniem sprawy do sądu.
- Wglądu do akt sprawy i sporządzania odpisów dokumentów występujących w sprawie.
- Do mediacji i pojednania ze sprawcą, co daje Jej możliwość szybkiego uzyskania satysfakcjonującego zadośćuczynienia.
- Porozumienia się ze sprawcą w kwestii naprawienia szkody.
- Do bezpieczeństwa i zakazu ponownego dręczenia.
- Do traktowania Jej ze szczególną troską i powagą przez organy wymiaru sprawiedliwości i organy ścigania.

Warto pamiętać!

- Przede wszystkim należy powiedzieć NIE. Nie ma potrzeby doświadczać przemocy, bać się i pozostawiać bezradnym.
- Prawo jest po stronie pokrzywdzonych. Sądy, prokuratura, policja i ośrodki pomocy społecznej mają prawny obowiązek niesienia pomocy.
- Trzeba zadbać o swoje bezpieczeństwo – w chwili ataku zejść z oczu sprawcy i znaleźć bezpieczne miejsce, takie jak dom rodziców czy koleżanki albo schronisko dla ofiar przemocy, gdzie spokojnie można zastanowić się, co robić dalej.
- Trzeba zbierać dowody: nagrywać wydarzenia, w których sprawca używa przemocy, zachowywać zniszczone sprzęty, robić zdjęcia mieszkania i swojego ciała – to wszystko pomoże w prowadzonym postępowaniu karnym.
- Warto porozmawiać o tym z innymi – nie ukrywać przed rodziną, sąsiadami i znajomymi, co się dzieje w naszym domu – jest szansa, że podczas procesu będą świadczyć na naszą korzyść.
- W przypadku pobicia lub zgwałcenia, jak najszybciej należy iść do lekarza i poprosić o zaświadczenie o stanie zdrowia i obrażeniach, jakich doznaliśmy. Może to być lekarz pierwszego kontaktu. Można także zrobić obdukcję na własny koszt, u uprawnionego do tego lekarza. Jeżeli w ramach czynności procesowych prokuratura lub policja skieruje nas na obdukcję lekarską, nie ponosimy wówczas jej kosztów.
- Wezwać policję albo poprosić kogoś o jej wezwanie. Znęcanie się nad osobą najbliższą jest przestępstwem ściganym z urzędu. Jeśli Policja posiada informacje nasuwające przypuszczenie, że popełniono przestępstwo ma obowiązek wszczęcia postępowania sprawdzającego, a jeśli ma uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, ma obowiązek wszczęcia postępowania przygotowawczego.
- Należy domagać się, aby Policja i organy pomocy społecznej za każdym razem wypełniały Niebieskie Karty, które stanowią ważny dowód w sprawie.
- Złożyć zawiadomienie o przestępstwie pisemnie lub ustnie do protokołu, w prokuraturze lub na policji.
- W przypadku przestępstwa ściganego na wniosek (np. zgwałcenia) do wszczęcia postępowania przygotowawczego niezbędny jest wniosek osoby pokrzywdzonej o ściganie sprawcy.
- Należy zbierać kopie, dowody złożenia wniosków, doniesień, potwierdzenia interwencji – wszystkie dokumenty, które powstają w naszych kontaktach z policją lub prokuraturą.
- Trzeba uzbroić się w cierpliwość i być konsekwentnym w staraniach o ukaranie sprawcy. Nie można dawać się przekonać, zastraszyć ani zaszantażować. O swoich sprawach powinniśmy decydować sami.

Warto zanotować przebieg zdarzenia (pamięć bywa zawodna!)

- Dane osoby sprawcy (imię i nazwisko, kim jest sprawca przemocy? (mąż, konkubin, konkubina, ojciec, matka, brat, siostra, syn, córka, inne – podać kto).
- Datę i miejsce zdarzenia.
- Rodzaj przemocy i zachowania z nią związane (awantura, krzyk, lżenie, bicie, kopanie, rzucanie sprzętami, niszczenie sprzętów, bicie dzieci, groźby pobicia, groźby zabicia, wyrzucanie z domu, inne – podać jakie).
- Świadców zdarzenia (kto widział, słyszał przebieg zdarzenia?).
- Osoby interweniujące (imię i nazwisko policjanta, jego numer służbowy, jednostka itp.).
- Jak często dochodzi do przemocy w naszym domu?
- Kiedy to się wydarzyło poprzednim razem?
- Czy przemocy towarzyszyło picie alkoholu lub używanie środków odurzających?

Można zgłosić się do ludzi, instytucji, organizacji zobowiązanych do udzielenia wsparcia i pomocy ofiarom przemocy w rodzinie. Są nimi:

- Policja
- Prokuratura
- Ośrodki Interwencji Kryzysowej
- Punkty Konsultacyjno-Informacyjne dla Ofiar Przemocy
- Sądy Rodzinne i Nieletnich
- Kuratorzy sądowi,
- Ośrodki Pomocy Społecznej
- Pedagodzy szkolni
- Lekarze
- Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne.
- Jeśli przemoc w rodzinie związana jest z nadużywaniem alkoholu, należy zgłosić się do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

PORADY DLA DZIECI – OFIAR PRZEMOCY

Przemoc, jest sytuacją w której wykorzystywane jest to, że ktoś ma przewagę nad dzieckiem – jest silniejszy (nie tylko fizycznie, ale też może mieć np. więcej praw wobec niego, więcej wiedzieć czy umieć). Dlatego, gdy słyszymy lub widzimy, że ktoś dziecko:

- bije, popycha, szarpie,
- wyśmiewa, obraża,
- używa w stosunku do niego wulgarnych słów,
- nie zapewnia mu jedzenia, ubrania, warunków do spania itd.
- niszczy jego rzeczy lub bije kochane mu zwierzęta,

- zamyka go wbrew jego woli w jakimś pomieszczeniu,
- dotyka jego intymnych miejsc, albo każe dotykać swoich,
- podgląda go lub zmusza do oglądania czegoś na co nie chce ono patrzeć.

To oznacza, że mamy do czynienia z przemocą wobec dziecka i powinniśmy to przerwać! Pamiętajmy, że całkowitą odpowiedzialność za to, co się dzieje z dzieckiem w takiej sytuacji ponoszą osoby stosujące przemoc. Niestety zdarza się, że są to często osoby od których spodziewamy się opieki, ochrony, wsparcia (rodzice lub ktoś z rodziny). Dlatego trzeba z całą stanowczością pamiętać, iż to nie jest wina dzieci. Niestety czasem zdarza się, że nawet tak bliskie mu osoby nie szanują jego praw sprawiając mu ból. To jest przemoc i tak trzeba to nazywać. Pełną odpowiedzialność za tę sytuację ponoszą wyłącznie dorośli!

Co może zrobić dziecko, gdy znajdzie się w takiej sytuacji?

Może poprosić o pomoc osobę której ufa:

- może to być: jeden z rodziców, ciocia, wujek, babcia, dziadek, sąsiadka,
- każdy inny dorosły o którym myśli, że jest życzliwym jej człowiekiem: wychowawca, nauczyciel, pedagog szkolny, psycholog, policjant, kurator, instruktor lub jeszcze ktoś inny,
- zaufany przyjaciel, dobry kolega lub koleżanka.

tak, by:

- porozmawiać o tym, co się dzieje w domu,
- zawiadomić inne osoby, które zajmują się pomaganiem,
- zapewnić jej bezpieczeństwo,
- zabronić stosowania przemocy,
- pomóc mu i jego rodzinie.

PORADY DLA ŚWIADKÓW PRZEMOCY

Świadek przemocy w rodzinie to bardzo ważna osoba. Ważna, bo często jedyna, która może pomóc przerwać przemoc. Wszak przemoc w rodzinie tworzy najczęściej zamknięty krąg. Ofiara przemocy w rodzinie boi się o swoje życie i zdrowie i jest przerażona tym, że jeśli nawet zawiadomi o przestępstwie policję czy prokuraturę to i tak nikt nie będzie chciał zeznawać w tej kwestii. Ponadto osoby doznające przemocy wstydzą się tego i często biorą na siebie całą odpowiedzialność za to co się dzieje w jej domu nie wierząc, że ktoś że ktoś chce i może jej pomóc, tak by coś się wreszcie zmieniło w jej sytuacji. Dlatego, jeśli ktoś jest świadkiem przemocy:

- Nie należy zastanawiać się, czy należy się mieszać w cudze sprawy – przemoc w rodzinie to problem całego społeczeństwa, a w każdym poszczególnym przypadku od naszej reakcji może zależeć czyjeś zdrowie lub życie.
- Należy słuchać uważnie osoby potrzebującej pomocy, nie osądzać i nie obwiniać. Warto postarać się wzbudzić jej zaufanie i nie naciskać na zwierzenia.

- Wyjaśnij jej, że nie jest odpowiedzialna za przemoc. Nigdy nie usprawiedliwiaj sprawcy.

Bezpieczeństwo jest najważniejsze. Trzeba dzielić się z nią informacjami, gdzie można uzyskać pomoc. Można pomóc ofierze, jeśli pójdziemy z nią do lekarza, instytucji czy organizacji.

Dzięki świadkom przemocy instytucje pomagające ofiarom przemocy mogą dotrzeć do ludzi, którzy tej pomocy potrzebują.

PORADY DLA SPRAWCÓW PRZEMOCY

Nikt nie lubi być oskarżany o przemoc, ale jeśli dostrzegłeś u siebie zachowania, które powodują psychiczne lub fizyczne cierpienia osoby bliskiej lub też dostałeś taką informację, to w twoim interesie jest ją zweryfikować. Być może Twoją reakcją będzie sprzeciw i opór – przemoc, to na pewno nie ja! Jedną z charakterystycznych reakcji osoby stosującej przemoc, gdy jest o to oskarżana, jest próba usprawiedliwienia swojego zachowania głównie poprzez przerzucanie odpowiedzialności za zaistniałą sytuację na drugą osobę, najczęściej na osobę pokrzywdzoną. Dlatego należy zwrócić się do o pomocy do specjalistów. Warto uczęszczać na zajęcia korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy. Pamiętaj, im szybciej tym lepiej. Interwencja organów ścigania nie musi być jedynym sposobem na zatrzymanie przemocy i zwiększenie bezpieczeństwa osoby pokrzywdzonej.

10. MEDIACJA

Co to jest mediacja?

Mediacja to proces, w którym bezstronna i neutralna osoba trzecia (mediator), ułatwia porozumienie i wypracowanie ugody. W mediacji strony Jest dobrowolna, poufna, doprowadza do wyjścia z problemowej sytuacji i sprzyja zapobieganiu przyszłym konfliktom zachowują kontrolę nad procesem, a wypracowane porozumienie jest ich własnym dziełem. Mediacja jest formą sprawiedliwości naprawczej.

Sprawiedliwość naprawcza to proces, w którym niezależna i bezstronna osoba trzecia – mediator – towarzyszy stronom będącym w konflikcie i umożliwia im wzajemny dialog (rozmowę), w celu naprawienia krzywdy lub szkody, spowodowanej przestępstwem lub w celu uzgodnienia ważnych dla stron kwestii.

Rozróżniamy następujące formy sprawiedliwości naprawczej:

- mediacja między sprawcą a ofiarą,
- sesje naprawcze,
- mediacje rodzinne,
- mediacje cywilne: gospodarcze, pracownicze, sąsiedzkie.

Na czym polega mediacja w sprawach karnych?

Mediacja między sprawcą a pokrzywdzonym jest prawnie dopuszczalna w każdym przypadku – bez względu na rodzaj przestępstwa. W praktyce najczęściej jest możliwa, gdy:

- okoliczności popełnienia przestępstwa nie wzbudzają wątpliwości,
- sprawa nie jest skomplikowana (np. nie ma wielu oskarżonych ani wielu pokrzywdzonych, jest zgodność co do podstawowych faktów),
- popełnione przestępstwo nie jest zagrożone wysoką karą,
- skonfliktowane strony były lub są ze sobą związane trwałą relacją (np. członkowie rodziny),
- strony zgodnie wnioskuje o skierowanie sprawy na mediację, a sąd, prokurator albo policjant przychylił się do tego wniosku.

Jak wygląda przebieg postępowania mediacyjnego?

1. Odrębne spotkania wstępne mediatora z każdą ze stron konfliktu. Poinformowanie o zasadach, celu i osiągalnych korzyściach mediacji.
2. Bezpośrednie i wspólne spotkanie stron w obecności mediatora.
3. Ułatwianie przez mediatora wzajemnej komunikacji, zapewnienie równości stron.
4. Pomoc w sformułowaniu ugody i jej podpisanie.

W sprawach karnych mediacja dla stron jest bezpłatna, a czas jej trwania w toku postępowania karnego nie powinien przekroczyć jednego miesiąca. Przebieg mediacji, w tym wypowiedzi jej uczestników objęte są tajemnicą mediacyjną, a mediator sprawozdaje organom postępowania karnego jedynie z efektów postępowania mediacyjnego (w formie tekstu ewentualnej ugody), ilości i miejsc spotkań.

Kto kieruje sprawę do mediacji?

W zależności od etapu postępowania, jedynie sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator (po postawieniu podejrzanemu zarzutów), może z inicjatywy lub za zgodą pokrzywdzonego i oskarżonego, skierować sprawę do instytucji lub osoby godnej zaufania w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego między pokrzywdzonym i oskarżonym.

Co daje mediacja osobie pokrzywdzonej i sprawcy?

Mediacja daje osobie pokrzywdzonej następujące możliwości:

- powiedzenie o skutkach przestępstwa w jego własnym życiu;
- uzyskanie od sprawcy zadośćuczynienia lub innego działania, które naprawi wyrządzoną szkodę;
- uzyskanie przeprosin od sprawcy;
- kontrola nad konfliktem i sposobem jego rozwiązania;
- odzyskanie spokoju na przyszłość.

Z kolei sprawcy, mediacja daje:

- wyjaśnienia przyczyn tego, co się stało;
- naprawienia krzywdy lub szkody;
- wzięcia odpowiedzialności za swój czyn.

W efekcie mediacji, strony mogą sformułować ugodę, której treść dotyczyć może spraw będących przedmiotem konfliktu między nimi, a zatem niekoniecznie dotyczących czynów opisanych w zawiadomieniu o popełnieniu przestępstwa (np. strony mogą objąć ugodą kwestie majątkowe czy dotyczące dalszych, wzajemnych relacji). W ugodzie mogą być zawarte rozwiązania mówiące o formie i terminie ewentualnego zadośćuczynienia. Ugoda może również zawierać porozumienia odnoszące się do innych zobowiązań sprawcy m.in. do poddania się określonej terapii czy działania na rzecz społeczności lokalnej. Zasadniczo więc, treść ugody zależy od woli stron. Ważne jest jednak, aby określone ugodą warunki były faktycznie możliwe do spełnienia. Tego aspektu winien dopilnować mediator, dbając m.in. o doprecyzowanie takich szczegółów jak terminy realizacji przyjętych zobowiązań. Zaznaczyć należy, że w razie wątpliwości odnoszących się do pracy mediatora można wnioskować o jego zmianę.

Jakie są prawne skutki mediacji w sprawach karnych?

Mediacja nie kończy postępowania karnego. Dalszy tok sprawy zależy od organu kierującego, mediacja ma jednak znaczenie dla sposobu jej zakończenia, gdyż:

- sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę wyniki mediacji;
- postępowanie karne może zostać umorzone;
- postępowanie karne może zostać warunkowo umorzone na wniosek prokuratora lub możliwość warunkowego umorzenia dostrzeże sąd, który w wyroku umarzającym postępowanie określi obowiązki nałożone na oskarżonego oraz sposób i termin ich wykonania, przy czym mogą one być zgodne z obowiązkami wskazanymi w ugodzie mediacyjnej;
- sąd, wymierzając karę, bierze pod uwagę pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą albo osiągniętą pomiędzy nimi ugodę;
- sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, jeżeli doszło do pojednania stron i szkoda została naprawiona lub strony uzgodniły sposób jej naprawienia;
- sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, jeżeli sprawca czynił starania o naprawienie szkody (np. chciał brać udział w postępowaniu mediacyjnym);
- wykonalność ugody sprawdza mediator lub kurator, jeśli sąd w wyroku poddał sprawcę okresowi próby.

Na czym polega mediacja w sprawach nieletnich?

Z mediacji mogą skorzystać również pokrzywdzeni czynem popełnionym przez nieletniego. Sama decyzja o efekcie postępowania sądowego w sprawie nieletniego należy oczywiście do sądu rodzinnego, który może umorzyć postępowanie (jeżeli uzna, że w wyniku mediacji osiągnięte zostały cele wychowawcze wobec nieletniego), może jednak zastosować wobec niego przewidziane ustawą środki wychowawcze. Proces mediacji w sprawach nieletnich może trwać dłużej niż zwyczajowo trwa mediacja w sprawach z udziałem dorosłych, choć nie powinien przekroczyć 6 tygodni.

Na czym polega mediacja po wyroku?

Polskie prawo przewiduje również możliwość przeprowadzenia tzw. mediacji po wyroku. Może po wyroku być ona prowadzona pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą przebywającym w więzieniu, a jej wynik jest szczególnie istotny w przypadku, gdy sąd penitencjarny rozważa możliwość warunkowego przedterminowego zwolnienia sprawcy.

W sprawach dotyczących wykonania bezwzględnej kary pozbawienia wolności sprawa może zostać skierowana do mediacji, w dowolnym momencie, na mocy postanowienia sądu penitencjarnego. Może się to odbyć na wniosek przedstawiciela administracji zakładu karnego, sądowego kuratora zawodowego, na wniosek skazanego lub pokrzywdzonego, albo z urzędu.

Na czym polega mediacja cywilna i rodzinna?

Mediacja cywilna jest możliwa w każdej sprawie, w których jest dopuszczalne zawarcie ugody. Ma to miejsce w sprawach: o podział majątku lub spadku, o ustalenie kwoty odszkodowania lub innych należności pieniężnych, o wywiązanie się z jakiegoś zobowiązania lub zmianę jego warunków. Także w skomplikowanych sprawach, stronom opłaca się skorzystać z mediacji.

Mediacja w sprawach rodzinnych jest możliwa, w przypadku:

- braku porozumienia w codziennych lub ważnych kwestiach,
- konfliktów między małżonkami, między rodzicami a dziećmi, między pozostałymi członkami rodziny.

Najczęściej mediacja ta dotyczy problemów związanych z rozwodem: podziału wspólnego majątku małżonków, ustalenia sposobu korzystania z mieszkania w czasie rozwodu i po nim, alimentów, sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej, uzgodnienia kontaktów z dzieckiem jednego z rodziców.

Przed skierowaniem sprawy do sądu, strony mogą zawrzeć pisemną umowę o mediację, w której określą przedmiot mediacji oraz osobę mediatora. Umowa ta jest wiążąca dla sądu, który kieruje sprawę na mediację, w razie gdyby do niej nie doszło przed wszczęciem sprawy w sądzie. Z zawartą umową strony powinny udać się do wybranego przez siebie mediatora (lista mediatorów jest w sądzie okręgowym). Skierowanie sprawy do mediacji przez sąd. Wówczas mediator odbiera od stron zgodę i pomaga spisać umowę o mediację, a w przypadku dojścia do porozumienia, pomaga zredagować ugodę. Gdy sprawa jest już przed sądem, do mediacji kieruje sąd, za zgodą stron. W postanowieniu określa osobę mediatora oraz zakreśla termin 1 miesiąca na przeprowadzenie mediacji.

Do korzyści z mediacji cywilnej zaliczamy m.in.:

- szybkość i samodzielność w rozwiązaniu spornej kwestii zgodnie z wolą stron,
- obniżenie kosztów sądowych: strona otrzymuje zwrot $\frac{3}{4}$ wpisu, brak kosztów związanych z dowodami,
- zatwierdzona przez sąd ugoda ma moc prawną ugody sądowej, czyli jest tytułem egzekucyjnym.

Jakie są podstawy prawne stosowania mediacji?

- w sprawach karnych: Art. 23 a, 325i §2, 339 §4, 341 §3, 489 §2 kodeksu postępowania karnego;
- w sprawach nieletnich: Art. 3 a § 1 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich;
- w sprawach cywilnych: Art. 10 k.p.c., 1831-18315, 777 § 1 pkt 21) kodeksu postępowania cywilnego;
- w sprawach rodzinnych: Art. 10, 1831-18315, 436, 4452, 5702, 777 § 1 pkt 21) kodeksu postępowania cywilnego.

11. INFORMATOR

W przypadku problemów, trudności czy pytań można zwrócić się z prośbą o pomoc do różnych instytucji i organizacji zajmujących się udzieleniem wsparcia i pomocy. Poniżej podajemy wybrane instytucje, które są albo zobowiązane do udzielania pomocy, albo też niosą je z racji prowadzonej działalności społecznej.

Policja

Komenda Powiatowa Policji w Augustowie

ul. Brzostowskiego 6, 16 -300 Augustów

tel: (87) 643 93 33, policyjny tel. zaufania (87) 643 93 30

Komenda Powiatowa Policji w Grajewie

ul. Wojska Polskiego 74a, 19 – 203 Grajewo

tel. (86) 273 03 33, policyjny tel. zaufania (86) 272 22 22

Komenda Powiatowa Policji w Sejnach

ul. 1 Maja 13, 16 – 500 Sejny

tel. (87) 516 63 33, policyjny tel. zaufania (87) 517 33 33

Komenda Powiatowa Policji w Sokółce

ul. Białostocka 69b, 16-100 Sokółka

tel. (85) 711 03 33

Komenda Miejska Policji w Suwałkach

ul. Pułaskiego 26, 16 – 400 Suwałki

tel. (87) 567 24 03, policyjny tel. zaufania (87) 564 12 60

Prokuratura

Prokuratura Okręgowa w Białymstoku

ul. Kilińskiego 14, 15 – 950 Białystok

tel. (85) 748 71 00

Prokuratura Okręgowa w Łomży

ul. Szosa Zambrowska 1, 18-400 Łomża

tel. (86) 215 54 70

Prokuratura Okręgowa w Suwałkach

ul. Pułaskiego 26, 16-400 Suwałki

tel. (87) 562 86 00

Prokuratura Rejonowa w Augustowie

ul. 3-go Maja 43, 16-300 Augustów

tel. (87) 643 37 23

Prokuratura Rejonowa w Grajewie

ul. Wojska Polskiego 21A, 19-200 Grajewo

tel. (86) 272 31 03

Prokuratura Rejonowa w Sejnach

ul. Zawadzkiego 19, 16-500 Sejny

tel. (87) 516 20 00

Prokuratura Rejonowa w Sokółce

ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 7, 16-100 Sokółka

tel. (85) 722 99 60

Prokuratura Rejonowa w Suwałkach

ul. Pułaskiego 26, 16-400 Suwałki

tel. (87) 567 75 71

Sądy

Sąd Okręgowy w Białymstoku

ul. Marii Skłodowskiej-Curie 1, 15-950 Białystok

tel. (85) 745 92 00

Sąd Okręgowy w Łomży

ul. Dworna 16, 18 – 400 Łomża

Tel. (86) 216 62 81

Sąd Okręgowy w Suwałkach

ul. Waryńskiego 45, 16-400 Suwałki

tel. (87) 563 13 03

Sąd Rejonowy w Augustowie

ul. Młyńska 59, 16-300 Augustów

tel. (87) 643 21 31

Sąd Rejonowy w Grajewie

ul. Kolejowa 1, 19 – 200 Grajewo

tel. (86) 272 25 25

Sąd Rejonowy w Łomży

ul. Polowa 1, 18 – 400 Łomża

tel. (86) 21 50 913

Sąd Rejonowy w Sejnach

ul. Konarskiego 23 B, 16-500 Sejny

tel. (87) 517 38 30

Sąd Rejonowy w Sokółce

ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 7, 16-100 Sokółka

tel. (85) 711 41 29

Sąd Rejonowy w Suwałkach

ul. Waryńskiego 45, 16-400 Suwałki

tel. (87) 563 13 30

Administracja samorządowa

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Augustowie

ul. Młyńska 52, 16-300 Augustów

tel. (87) 643 20 71

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Grajewie

ul. A. Mickiewicza 3, 19 – 200 Grajewo

tel. (86) 273 87 09

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sejnach

ul. Piłsudskiego 34, 16-500 Sejny

tel. (87) 517 34 15

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sokółce

ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 8, 16 – 100 Sokółka

tel. (85) 711 08 23

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Suwałkach

ul. Świerkowa 60, 16-400 Suwałki

tel. (87) 565 92 80

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Augustowie

ul. Wojska Polskiego 1, 16-300 Augustów, tel. (87) 644 54 30

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie

ul. Strażacka 6, 19-200 Grajewo

tel. (86) 273 08 60

Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lipsku

ul. Kościelna 3, 16-315 Lipsk

tel. (87) 642 22 31

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sejnach

ul. Piłsudskiego 25, 16-500 Sejny

tel. (87) 516 22 11

Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sokółce

ul. Wojska Polskiego 7, 16-100 Sokółka

tel. (85) 711 20 64

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Suwałkach

ul. 23 Października 20, 16-400 Suwałki, tel. (87) 562 89 70

Administracja rządowa

Podlaski Urząd Wojewódzki

ul. Mickiewicza 3, 15 – 213 Białystok

tel. (85) 743 93 15

Okręgowy Inspektorat Pracy w Białymstoku

ul. Fabryczna 2, 15 – 483 Białystok

tel. (85) 742 27 73, porady prawne (85) 742 11 46

Okręgowy Inspektorat Pracy w Białymstoku – Oddział w Łomży

ul. Polowa 55A, 18 – 400 Łomża

tel. (86) 216 54 02, porady prawne (86) 216 54 01

Okręgowy Inspektorat Pracy w Białymstoku – Oddział w Suwałkach

ul. Świerkowa 60, pokój 11 (II piętro), 16-400 Suwałki

tel. (87) 566 46 77, porady prawne (87) 565 34 85

Organizacje pozarządowe

Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych

im. Króla Zygmunta Augusta w Augustowie

Zakres wsparcia: poradnictwo prawne, obywatelskie, socjalne.

ul. Rynek Zygmunta Augusta 27, 16-300 Augustów

tel. (87) 643 01 00

e-mail: sisg@sisg.org.pl

<http://www.poradnictwo.sisg.org.pl>

Centrum Aktywności Społecznej PRYZMAT w Suwałkach

Zakres wsparcia: poradnictwo prawne, obywatelskie, psychologiczne, wolontariat, mediacja.

ul. Kościuszki 96, 16 – 400 Suwałki

tel. (87) 565 02 58

e-mail: pryzmat@pryzmat.org.pl

<http://www.pryzmat.org.pl>

Centrum Interwencji Kryzysowej w Suwałkach

Zakres wsparcia: poradnictwo prawne.

ul. Kościuszki 58, 16-400 Suwałki

tel. (87) 566-39-37

Ośrodek Rehabilitacyjno-Szkoleniowy w Kuriance

Kurianka 43, 16-315 Lipsk

tel. (87) 641 76 19

e-mail: sisg@sisg.org.pl

<http://www.poradnictwo.sisg.org.pl>